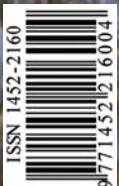

ОДБРАНА

Година XIV ■ Број 320 ■ 1. фебруар 2019. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

714. ПРОТИВОКЛОПНА
ХЕЛИКОПТЕРСКА
ЕСКАДРИЛА

СЕНКЕ
БЕЗ СЕНКЕ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ • УПРАВА ЗА ТРАДИЦИЈУ, СТАНДАРД И ВЕТЕРАНЕ • УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Медија центар „Одбрана” • Војни музеј • Одељење за библиотекарство, војнонаучну документацију и информацију

ГОДИНА ВОЈНЕ ШТАМПЕ У СРБИЈИ

24. јануар – 23. фебруар 2019.

*Перо са
снагом мача*

Велика галерија Дома Војске Србије

ПРИШТИНСКИ КОРПУС 1998–1999, Сведочења ратних команданата
Приредила: Д. Марковић

Тврди повез, ф. 16×23, 184 стр. шифра 111391, цена: 550,00

са попустом: 385,00

Књига је драгоцену помоћ и онима који у новим искушењима по Србију морају да доносе тешке и одсудне одлуке. Моћи ће да разумеју зашто је свим командантима, учесницима рата, теже од свих НАТО бомби пала команда да морају да напусте Космет и оставе свој народ или да га прате у егзодус. Кроз сведочење највиших команданата, кроз бројке које говоре о капацитетима непријатељских „прокси“ снага, види се о којим параметрима морају да воде рачуна планери одбране Србије, да их случајно не превиде. Из сведочења се види колико су актерима из 1998. и 1999. помогла искуства са грешкама ЈНА из 1990. и 1991. године.

Речи ратника који су искусили сва могућа искушења у рату и после њега, доживели да се њихово дело баца у страну, да буду омаловажавана, да се не извуку поуке за будуће конципирање безбедности Србије, овде стоје као опомена – опомена савести.

БИТКА ЗА ПАШТРИК, Сећања учесника 1999.
Приредио: Р. Мутавџић

Тврди повез, ф. 16×23, 144 стр. шифра 111392, цена: 440,00

са попустом: 308,00

Битка на Паштрику, позната и као операција „Стрела“, била је ваздушно-копнена битка између припадника 549. моторизоване бригаде, 55. граничног батаљона и делова других јединица Приштинског корпуса и Војске Југославије против шиптарских терориста такозване Ослободилачке војске Косова, НАТО снага и регуларне војске Републике Албаније, вођена од 26. маја до 10. јуна 1999. године на југословенско-албанској граници, током НАТО агресије на СР Југославију.

О данима када је и камен Паштрика горео од НАТО бомби, а хероји одбране остајали на својим положајима не дајући ни педаљ своје отаџбине, у књизи „Битка за Паштрик“ сведоче учесници одбране Паштрика.

Потресне приче говоре о херојству оних који нису одступили пред надмоћним непријатељем. Команда „Нема назад, иза је Србија“ зауставила је све покушаје терориста и НАТО авијације да пробију одбрану већ на самој граничној линији. Неуспех непријатеља да оствари циљ претворио је операцију „Стрела“ у „Сломљену стрелу“, у којој је 549. моторизована бригада имала 25 погинулих и око 200 рањених припадника.

БИТКА НА КОШАРАМА, Сећања учесника 1999.
Приредио: Р. Мутавџић

Тврди повез, ф. 16×23, 144 стр. шифра 111393, цена: 693,00

са попустом: 485,10

Ова књига враћа дуг херојима који су током НАТО агресије 1999. године бранили и одбранили државну границу СР Југославије према Албанији.

Удруженој непријатељској сили – шиптарској терористичкој тзв. Ослободилачкој војсци Косова, НАТО снагама и регуларној војсци Републике Албаније супротставили су се припадници 53. граничног батаљона, 2. моторизованог батаљона 125. моторизоване бригаде, борбене групе 63. падобранске и 72. специјалне бригаде, делови других јединица Приштинског корпуса и Војске Југославије и добровољци из Србије, Русије и више других земаља.

О тим славним данима одбране отаџбине сведоче учесници битке, у славу и част својих 108 погинулих сабораца, за историју и за нова поколења.

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, мајор

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Мирјана Крстовић, капетан,
Слађана Ракоњац, потпоручник,
Ива Костовић-Николић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,
Милосав Џ. Ђорђевић, др Милан Мијаљковић,
др Зоран Миладиновић, др Владимир Баровић,
др Миљан Милкић, Будимир М. Попадић,
Милош Стругар, Никола Остојић, Бојан Рајић,
Влада Ристић, др Мирјана Зорић, Милена Милетић,
Александар Киш

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (уредник-графички дизајнер)
Станислава Струњаш (ликовно графичка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3201-728; 23-728; 3349-536

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МП „Одбрана“

Претплата

Анжелика Стојанов
pretplata@odbrana.mod.gov.rs
За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 80 динара. За претплатнике преко
Поштанске штељонице месечно 90 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 320

Припадници
714. противоклопне
хеликоптерске
ескадриле на
задатку

Снимио
Игор САЛИНТЕР

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 197

140 година
војне штампе
у Србији

Обука у скијању извиђача
Треће бригаде

ЦРВЕНЕ БЕРЕТКЕ
НА БЕЛОЈ СТАЗИ

Малиноа у Војсци Србије
ПАС ЕЛЕГАНТНЕ
РОБУСНОСТИ

Аустријски лаки
клипни авион DART

НОВИ КВАЛИТЕТ
ШКОЛСКЕ
АВИЈАЦИЈЕ

Све угроженији власници тајни
ШПИЈУНИ СУ
МЕЂУ НАМА

У овом броју...

- 8 Обележен Дан Медија центра „Одбрана” и 140 година војне штампе
ЗАПИСАНО У ВРЕМЕНУ
- 10 714. противоклопна хеликоптерска ескадрила
СЕНКЕ БЕЗ СЕНКЕ
- 17 Спортски сусрет у Специјалној бригади
ТУРНИР У БОРИЛАЧКИМ СПОРТОВИМА
- 22 Центар војномедицинских установа Београд
НОВИНЕ И ИЗАЗОВИ ПРОФЕСИЈЕ
- 30 Титови аутомобили у Гарди
ИСТОРИЈА НА ТОЧКОВИМА
- 33 Пионири фотографије (3)
ЏУЛИЈА МАРГАРЕТ КАМЕРОН
- 36 Дан државности Србије – 15. фебруар
У СЛАВУ НАЦИОНАЛНОГ ТРАЈАЊА
- 38 Виолета Рашковић Таловић, публицисткиња
ТРАГАЊЕ ЗА ВЕЛИКОМ РУСКОМ ТАЈНОМ

Никад нико није могао да каже са сигурношћу где ће бити војска, а где почиње народ. Никад нико у историји српског народа није могао сасвим да одвоји војника од цивила када дођу тешка времена, јер народ који је трајао у тих 140 година, о коме су писали, јесте био војска. Тако је било и иако ће бити – рекао је министар Александар Вулин на свечаности обележавања Дана Медија центра „Одбрана” и 140. годишњице војне штампе. Срби су као народ, сматра Вулин, склони да поверују да је истина сама себи довољна и да ће сама наћи свој пут. Због тога, рекао је, 100 година после Првог и више од 70 година после Другог светског рата постоје тенденције да се ревидирају историјске истине, рехабилитују злочинци и њихова дала, а умање жртве које је поднео српски народ.

На недавно одржаној вежби „Век победника” припадници 714. противоклопне ескадриле 98. ваздухопловне бригаде РВ и ПВО још једном су показали врхунски ниво обучености и ватрене оспособљености. Нови број магазина „Одбрана” доноси причу о тој јединици, надањима и стремљењима њених припадника који с нестрпљењем очекују нове летелице из Руске Федерације.

Увођење здравственог информационог система и електронског картона у рад ВМЦ Славија, почетак рада нове амбуланте на Бежанијској коси, бесплатни прегледи за грађане, само су неке од активности које су обележиле рад Центра војномедицинских установа Београд у прошлој години. Којим то резултатима ЦВМУ успешно парира цивилним здравственим установама можете прочитати у тексту „Новине и изазови професије”.

Новинари и фото-репортери „Одбране” боравили су недавно и у Чети за обуку водича паса, узгој и дресуру паса у Нишу, одакле доносе причу о обуци једне, релативно нове врсте у Војсци Србије – малиноа. Малиноа је високо интелегентан пас, пријатељски расположен, али увек на дистанци у присуству непознатих људи. Врло су пријемчиви за обуку и изузетно способни у постизању одличних резултата – од најпростијих видова обучавања до најкомпликованијих и најзахтевнијих. Стручњаци из Ниша кажу да обука идеалног војног пса почиње у котлишту – док штене још није ни прогледало!

Шта „црвене беретке” раде на белој стази открили смо на Копаонику, где извиђачи Треће бригаде реализују обуку у зимским условима. Циљ је био да се савладају технике алпског и нордијског скијања, ослободи страха од планине и њене негостољубиве средине и оснажи вера у себе и своје психофизичке способности.

Треба знати да је, наизглед хаотична, гужва на сајбер медијској мрежи ипак беспрекорно уређена „сцена”, на којој свако ко није способан да сачува своје тајне у електронској форми и не треба да користи такву комуникацију – каже се у тексту који можете прочитати у рубрици „Свет”. У заблуди је онај ко претпоставља да његова несмотреност или нестручност неће бити искоришћена за сазнавање онога што скрива и узалудно је оптуживање некога што се на интернету усудио да сазна слабо чуване тајне.

Пажњи читалаца препоручујемо интервју са Виолетом Рашковић Таловић, публицисткињом, ауторком књиге „Медаљони Русије”. Идентитет сваког народа, каже за „Одбрану” Рашковић Таловић, представља историјску синтезу искустава мноштва генерација, живи тестамент свих мука и изазова, недаћа и стремљења једне културе. Као такав, он је, нужно, комплексан и слојевит, недокучив и препун антиномија и оксимороничних историјских спојева. ■

САСТАНАК ВРХОВНИХ КОМАНДАНТА
ВОЈСКИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

ПОТВРЂЕНО ПРИЈАТЕЉСТВО

Александар Вучић и Владимир Путин су током сусрета у Београду истакли задовољство због напретка сарадње две земаља у свим областима, нагласивши да су у две фазе потписани многобројни споразуми из привредног и друштвеног живота. Такође су разменили ставове о политичкој и безбедносној ситуацији у региону.

Званична посета председника и главокомандујућег Оружаних снага Руске Федерације Владимира Путина Србији и разговори са председником Републике и врховним командантом Војске Србије Александром Вучићем догађаји су који су обележили почетак 2019. године. Двојица државника разменили су ставове о најважнијим питањима који се тичу односа две земље, политичкој и безбедносној ситуацији у региону, а потписани су и бројни билатерални споразуми.

6

Наставак добре сарадње

На конференцији за новинаре председник Вучић је истакао да смо имали прилику да угостимо „доказаног пријатеља Србије и њеног народа“. Рекао је да је задовољан на-

претком сарадње две земаља у свим областима, нагласивши да су у две фазе потписани многобројни споразуми из привредног и друштвеног живота, напомињући, при том, и војну сарадњу.

Према речима председника Републике, војна сарадња између наших земаља је више него коректна, а посебно смо захвални јер је Србија по повољнијим ценама могла да набавља опрему из Руске Федерације.

– Водећи рачуна о српском народу и Србији, председник Путин нам је увек излазио у сусрет – рекао је Александар Вучић.

Председник Руске Федерације Владимир Путин нагласио је да је на састанцима размотрена војна и војнотехничка сарадња. Истакао је да ће Русија и даље излазити у сусрет српском руководству и помагати у јачању одбрамбе-

них могућности Србије, те развијати сарадњу с одбрамбеним предузећима и наставити праксу заједничких војних вежби.

Говорећи о актуелној међународној и регионалној ситуацији, Путин је истакао да је Русија, попут Србије, заинтересована да ситуација на Балкану остане стабилна и безбедна. Када је о Косову и Метохији реч, руски став је добро познат: „Залажемо се за постизање узајамно прихватљивог решења и за Београд и за Приштину, а у складу с Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација”.

– У последње време, нажалост, приштинске власти предузеле су неколико провокативних корака, што је озбиљно допринело напетости ситуације, пре свега одлуком о формирању тзв. војске Косова, што је директно кршење поменуте резолуције – рекао је Путин и подсетио да Резолуција 1244 не допушта стварање било какве војске.

Русија, додао је председник Путин, у потпуности дели забринутост српског руководства и грађана, зато што такви неодговорни поступци косовске стране могу да доведу до дестабилизације Балкана.

Невски после сто година

Председник Путин уручио је председнику Вучићу Орден Светог Александра Невског за велики допринос у развоју сарадње двеју држава. Реч је о високом одликовању руске државе којим су до сада одликована само шесторица Срба, међу којима су краљ Милан Обреновић, Александар Карађорђевић и Никола Пашић. Председник Вучић први је Србин који је у последњих сто година понео то одликовање руске државе.

Том приликом Путин је изразио задовољство што Орден Александра Невског уручује баш председнику Вучићу. Такође, подсетио је да се Александар Невски посебно поштује у Русији, те да су то одликовање раније понели и истакнути Срби, међу које је заслужено уписано и име Александра Вучића.

Како је истакао председник Вучић, за њега и за Србију добити Орден Александра Невског је велика част, као и одговорност у будућем раду на проширењу сарадње између Русије и Србије. То признање, наводи он, значи и „да смо сачували Србију као слободну државу”.

Целодневна посета шефа руске државе имала је и велики симболички значај, будући да су председници Вучић и Путин заједно са патријархом Иринејем у мозаик крипте Храма Светог Саве уградили по један бели, црвени и плави камен – у бојама српске и руске заставе. Том приликом испред највеће српске богомоље окупио се и велики број грађана, показујући на тај начин подршку пријатељству две државе.

Двојица званичника положили су и венце на Спомен-обележје ослободиоцима Београда и Споменик црвеноармејцу, подсетивши да је током борби за ослобођење Београда 1944. године погинуло око 1.400 бораца Народноослободилачке војске и око 800 црвеноармејаца, који су сахрањени у заједничкој гробници. ■

Снимио Д. КУЈУНЦИЋ

МИГОВИ ПРАТИЛИ ИЉУШИНЕ

Три борбена авиона МиГ-29 Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране Војске Србије дочекала су у ваздушном простору наше земље авион председника Руске Федерације Владимира Путина „иљушин” Ил-96 ПУ. Осим заштите високог госта и његове делегације, ловци наше војске су на симболичан начин указали и гостопримство председнику Путину. Реч је о летелицама које је српска војска добила као поклон од Руске Федерације, а који су у међувремену ремонтовани и осавремењени.

ОБЕЛЕЖЕН ДАН МЕДИЈА ЦЕНТРА „ОДБРАНА” И 140 ГОДИНА ВОЈНЕ ШТАМПЕ

Поводом Дана Медија центра „Одбрана” и јубилеја 140. годишњице војне штампе, у Дому Војске Србије 24. јануара одржана је свечаност којој су, поред бројних угледних званица из културног и јавног живота, присуствовали министар одбране Александар Вулин и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милан Мојсиловић. Новинарска награда „Иван Марковић” за најбољи новинарски прилог у 2018. години припала је тиму Радио-телевизије Србије за директан телевизијски пренос вежбе „Век победника 1918–2018”, емитован на Првом програму РТС-а, 10. новембра 2018. године. Редитељу преноса Веселину Грозданићу, извршном уреднику Саши Барбуловићу, продуценту Петру Милошаковићу и техничком директору Жики Миљковићу признања је уручио министар Вулин.

Министар одбране уручио је и посебно признање поводом јубилеја – 140 година војне штампе, које је жири Новинарске награде „Иван Марковић” доделио за тему недеље у листу „Политика” – „Деветнаест година од Кумановског споразума”, објављену 10. јуна 2018, ауторима Томи Тодоровићу, Мирославу Лазанском и Милану Галовићу.

За најуспешнијег сарадника магазина „Одбрана” у претходној години проглашена је проф. др Мирјана Зорић, док је за област промоције културе Медија центра „Одбрана” признање припало Ивану Мангову, архитекти изложбе „Дијанина деца”, као и проф. др Александру Животићу, аутору неколико важних историографских књига за област издавачке делатности.

Директор Медија центра „Одбрана” пуковник Стевица Карапанџин уручио је Плакету Министарства одбране академском сликару Предрагу Ђаковићу, најбољем сараднику у 2018. години, чија је изложба „Голгота и васкрс” у Великој галерији Дома Војске Србије имала значајан публицитет.

Честитајући празник припадницима Медија центра „Одбрана”, министар Вулин истакао је да је 140 година вој-

ЗАПИСАНО У ВРЕМЕНУ

не штампе јубилеј врхунских професионалаца који су знали своју војску, који су знали свој занат, али који су волели своју војску изнад свега и били уз њу у свим временима.

– Никад нико није могао да каже са сигурношћу где престаје војска, а где почиње народ. Никад нико у историји српског народа није могао сасвим да одвоји војника од цивили када дођу тешка времена, јер народ који је трајао у тих 140 година, о коме су писали, јесте био војска. Тако је било и тако ће бити – поручио је министар Вулин, додајући да је то разлог непобедивости, јер „војска може да капитулира, али не може да капитулира народ, а српска војска јесте народ и зато није могла да буде поражена и неће никада бити поражена”.

Према његовим речима, 140 година писања је, заправо, 140 година памћења, а ми Срби смо склони да као народ поверујемо да је истина сама себи довољна и да то што ми знамо да је нешто истина, да је то довољно и да о томе не треба говорити, јер ће истина сама наћи свој пут. Због такве особине српског народа дочекали смо, рекао је, да 100 година касније имамо организовани талас ревизије у којој се говори да су све жртве у Првом светском рату једнаке.

Министар одбране подсетио је и на покушаје да се само неколико деценија после злочина у Јасеновцу, то страстиште назива радним логором, те да се за поједине ратне злочинце, попут Димитрија Љотића, у јавности проналазе чак и

Никад нико није могао да каже са сигурношћу где престаје војска, а где почиње народ. Никад нико у историји српског народа није могао сасвим да одвоји војника од цивила када дођу тешка времена, јер народ који је трајао у тих 140 година, о коме су писали, јесте био војска. Тако је било и тако ће бити – рекао је министар Вулин на свечаности у Дому Војске Србије.

лепе речи. Ове године, истакао је министар, обележиће се 20 година од агресије НАТО-а и додао да ћемо се тога сећати сваког дана, онако како је и било, без стида и без страха, јер немамо чега да се стидимо нити плашимо, јер се нисмо бојали ни тада.

– Прошло је 20 година од ужаса у коме је убијено на десетина наше деце, у коме је покушано отимање Косова и Метохије, прошло је 20 година у којима још увек помињемо имена оних који никада нису одрасли, у коме се сећамо оних који су били најбољи и најхрабрији и нису заслужили да умру – рекао је Вулин и навео да не може да прихвати да се само о цивилима говори као о невиним жртвама.

– У тих 140 година улази и ових 20 година сећања, 20 година после којих се нећемо стидети јер нисмо покренули нити изазвали ниједан рат и нећемо се плашити, јер се нисмо плашили ни у једном рату – рекао је министар Вулин, честитајући награђенима и пожелевши им још много сјајних текстова и прилога и да се сви заједно још дуго поносимо својом војском.

Говорећи о значају јубилеја, директор Медија центра „Одбрана“ пуковник Стевица Карапанџин истакао је да остварени резултати сведоче да та установа остаје достојан наследник часописа „Ратник“, као идејног исходишта писане речи.

Снимио Ј. МАМУЛА

ГОВОР БРОЈКИ

У протеклој години Медија центар „Одбрана“ посветио је 112 догађаја обележавању стогодишњице Великог рата, о томе објавио 43 књиге, међу којима и десет рукописа који су осам деценија били заробљени по архивима. Изашло је 18 бројева „Одбране“, штампано 15 специјалних прилога и шест „Арсенала“, а новинари и фото-репортери тог магазина медијски су испратили 1.257 догађаја у систему одбране. Издавачка делатност Медија центра објавила је у 2018. години 116 књига и часописа, израђено је око 200 графичких производа за потребе више од 100 активности система. У Дому Војске Србије организовано је 287 догађаја, а у галеријама 23 изложбе.

– Сумирајући резултате обележавања века од победе у Великом рату, с поносом истичемо да смо у претходне четири године учинили много за обнову сећања на оно што се заборавити не сме. Није само реч о доприносу саопштавању истине о временима херојства и незабележеног патриотизма, већ и о борби против ревизије историје и наглашавању потребе да се вредности, које су нам оставили стари ратници, уграде у идентитет савремене Војске Србије, о чему посебно сведоче изложба „Дијанина деца“ и едиција „Ратник“.

Обележавање 140. годишњице војне штампе употпуњено је изложбом „Пером и мачем“, аутора потпуковника др Ивана Мијатовића, која је отворена у Великој галерији Дома Војске Србије. ■

БЕЗ СЕНКЕ

714. ПРОТИВОКЛОПНА ХЕЛИКОПТЕРСКА ЕСКАДРИЛА

Некада је на војном аеродрому у Лађевцима било стационирано 30 борбених хеликоптера, па су припадници 714. противоклопне хеликоптерске ескадриле, једине такве у Војсци Србије, популарно названи „Сенкама“, били с правом поносни на снагу јединице, основане сада већ далеке 1988. године. Деценије за нама, оптерећене санкцијама, ратовима, распадом Југославије и ЈНА и непрекидним урушавањем економске моћи земље, оставиле су трага и на снагу и опремљеност лађевачких ваздушних „противоклопњака“. Из године у годину, међутим, показује се да то није бацило ни најмању сенку на ниво оспособљености пилота, пилота стрелаца и осталих припадника те јединице, који, из вежбе у вежбу, показују врхунску ватрену прецизност и летачку обученост.

С правом се понекад питамо како је могуће да уз смањени број све старијих летелица и никада довољно налета, отежано снабдевање резервним деловима и нередовно занављање летачке и друге опреме, све ове године оперативна оспособљеност јединице, ангажоване и у целодневном дежурству, није умањена или доведена у сумњу. Напротив, неколико провера различитог нивоа и значаја, реализованих током прошле године, самостално или у садејству с јединицама Копнене војске, показали су да „Сенке“ не попуштају. То је посебно упечатљиво било на новембарској вежби „Век победника“, када су „маљуткама“ испаленим из својих хеликоптера ГАМА погодили свих осам циљева, на удаљености од око три километра.

Ускоро више летења

Одговоре на питање како је то могуће потражили смо од пилота 714. противоклопне хеликоптерске ескадриле и њихових командира, који, по традицији, не само у Лађевцима где су стационирани, већ и у широј околини, уживају посебну популарност. И док пилоти, готово углас, жале што

више времена не проводе за командама хеликоптера, уживајући у лету међу облацима, њихови командири мајори Саша Николић, заменик команданта ескадриле, и Дејан Славковић, командир „вастехничке“ чете и летач, пробни летач и наставник летења, истичу да недовољан број летелица не омогућава већи број лета, али да то не значи нужно и слабији квалитет обуке.

– Познато је да пилоти увек желе да лете више него што објективне околности то допуштају. С набавком нових хеликоптера и то ће бити могуће – истиче мајор Николић, додајући да неколицина припадника јединице већ похађају курс руског језика, припремајући се за одлазак у Ру-

На недавно одржаној вежби „Век победника“ припадници увек веома атрактивне противоклопне хеликоптерске јединице 98. ваздухопловне бригаде РВ и ПВО још једном су показали врхунски ниво обучености и ватрене оспособљености

сију и обуку на новим хеликоптерима Ми-35, који ће следеће године слетети на аеродром у Лађевцима.

– Важно је рећи да наша јединица успешно извршава све своје наменске задатке и испуњава све обавезе проистекле из редовног целодневног дежурства у ваздушном простору, а својом ватреном ефикасношћу, исказаном на протеклим вежбама у гађању циљева на земљи, већ годинама показује уверљив ниво обучености у свим сегментима обуке, па и оним најсложенијим, кад је реч о противоклопној борби, за шта је јединица и намењена. Поред оспособљавања припадника јединице за дејства с базног хелидрома и маневре, јединица је прошле године извела и обуку кадета 139. класе Војне академије с којима смо увежбавали први раздео, односно основно летење у хеликоптеру ХН 4245 М, а ове године се та обука наставља. Предстоји нам одлазак пилота и механичара у Руску Федерацију на преобуку за хеликоптере Ми-35 у трајању од шест месеци. Свесни да је човек у нашој стратегији одбране традиционално најзначајнији чинилац, оспособљавању поклањамо највећу пажњу. Ре-

зультати које постижемо то потврђују и поред свих тешкоћа с којима се већ годинама, свакако успешно, носимо. Биће и нове опреме и нових средстава, али људи остају „ресурс“ који треба највише неговати и ценити. Човек је драгуљ који нам, како је приметио и наш врховни командант на недавној вежби, све више недостаје. Зато је улагање у човека и његову обуку најпотребније и најзахтевније – рекао је мајор Саша Николић, улазећи у хеликоптер и спремајући се за лет.

Млади желе више летења

Његове млађе колеге летачи, међу којима, како смо се убрзо уверили, ужива огромно поверење и ауторитет, склони су да с мање разумевања говоре о свакодневним обавезама, које их све више одвајају од летелице. Истичући да су се школовали за пилота хеликоптера зато да би више време проводили изнад земље него на њој, капетани Миодраг Вељовић и Мирко Милошевић и поручник Даријан Милитар жале за временом познатим, углавном, из прича старијих колега и новинских написа, када се много више седело за командама хеликоптера, него за рачунаром.

Неке од ранијих вишегодишњих тешкоћа, попут несташице горива или недостатка резервних делова, јединица је, кажу, успешно пребродила, па исправност технике и расположивост летелица нису разлог недовољног летања. Баш као ни мотив летача.

– Још у раној младости определио сам се за посао летача хеликоптера, зато сам прво завршио Војну гимназију, а затим и Војну академију међу првих 25 у класи – каже поручник Милитар, који је од оца, пензионисаног пилота хеликоптера, слушао приче о ранијим временима, када се летело много више и живело много боље. Чинећи своје прве професионалне кораке у Лађевцима на летелици на којој је до пензије летео и његов отац, свестан је тренутних могућности ескадриле, али с надом и несмањеним еланом ипак истиче да није задово-

вољан бројем сати налета уписаним у књижицу за протеклих шест година. Поред тога што сви летачи желе да лете што више, потребно је то и због ефикаснијег извршавања бројних задатака.

– Више сати налета значи бољу обученост и успешније испуњавање обавеза које се постављају пред јединицу – каже поручник Милитар и додаје да би требало да иде у Русију на преобуку за хеликоптер Ми-35, што му даје наду у остварење сна и већи број сати проведених у ваздуху.

Изразито мотивисани за свакодневни напоран рад, најпре за обуку и летење, а затим и за све друге задатке које подразумева њихов посао, млади летачи 714. ескадриле једва чекају долазак нових хеликоптера, како би се што пре винули у небо, међу облаке, где највише и уживају. Већина њих нема решено стамбено питање и мада живе као подстари у оближњим градовима и нису презадовољни стандардом и примањима, сложено истичу да се за командама хеликоптера бар за тренутак све заборави. Зато и желе да лете што више. Сваки сат више проведено у ваздуху, сваки нови раздео обуке који савладају, најпре теоријски, а затим и практично, најпре уз наставника, а затим и самостално, значи виши ниво обучености, већу успешност у извршавању одговорних задатака. Време проведено у канцеларији, за рачунаром, за летача је прескупо потрошено време. Летач, ипак, превише кошта да би радно време проводио у канцеларији, задовољавајући незаситу администрацију.

Хидра документације

Обимна документација о планирању, евиденцији, реализацији, извештавању о обуци, попуњени бројни обрасци и испуњене административне процедуре не гарантују захтевано стање ствари у јединици. То, кажу, обезбеђује непресушни ентузијазам свих припадника јединице, како летача, тако и техничара и наставника и инструктора летења и коман-

Драгоценна чета за одржавање

Не треба трошити речи на доказивање да је значајан чинилац успешног извршавања задатака 714. ескадриле њихова „вастехничка“ чета. Захваљујући несебичној и богатој сарадњи с осталим јединицама 98. или 204. ваздухопловне бригаде, Ваздухопловним заводом „Мома Станојловић“ и Командом РВ и ПВО, за њих нема неостваривог захтева. Напо-

мињући да је задатак јединице којом командује да обезбеди исправну технику јединице за извршавање свих наређених и летачких задатака, командир чете за „вастехничку“ службу мајор Дејан Славковић рекао

де и њихова несумњива одговорност у извршавању задатака. Несразмерно време проведено за рачунарима води професионалним болестима административних радника, оштећењу вида и кичме, због чега, после неколико година, летач престаје да се бави својим послом, уместо да буде обрнуто, да у канцеларији раде они који, из различитих разлога, нису за хеликоптер.

– Обим документације коју водимо у јединици расте несразмерно с бројем сати налета, што јасно сведочи о томе да је ескадрила у административним захтевима изједначена с пешадијским батаљоном, за шта, мислим, нема оправдања, а троши нам превише енергије – каже капетан Мирко Милошевић и додаје да без обзира на то никада нико од летача није отишао неспреман на лет.

– То није ствар администрације и папира, већ схватања обавеза које имамо и задатака које извршавамо. Свесни смо да нам квалитетна припрема омогућава ефикасно извршавање задатака, повећава самопоуздање и сигурност, не само личну, већ и колеге са којим летимо. Зато с великом пажњом приступамо теоријској припреми летења, изучавању карте, познавању рејона, упознавању ваздухоплова, што наших, што земаља у окружењу. Исто је и кад је реч о исправности технике. Сви, а посебно припадници јединице за одржавање летелица учиниће све што могу да хеликоптере одрже у исправном стању – каже капетан Милошевић.

Кад већ не могу стално у хеликоптеру, летачи би, уместо за рачунаром, много више времена да проведу бавећи се спортом. За то на аеродрому у Лађевцима има доста времена, а и услова. Емоције припадника јединице су и у том погледу различите, док би млађи увек више спорта, старији и искуснији сматрају да време проведено на спортским теренима није „на цени“ и довољно вредновано. Капетан Мирко Милошевић с поносом истиче да је на прошлогодишњем меморијалном фудбалском турниру Животи Ђурићу освојио титулу најбољег голмана.

је да прегледи и радови у оквиру редовног и корективног одржавања, предвиђених одређеним роковима, захтевају много напора, посебно када им недостају обучени људи. Ипак, после извршених прегледа и провера, мајстори могу с великом вероватноћом да гарантују ниво исправности летелица потребан за ефикасно извршавање задатака.

– То је тек један од задатака ове јединице. Други, такође јако битан задатак јесте обука летача оператора, који као чланови посаде учествују у извршавању летачких задатака. Било да се ради о задацима везаним за тренажу посаде или о онима везаним за ватрену подршку јединицама Копнене војске, наша улога је незаобилазна. При томе, највише пажње поклањамо управо људима, изузетно обученим припадницима чете, који су, нажалост, све старији. Просек година одавно је прешао 45, што нас доводи у озбиљан проблем. Најискуснијима и највреднијима, правим драгуљима у чети, пензија већ „куца на врата“, што јединицу оставља без стручњака, које, после толико година, не можемо једноставно да заменимо – каже мајор Славковић и додаје да опремање ескадриле новим хеликоптерима и обука за њихово одржавање свакако значи светло у тунелу. Несумњиво је да тај корак сви у 714. противоклопној хеликоптерској ескадрили чекају с великим нестрпљењем и охрабрењем. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимео Игор САЛИНГЕР

ОБУКА У СКИЈАЊУ ИЗВИЂАЧА ТРЕЋЕ БРИГАДЕ

ЦРВЕНЕ БЕРЕТКЕ НА БЕЛОЈ СТАЗИ

У данима док се у градовима боримо са снежним недаћама, припадници Копнене војске, војне полиције и Бригаде везе изводе обуку и кондицирање у скијању на Копаонику у условима снежне идиле, уз повремене међаве и ниске температуре. Обука на српској снежној краљици обрадовала је највише оне који су на Караман гробену, Панчићевом врху или Гобељу начинили прве скијашке кораке, док је

део припадника Војске Србије усавршио већ стечене вештине. Од команданта Привремене команде 51. скијашког полигона „Копаоник“ потпуковника Ненада Булатовића сазнајемо да је обука протекла у најбољем реду, без озбиљнијих повреда током обучавања и уз коректну сарадњу више организацијских јединица Војске, те да је људство полигона створило све инфраструктурне и материјалне услове за реализацију сложене и захтевне обуке.

Скијање и кондицирање

Обуку и кондицирање у скијању из Копнене војске реализовали су извиђачи Треће бригаде Копнене војске и припадници Трећег батаљона војне полиције. Потпуковник Горан Столић и мајор Младен Глигоријевић истичу да је овог пута предност дата извиђачима Треће бригаде који никада нису били на скијашкој обуци и онима који нису тако вешти у техникама скијања.

Нишки извиђачи су на Копаонику научили или усавршили основе алпског и нордијског скијања, ослободили се страха од планине и њене негостољубиве средине и оснажили веру у себе и своје психофизичке способности. Успешно изведена обука у скијању потврдила је да извиђачи могу да извршавају задатке у свим временским, земљишним и метеоролошким условима, дању и ноћу, на планини и у низини, по снегу, киши и магли.

– Поред обуке и кондицирања у скијању изведен је и део тема из преживљавања у зимским условима и израда бивака у снегу – каже помоћник команданта Привремене команде за обуку мајор Глигоријевић и додаје да је циљ обуке да се војници оспособе за реализацију свих задатака у земљишним и временским условима зими и да се навикавају на живот и рад у планинским условима. Познато је да обука у зимским условима обухвата и садржаје из тактичке обуке попут патрола или осматрачница у зимским условима, али се она током зиме организује у матичним гарнизонима.

Командир извиђачког вода поручник Лука Рајић изузетно је задовољан што су припадници његове јединице показали велику мотивисаност за реализацију обуке у скијању и што су успешно савладали предвиђене садржаје.

– Задаци извиђача су специфични – наводи поручник Рајић и појашњава да се не могу омеђити ни добом дана, ни метеоролошким условима, те се морају оспособити за њихо-

во извршавање по сваком терену, поготово у суровим зимским планинским условима. Поручник Рајић задовољан је што су првобитни нескијаши остварили напредак на Копаонику, а међу њима издваја млађег водника Филипа Филиповића.

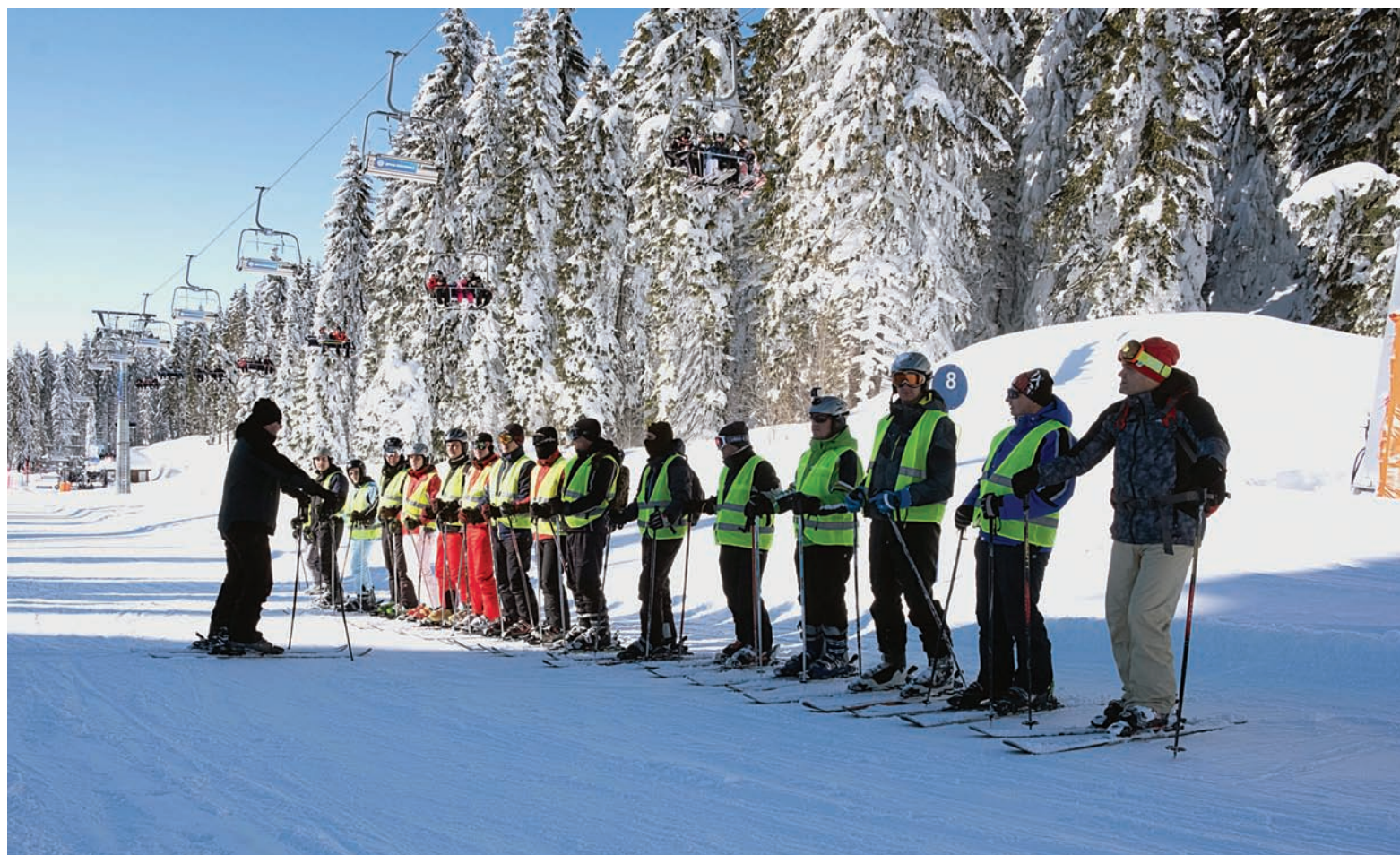
Сваки дан обуке на Копаонику је за нишке извиђаче био значајан посебно када је реч о усвајању нових вештина. Они су после јутарњих вежбања одлазили на скијашке стазе различите тежине и дужине, где су под „будним оком“ инструктора увежбавали основне скијашке вештине.

Обуку су изводили инструктори скијања који су звања инструктора скијања и сертификате зимске алпини-

стике и горске службе спасавања стекли на факултетима или посебним курсевима. Инструктори скијања старији водник прве класе Бојан Ђокић и референт за физичку обуку Никола Никић истичу да су полазници обуке распоређени у више група на основу ранијих скијашких искустава и нивоа знања. Обука је била поступна и у првим данима се реализовала на лакшим и једноставнијим стазама, а потом и на сложенијим и стрмијим, предвиђеним за „праве“ скијашке мајсторе. Интензивна и напорна обука и стручан рад инструктора дали су резултате, тако да су извиђачи Треће бригаде Копнене војске све умешније скијали, што су и потврдили на завршном испиту.

СКУП СПОРТ

Инструктор скијања старији водник прве класе Бојан Ђокић се више од двадесет година бави обуком скијања и важи за врсног стручњака у навикавању почетника на скије, разбијању страха и увежбавању скијашких техника. Он, нажалост, није научио скијању супругу и два сина, јер је, како каже, скијање скуп спорт ако се упражњава у приватној режији.

Бивак у снегу

– Посебно занимљив био је рад с групом почетника, онима који су први пут у животу стали на скије. Код њих је прво требало разбити страх од скијања и планине, а касније је све ишло лакше. Почели смо с кључним елементима вештине скијања попут плуга, плужног завоја, правог и косог смука. Сви чланови групе брзо су остварили напредак и успешно овладали потребним вештинама – наводи Никић.

Новопечени скијаши су већ после неколико дана постајали ватрени љубитељи скијања и живота на снегу. Професионални војници Бојан Николић из Сурдулице и Немања Лучић из Ниша наглашавају да су захваљујући одличним инструкторима успели да савладају обуку.

– Шест месеци сам извиђач и за мене је све у Војсци ново. На Копаонику сам први пут стао на скије, а убрзо ћу први пут у животу бити и на верању, рођењу, преживљавању у природи и другим задацима извиђача – наводи војник Лучић.

Успешно извођење извиђачких задатака не може се ни замислити без обуке у зимским условима, која подразумева и способност успешног сналажења и преживљавања у негостољубивим планинским врлетима и тактичких увежбавања на снежним просторима и у густим шумама. Део таквих садржаја су извиђачи реализовали у касарни „Књаз Михаило“ у Нишу, док су се на Копаонику, поред скијашке обуке, бавили радом извиђачких органа у зимским условима, израдом бивака у снегу и својеврсним висинским припремама у виду навикавања на боравак у планини, редак ваздух и брже умарање. Мора се признати да су припадници извиђачке чете Треће бригаде показали завидну способност и потребну брзину за израду иглоа, партизанског бивка и медвеђе јаме. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Борилачки спортови и вештине чине војнике срчанијим, спремнијим, храбријим, смиренијим и неопходни су у обуци припадника специјалних јединица

СПОРТСКИ СУСРЕТ У СПЕЦИЈАЛНОЈ БРИГАДИ

ТУРНИР У БОРИЛАЧКИМ СПОРТОВИМА

Новогодишњи спортски сусрет припадника Специјалне бригаде у борењу одржан је средином прошлог месеца у спортској дворани касарне „Растко Немањић“ у Панчеву.

– Прикажете своје вештине и способности, оставите срце на борилишту, али исто тако поштујте свог противника и нека бољи победи – рекао је на отварању командант Специјалне бригаде, бригадни генерал ванредни професор др Мирослав Талијан пожелевши добродошлицу такмичарима, њиховим тренерима, судијама и осталим присутнима. Изразио је наду да ће овај турнир прерасти у традиционалну манифестацију, светосавски турнир у борилачким дисциплинама, и бити препознатљив не само у Војсци Србије, него и шире.

У тој спортској манифестацији учествовали су, поред припадника Специјалне бригаде и батаљона војне полиције специјалне намене „Кобре,“ и кадети Војне академије.

Доајен борилачких вештина у Војсци Србије, проф. Милан Вукелић, мајстор џудоа, који је цео свој радни век провео обучавајући припаднике специјалних јединица, испратио је подизање националне заставе којом је обе-

лежен почетак такмичења, а заставу Републике Србије подигли су чланови џудо репрезентације Војске Србије и учесници светског војног првенства у џудоу у Бразилу 2018. године.

Овај „фестивал“ борилачких спортова започео је представљањем чланова Карате савеза Србије, припадника Џудо клуба „Динамо“ Панчево и Светског центра реалног аикидоа. Каратисти клуба „Киндер“ из Београда, њих тројица, браћа Урош и Ђорђе Тодоровић и Драгутин Симовић, освојили су присутне беспрекорним извођењем кате синхроно као један. Мајор Драган Тодоровић, отац браће, оснивач клуба и тренер, бивши припадник Специјалне бригаде, улио им је љубав према том борилачком спорту.

Програм је потом настављен ревијалним и такмичарским делом, у коме су учествовали припадници Специјалне бригаде, „Кобре“ и кадети и кадеткиње Војне академије. Одржане су четири борбе у боксу и пет у кик боксу, које су ове године биле ревијалног и промотивног карактера. Први бокс

меч одржан је између припадника Војне академије и Специјалне бригаде у три рунде по минут и по. Борбе у џудоу биле су такмичарског карактера и прво место у апсолутној категорији у мушкој конкуренцији однео је капетан Стеван Стојановић из Специјалне бригаде, док је у женској апсолутној категорији прво место припало Марији Ивковић, кадеткињи прве године Војне академије.

Медаље је победницима уручио Славко Станишић, европски и светски ветерански првак у џудоу, који је те титуле ујединио прошле године.

Борилачки спортови и вештине чине војнике срчанијим, спремнијим, храбријим и смиренијим. Чине их бољим људима. Овака врста обуке подиже оперативне способности јединица Војске. Све војске света поред улагања у опрему посебну пажњу поклањају и обуци својих јединица у борилачким вештинама. Жеља свих присутних на овом турниру била је да борилачки спортови буду још заступљени у обуци специјалних јединица. ■

Ива КОСТОВИЋ-НИКОЛИШ

МАЛИНОА
У ВОЈСЦИ
СРБИЈЕ

ПАС ЕЛЕГАНТНЕ РОБУСНОСТИ

Шта значи обучен војни пас, приказала су у Чети за обуку водича паса, узгој и дресуру паса у Нишу три малиноа, три снажна, велика, али и елегантна пса, која одишу одважношћу и жустрином кад треба. Били су мирни и одмерени пред нама, а послушни и блиско повезани са водичима. Није то био само „пословни однос” међу њима – они су у сваком тренутку исказивали поверење, оданост и безусловно пријатељство.

Старогрчки филозоф Платон је можда на најбољи начин описао верног човековог пратиоца – „Понашање паса подразумева да буду нежни према људима које знају и потпуно другачији према онима које не знају”. То и је су доминантне одлике једне од најцењенијих раса у свету – белгијских овчара, које поред немачких овчара користе многе армије света, а од 2005. године и Војска Србије.

Како бисмо сазнали нешто више о том типу овчара, којег одликују храброст, спретност, издржљивост, али и непоколебљива оданост, обрели смо се у Чети за обуку водича паса, узгој и дресуру паса у Нишу, јединици која је под надлежношћу Команде за обуку. То је место где има на стотине паса различитих раса – шарпланинаца, немачких и белгијских овчара, лабрадора – где се воли посао који се ради и где су запослени већином ветеринари и ветеринарски техничари. Врата те чете отворио нам је њен командир мајор Зденко Цвијетић.

Занимало нас је шта је то што малиноа издваја од других паса, које су његове специфичности, за које дужности их користи наша војска, али и како изгледају њихов узгој и обука.

Одличан њух и физичка спремност

Пас малиноа је све више заступљен у нашој земљи и све се чешће држи и као кућни љубимац. Пореклом је из околине града Малинеса у Белгији, по коме је и добио име. Тај радни и послушни пас развијен је крајем 19. века када је на територији те земље био велики број овчарских паса чији је тип варирао првенствено по дужини и боји длаке. У истом периоду настао је и први стандард који је описивао једну расу у три варијетета длаке – дугодлаки (гренадал и теривен), краткодлаки (малиноа) и оштродлаки (лакеноа). У настојању да се типови паса што више уједначе, формирана је група одгајивача, ентузијаста, која је изабрала професора Александра Реула са Ветеринарске школе из Курегема за стручног вођу у узгоју те расе. Уједно, он се сматра и оснивачем тог типа пса.

Малиноа је високо интелигентан пас, пријатељски расположених, али увек на дистанци у присуству непознатих људи. Врло су пријемчиви за обуку и изузетно способни у постизању одличних резултата – од најпростијих видова обучавања до најкомпликованијих и најзахтевнијих. Захтевају много физичке активности и велики труд. Могу опстати у свим климатским условима, што их и чини једном од најзаступљенијих раса у редовима сектора безбедности у свету.

Хармонија телесног облика и поносно ношење главе одају утисак елегантне робусности, што је и наследна особина те радне расе. Уједно, то је енергичан пас који има велике могућности. Захваљујући одличном њуху и физичкој спрем-

ности користи се за разне специјалности – за одбрану и напад, као пас трагач, за проналажење експлозива и експлозивних направа, наркотика и опојних средстава и унесрећених лица испод рушевина и лавина, а у цивилним структурама и као пас за помоћ хендикепираним лицима. Изузетно су послушни и храбри пси, са којима је једноставно радити уколико стекну поверење у водича.

Индивидуална обука

Видети десетак штенца на једном простору који вас радознао загледају, а онда вам након пар тренутака лизну и бебећи нежно грицну прсте, заиста је диван призор. Довољно су велики да буду одвојени од мајке, а још мали да спознају свет око себе. У сваком случају су драгоценост и тако се чувају, јер ће једног дана бити храбри и јаки војни пси, а не кућни љубимци, и није свима дозвољен приступ одгајивачници. Ми смо их видели и мазили захваљујући поверењу домаћина. Затекли смо их у најранијој фази обуке.

Мајор Зденко Цвијетић објашњава пут који води до врхунски обученог пса. Он почиње избором екстеријерно најприближнијих паса идеалној јединки и карактерно исправних родитеља у приплоду. Пролази кроз пажљиво праћење и вредновање способности штенета у најранијем периоду живота, затим у максималној социјализацији на надражаје и упознавање са разним препрекама и предметима у добу адолесценције и, коначно, адекватној припреми за обуку, која траје до шест месеци, у зависности од специјалности за коју се пас обучава.

Обука која се спроводи у тој чети разликује се од оне у цивилству. Реализују је инструктори (ветеринарски техничари), који морају да познају све врсте обуке, да имају велико

искуство и да могу да коригују обуку паса, али и водича паса, што је понекад јако тешко.

Међу најбољим инструкторима, према речима командира чете, јесте старији водник прве класе Дејан Величковић, уметник у свом послу, који никад не ради по шаблону већ сваком псу приступа појединачно, јер, како каже, мора да осети везу између себе и пса. А та веза инструктора и пса почиње, према Величковићевим речима, док су још штенци од месец дана. Још тада се интензивно прати, бележи и анализира њихово понашање. Обраћа се пажња на начин на који њуше, да ли показују страх, храброст, заинтересованост.

– Први кораци у обуци раде се са мајком, док штене још сиса, док му још нису отворене очи – прича Величковић и додаје – Оно се повуче мало даље од мајке и онда пусти. Посматра се колико ће брзо доћи до ње, како покреће главу лево и десно и хвата мирисе који га воде ка њој. Штене које је виталније и има израженије способности од осталих, брже ће доћи до циља.

Према његовим речима, каснији рад са штенцима без присуства мајке подразумева увођење нових предмета различитих величина, облика и материјала са којима се упознају како би с временом изгубили страх од њих. Код малих мали-

НАМЕНА

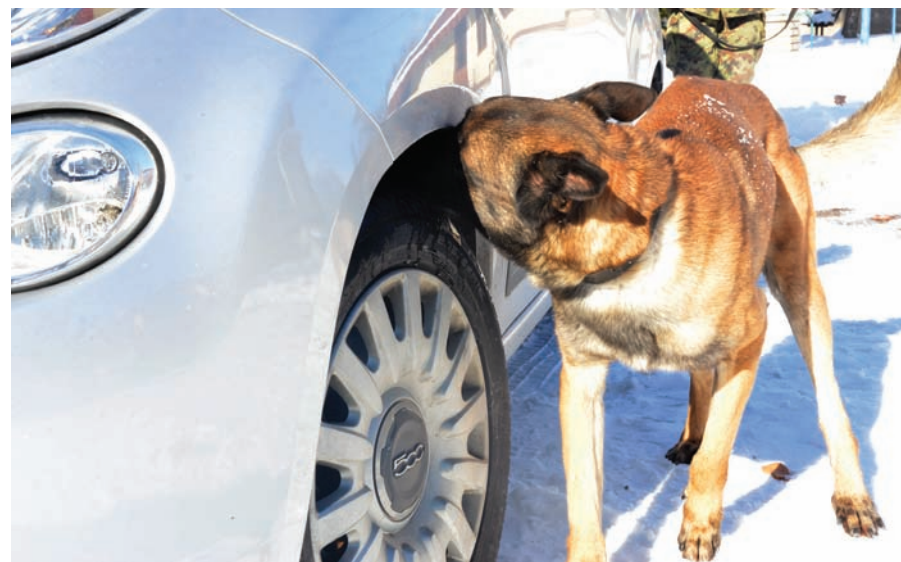
Пас малиноа се у Војсци користи за разне специјалности – за одбрану и напад, као пас трагач, за проналажење експлозива и експлозивних направа, наркотика и опојних средстава и унесрећених лица испод рушевина и лавина, а у цивилним структурама и као пас за помоћ хендикепираним лицима.

ноа сваки предмет изазива одређену реакцију. У интересу је инструктора да им се што виши подигне урођени ловни нагон или нагон за предметима, које та раса има, а касније се из њих извлаче способности које инструктори желе. Након напуштања котилишта, смештају се групно у одређени простор где им се уводе физичке препреке које морају да савладају препењавањем, провлачењем и прескакањем, како би моторику подigli на виши ниво.

На крају почетне фазе обуке пси се разврставају по специјалностима на основу њихових склоности према одређеним предметима, способностима да брже нађуше предмет или да брже пређу препреке... На основу њихових реакција одређује им се будућа служба. Након годину дана живота малиноа израсте у великог пса спремног за обуку, а кад се обука заврши, одлази у јединице где ће показати све своје вештине, а понекад ће се у чету враћати на редресуру.

– Малиноа је хармоничан пас и има урођену елеганцију, али са друге стране зна да буде изузетно агресиван. То је

ОСОБИНЕ

Белгијски овчар је веома интелигентан, храбар и послушан пас, са одличним инстинктом за заштиту и осећајем за простор. Веома је активан, стално је у покрету, креће се неусиљено и делује неуморно. Он је будан и опрезан, а његова живахност и истражујућа нарав показују интелигенцију. У случају потребе дејствује без узмицања, тврдоглав је и жу-стар заштитник. Просечна пожељна величина им је 62 см за мужјака и 58 см за женке.

раса код које се касније тешко исправљају грешке направљене у обуци. Они готово никад не трпе сурове поступке и неадекватан приступ у току обуке. То им је и расна одлика. У тим ситуацијама јединка постаје супротно од онога што краси једног белгијског овчара – јавља се неповерење и плашљивост. Одређене слабости може показивати приликом промене водича, што се ретко дешава – истиче инструктор Величковић.

Због свега тога, у Чети за обуку водича паса и узгој паса, према свакој јединки морају да примене индивидуални приступ.

А заједничко за све псе, па и оне типа малиноа, јесте крајњи циљ – све раде због награде. Они не знају да ли тра-

же експлозив или наркотик, већ трагају за ловним предметом. А кад га нађу, знају да ће бити награђени. Ко год је имао кућног љубимца зна да је псу најслађа награда његова лоптица.

Награда за службу

Већина љубитеља паса много полаже на њихов изглед, стас, склад или, како се то стручно каже, екстеријер. Мајор Цвијетић истиче да не мора да буде изванредан радни пас онај који је по оценама број једна у екстеријеру.

– Међутим, за војног пса екстеријер је јако битан како би што дуже био у употреби као службени пас. Ако нема приближно идеалне линије расе, он ће више да троши неки део тела и имаће због тога здравствених проблема – објашњава командир чете и додаје да белгијски овчари и немају карактеристичних здравствених проблема. Дешава се да одреагују на климатске промене, али се убрзо врате у нормална стање.

Наравно, одгајивачници треба пар репрезентативних примерака паса јер морају да воде рачуна о свом угледу, а он се стиче и пласманима паса на такмичењима. Како су опредељени да потомство повећавају услужним парењем, морају да прате кинолошка такмичења (посебно она која

РАЗЛИКЕ

– Између малиноа и немачког овчара не постоји велика разлика. Обе расе долазе из реда овчарских паса. Белгијски овчар је мало темпераментнији у односу на немачког, све ради лепше и елегантније од њега, а и боље подноси топлоту због краће длаке. Када је реч о радним квалитетима, и једни и други могу да раде на пословима трагања. Могу да се поделе на оне који откривају експлозив, експлозивне направе, наркотике... Начин претраживања им је исти. У чети су подједнако хваљене обе расе, а од самог пса зависи колико ће бити добар – каже инструктор старији водник прве класе Дејан Величковић.

Између малиноа и лабрадора, додаје, постоји знатна разлика пре свега у начину претраживања терена (проналажења експлозива). Лабрадор претражује унакрсно, с леве и десне стране, од периферије ка извору, пратећи периферне мирисе и брзи је у претрази, док је овчар детаљнији, систематичнији и за разлику од лабрадора најпре тражи ситне честице, онда прати пут њиховог простирања, па иде директно на извор, малтене праволинијски.

се одржавају под патронатом Кинолошког савеза Србије), да препознају радне карактеристике код других паса које одговарају њима и да ступају у контакт са власницима тих паса.

– Постоји процедура коју је прописало Одељење за ветерину Управе за војно здравство у Министарству од-

Процедура постоји и када се заврши радни век војног пса, па и малиноа. Тада се на предлог ветеринара из јединица, пси враћају у чету где стручна комисија оцењује да ли су још способни за рад – уколико јесу, враћају се у јединицу до следеће процене, а уколико комисија одлучи да више није за рад, онда се удомљава, што је хуман чин и награда псу за његов допринос систему одбране. Међутим,

не могу све јединке бити удомљене, то чека само оне који могу да се прилагоде на нове услове и власника, док агресивнији пси остају у чети до природног краја живота. Оглас се објављује преко продајних центара и удомљава их особа која се јави, а испуњава све неопходне услове. Најчешће су то водичи који су низ година провели уз пса.

Оправдано у редовима Војске

Малиноа је пас за ког се може рећи да има идеалне карактеристике. Откад се појавио био је жуитар, пас на кога су се увек могли ослонити и коме се верује. Током нашег боравка у тој јединственој нишкој чети три малиноа, три снажна, велика, али и елегантна пса, демонстрирала су своје одлике – најпре смиреност и пријатељство, а у наредним тренуцима перфектну обученост, одважност, жустрину, агресивност и успешност при обављању задатака, што говори само о томе да та раса оправдано попуњава редове наше војске. Били су мирни и одмерени пред нама, а послушни и блиско повезани са водичима. Није то био само „пословни однос“ међу њима – они су у сваком тренутку исказивали поверење, оданост и безусловно пријатељство.

Засигурно се може рећи да је Чета за обуку водича паса, узгој и дресуру паса у Нишу јединица у којој раде људи који воле свој посао и где се са љубављу ради. То говори и слоган који их води исказан у пар речи: „Пси су за нас само једна страница у животу, а ми смо њима цео живот“.

■

Слађана РАКОЊАЦ
Мира ШВЕДИЋ
Снимила Уна ШКАНДРО

СПОМЕН-СОБА

Чета за обуку водича паса, узгој и дресуру паса, која је под надлежношћу Команде за обуку, једина је јединица тог ранга у Војсци која има спомен-собу. У њој се могу сазнати детаљи из богате историје. Чета датира из 1957, када је носила назив Центар за одгој паса (ЦОП). На истом месту и раније су се обучавали пси за одбрану границе са Бугарском. Најстарији подаци датирају из 1933. године. Уредно су забележени бројни успеси, признања и награде њиховим псима, а и она најновија из јуна 2018. године. Тада је шарпланинац Дрен на међународном такмичењу САСИВ одржаном у Нишу освојио прво место у укупном пласману, што је успех забележен још само 1967. године.

бране и по тој процедури ми радимо и уводимо нову крв, односно појачавамо нашу постојећу. Тако можемо да правимо поређење у ономе шта радимо кад је реч о узгоју, или касније, кад је реч о квалитету обуци – истиче мајор Цвијетић.

ЦЕНТАР ВОЈНОМЕДИЦИНСКИХ УСТАНОВА БЕОГРАД

НОВИНЕ И ИЗАЗОВИ ПРОФЕСИЈЕ

Двема активностима које су предузете у протекле две године – шест акција бесплатних прегледа за грађане (када је прегледано 1.624 пацијента и урађено 770 дијагностичко-терапеутских процедура) и систематски прегледи за војне пензионере –

Центар војномедицинских установа Београд (ЦВМУ) показао је да у медицинској заштити може равноправно да се носи са другим здравственим установама у земљи (које су такође вршиле те прегледе).

– Сваком пацијенту заказали смо прегледе, тако да је знао у које вре-

ме да дође, а узимали смо у обзир и оно што је он сматрао својим здравственим проблемом, због чега долази код нас на преглед. И увек нам је било жао што због ограничених капацитета нисмо могли да проширимо број заинтересованих грађана. После сваке такве акције, без обзира на на-

Увођење здравственог информационог система и електронског картона у рад ВМЦ Славија, почетак рада нове амбуланте на Бежанијској коси, бесплатни прегледи за грађане, само су неке од активности које су обележиле рад Центра војномедицинских установа Београд у прошлој години

пор који смо уложили, излагали смо се суду и пацијената и претпостављених, а задовољство је било велико јер су коментари које смо добијали потврдили да посао заиста радимо професионално, да смо добро организовани и да је то оно што грађани очекују од здравства – истиче пуковник

др Славољуб Сталетовић, управник Центра војномедицинских установа Београд.

Тим речима отворили смо причу о раду установе која постоји од 1992. године, а која је основана да би се у време ратова и инфлације објединили до тада независни војномедицински центри и направила функционална целина, у којој ће се на најбољи начин искористити ресурси којима располаже и

Бројке говоре да у њему картоне има око 33.000 пацијената, од 39.084 војних осигураника, колико их је евидентирано у Београду (према извештају Републичког фонда за здравствено осигурање из децембра 2018. године). Потом, у здравственом збрињавању на Центар су ослоњене 62 основне јединице Министарства одбране и Војске Србије, а 24 су везане за разна санитетска обезбеђења.

БРОЈКЕ

На годишњем нивоу у оквиру опште медицинске помоћи у Центру се уради 215.000 прегледа, 50.000 стоматолошких прегледа у стоматолошкој здравственој заштити на нивоу опште медицине и око 25.000 специјалистичких прегледа. Број прегледа из домена специјалистичке здравствене заштите годишње је око 170.000.

Возила Центра хитне помоћи на годишњем нивоу пређу између 380.000 и 390.000 километара. У Центру за превентивну медицинску заштиту обави се годишње око 300 санитарних и око 40 епидемиолошких надзора, више од 50.000 специјалистичких прегледа и од 200 до 250 санитетских обезбеђења. Тај центар у својој надлежности практично покрива око две трећине територије Србије.

пружати најквалитетнија здравствена заштита војним осигураницима и члановима њихових породица.

Новине

Центар војномедицинских установа Београд је установа превентивне и секундарне медицинске заштите.

У тој установи сваке године улажу напоре како би повећали квалитет рада, увођењем многобројних новина. Тако је 1. марта 2018. започела рад нова амбуланта на Бежанијској коси, која је у саставу ВМЦ Нови Београд.

– Посебно ме радује што смо успели да реализујемо оно што се тра-

жи од здравства – да здравствену заштиту учинимо доступнијом пацијенту, квалитетнијом и да пацијент буде у центру свих збивања. Омогућили смо им да у једном простору имају апотеку, лабораторију и два лекарска тима. И нисмо само на томе стали. На Бежанији смо, као што смо то урадили раније у амбуланти на Цераку, обезбедили да пацијенти не долазе у ВМЦ на специјалистички преглед него да лекари специјалисти два пута месечно одлазе до њихових амбуланти. Од када је амбуланта на Бежанији започела рад тамо два пута месечно

Пуковник др Славољуб Сталетиовић

Сталетиовића, да заживи систем изабраног лекара, да лекари прођу додатну едукацију и да се стабилизује кадар. Он сматра да то може да се уради у Београду и да је то неопходно. А неопходно је, како каже, јер је наука толико напредовала и има толико грана специјализације, супспецијализације да пацијент мора да има стручног водича који ће квалитетно, квалификовано да га усмери где треба да иде, иначе може да изгуби огромно, некад врло значајно време.

Пуковник др Сталетиовић наглашава и значај превентиве, која више-

долазе интерниста, физијатар и дерматовенеролог – наводи пуковник др Сталетиовић.

У раду Центра уведена је још једна новина – здравствени информациони систем.

– Од прошле године на ВМЦ Славија води се електронски картон. Надамо се да ће то да се прошири и на остале центре и имамо обећања да ће почетком ове године ВМЦ Нови Београд добити информациону технологију. Ове године отворили смо и веб-сајт, тако да пацијенти и на тај начин могу добити актуелне информације. Имамо изванредну сарадњу с Центром за информатику ВМА и с Управом за телекомуникације, у којима су обучавани наши људи за рад на том систему – објашњава управник ЦВМУ.

Превентива

Циљ здравствене заштите јесте да се ојача њен примарни део. Светски стандарди налажу да примарна здравствена заштита и изабрани лекар треба да реше 85 одсто здравствених проблема пацијента, секундарна здравствена заштита или специјалистички ниво од 10 до 14 одсто, а само пет одсто остајало би за терцијални ниво, што је код нас ВМА, где би се збрињавали најсложенији и најкомпликованији случајеви.

Центар војномедицинских установа успева да збрине на примарном нивоу око 80 одсто пацијената и на тај начин смањи број упућених на ВМА. Да би се достигло оних 85 одсто потребно је, према речима др

струко штеди финансијска средства и објашњава на примеру акције ревакцинације против тетануса, коју су у два наврата спровели на Војној академији.

– Ако пацијент не зна да ли је вакцинисан против тетануса, мора да му се пре вакцинације да тетабулин, који је хиперимуни гамаглобулин и који је 15 пута скупљи од инјекције против тетануса. У поменутим акцијама ми смо на Војној академији ревакцинисали све старије од 33 године, како би били заштићени десет година – објашњава др Сталетовић.

Брига о старима

Велики стручни изазов за ЦВМУ јесте збрињавање војних осигураника који су старији од 65 година, а њих је, према речима др Сталетовића, са члановима породица више од 50 одсто од укупног броја. Анализама које су својевремено наменски рађене на узорку од 6.000 војних пензионера, у акцији СУБНОР-а установљено је да једна четвртина тих пацијента не може сама да се креће, да многи од њих живе сами или са особом сличне старости, те да у просеку имају више од пет хроничних болести. То је велики проблем јер њима треба нека врста патронажног обиласка, кућне неге, коју ЦВМУ с постојећим ресурсима – кућним лечењем у оквиру хитне службе – не може квалитетно пружити.

Према речима управника ЦВМУ, једно од решења могло би да буде да

се брига о њима спусти на основне центре – на ниво лекара у примарној здравственој заштити, јер ти медицински стручњаци познају своје пацијенте и одговорни су за њихово здравствено стање, које у континуитету прате. Иако је то концепт који не тражи велика финансијска улагања и примењују га развијене земље, али и многе у нашем окружењу, тај проблем превазилази могућности нашег здравственог система – захтева промену организације посла и веће ангажовање изабраног или породичног лекара, што је сада тешко спроводљиво.

САСТАВ

Центар војномедицинских установа Београд основан је 1992. године и данас у свом саставу има ВМЦ Славија (који поред локације у Пастеровој има у свом саставу и амбуланте на Бањици и Цераку, а од 2011. и на Војној академији и Војној гимназији), ВМЦ Карабурма, ВМЦ Нови Београд (с амбулантом на Бежанији и Кабинетом за физикалну медицину у Земуну), Центар за превентивну медицинску заштиту, Центар хитне помоћи са службом кућног лечења и Логистички вод.

– Посебно смо заинтересовани и захвални министру одроне и начелнику Управе за војно здравство који схватају да за популацију старију од 65 година мора нешто да се уради. Министар одбране се залаже да онај ко уђе у систем Војске или у Министарство одбране буде заштићен од кад уђе у њега, па и кад више није у њему. Поред изабраног лекара, то може да се обезбеди и на другачији начин, који смо предвидели, а то је оснивање геронтолошког центра у оквиру ВМЦ Карабурма. Тај војногеронтолошки центар био би отвореног типа и поред смештаја имао би и тзв. дневни боравак. Такође, предвидели смо да сви пензионери војни осигураници имају право да једном годишње обаве комплетан систематски преглед. Долазили би у амбуланту, добијали путницу и, као да су у активном саставу, обављали комплетан систематски преглед, а с налазима се враћали свом изабраном лекару. Мислимо да је то корисно јер бисмо тако максимално искористили медицинске капацитете које имамо, а које ниједан други геронтолошки центар у земљи нема. Овде бисмо имали тип војноздравствене, а не социјалне установе – појашњава пуковник др Сталетовић.

Кадар

У рангирању проблема у ЦВМУ на првом месту је – кадровски. Центар је организацијско-мобилизацијским променама које су биле 2017. на 2018. годину смањен за 59 места. И не само то, постојећем броју људи које имају по новој формацији мора се одузети њих 50 до 60, јер је 15 до 16 људи на специјализацији, шесторо у мировним мисијама, а има и оних на боловању.

– Охрабрује нас што смо од Управе за војно здравство, а на основу плана школовања едукације, доби-

ли одобрење да можемо конкурсом да примимо 32 цивилна лица. Одобрено нам је и да непосредним пријемом преведемо шест лекара који су радили на одређено време у неодређено. Према поменутом плану дата нам је могућност да током године добијемо пет професионалних војника – каже управник ЦВМУ.

Такође, додаје да им је обећано да ће у ЦВМУ доћи и четири-пет војних лекара који су завршили Медицински факултет ВМА, што до сада није била пракса. Ти млади људи ће на тај начин научити како функционише сложена структура као што је ЦВМУ, а имаће прилику и да наставе едукацију после обавезног лекарског стажа, јер ће им помагати искусне колеге Центра.

Када говори о жељама и плановима за 2019. годину, др Сталетовић истиче:

– Жеље су да се створе механизми који би омогућили награђивање оних који квалитетније и више раде и да нашим лекарима понудимо да напредују у стручном смислу. Такође, желимо да набавком потребне опреме, не толико скупе, можемо да поспешимо рад на специјалистичком нивоу. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимили фото-репортери „Одбране“

НОВИ КВАЛИТЕТ ШКОЛСКЕ АВИЈАЦИЈЕ

Аустријски произвођач авиона „Diamond Aircraft“ је у релативно кратком времену успео да доспе у сам врх продукције лаких клипних авиона који припадају категорији тзв. опште авијације (General Aviation). Иновативна решења уз широку примену композитних материјала и нових врста погонских група обезбедили су овој компанији значајно место на тржишту. Међутим, остајање у врху намеће даља истраживања и продукцију „нечега новог“, што је у случају фирме „Diamond“ усвојено као пословни концепт. У том смислу, „Diamond Aircraft“ први је увео масовнију примену дизел мотора у свет опште авијације, укључујући и у дизајн двомоторних конфигурација. И поред тешкоћа, потез се показао успешним.

Модел

Примарно поље интересовања компаније јесу авиони који се користе у приватне сврхе и авиони који су намењени за почетну обуку пилота. Компанијска прича започела је 1981. године са моторним једрилицама да би се с временом палета ваздухоплова ширила. Најпознатији модели су једномоторни DA20 и DA40, те двомоторни DA42. Премда су циљни корисници цивилне ваздухопловне организације,

велики број тих авиона нашао је примену и у војним центрима за летачку обуку будућих пилота, првенствено у почетним фазама. Тако се, на пример, DA20 користи за потребе селекције будућих америчких, пољских и екваторских војних пилота. У питању је лаки једномоторни двосед, првобитно погоњен Rotax моторима. Војни корисници су, ипак, захтевали класичан клипни мотор, због чега поједине серије имају мотор Continental O-240 снаге 93 kW.

Следећи једномоторни модел који је доживео тржишни успех познат је као DA40. Суштински, то је снажнија варијанта модела DA20, са мотором Lycoming O-360 снаге 134 kW. Кабински простор такође је повећан како би се поред два пилота, по потреби, сместила и два путника. Дигитални кабински простор је са овим моделом постао стандард, како би се млади пилоти од старта навикавали на радно окружење које их чека кроз летачку каријеру. И овај модел прихваћен је у појединим ваздухопловствима као авион за обуку војних пилота. Једно време коришћен је и у обуци америчких пилота, у Ваздухопловној академији у Колорадо Спрингсу.

Сличан успех доживео је и двомоторни DA42, који је био први европски дизајн двомоторног авиона у општој авијацији, након 25 година. Средином протекле деценије

АУСТРИЈСКИ ЛАКИ КЛИПНИ АВИОН DART

DA42 доживео је велики успех, пре свега у конфигурацији са дизел моторима. Осим у обуци, авион се доказао и у сфери извршавања „паравојних“ задатака, пре свега у задацима осматрања и извиђања из ваздушног простора које спроводе граничари, цариници, обалске страже, поједине службе безбедности... На његовој бази направљено је и неколико беспилотних варијанти намењених осматрању и извиђању из ваздушног простора.

С обзиром на то да је реч о западноевропском производу, помало неочекивани потез била је продаја лиценце за производњу овог авиона једном заводу у Руској Федерацији. Поред цивилних ваздухопловних организација, ку-

РЕПУТАЦИЈА

Сјајну репутацију авиони компаније „Diamond“ стекли су ниском стопом удеса у односу на остварене часове налета. Према појединим америчким стручним магазинима, DA40 је до 2011. године остварио однос од 0,35 удеса на 100.000 часова налета. Примера ради, главни конкурент Cirrus SR22 остварио је однос од 1,6 удеса на 100.000 часова, премда је опремљен падобраном за безбедно спуштање авиона у случају неприлике.

(Порекло фотографије: U.S. Air Force)

пац ових авиона који се лиценчно производе у Русији под ознаком DA42T у фабрици УЗГА у Јекатеринбургу јесте и Руско војно ваздухопловство. Будући руски пилоти који ће летети на великим вишемоторним авионима прве ваздухопловне лекције савладаваће на авиону DA42T. Тренутно је уговорена испорука 35 авиона, а уколико се у њиховој производњи повећа удео руских компоненти, очекују се и додатне наруџбине. Ознака беспилотне варијанте која се развија за руске потребе јесте DA42B. Та варијанта треба-

У области школских авиона намењених почетној обуци данас постоји велики број различитих типова. Ипак, поједини произвођачи излазе са новим концептима у покушају да за мање новца обезбеде авион за приближно исти квалитет обуке. Пример таквог приступа јесте и нови аустријски школски авион DART.

ло би да буде наоружана ракетним пројектилима „атака 9M120“. Израелска верзија беспилотног DA42 названа је Dominator.

Опредељење ка војним корисницима

Охрабрена пласманом својих авиона у поједина ратна ваздухопловства, компанија „Diamond Aircraft“ пре неколико година ушла је у развој турбоелисног школског авиона са седиштима у тандем распореду (једно иза другог), што је јасно указало тржишно опредељење ка војним корисницима. Иако тржиште обилује турбоелисним школским авионима које данас производе и поједине мање државе, „Diamond“ се одлучио на потпуно композитну структуру авиона у комбинацији са нешто слабијим турбоелисним мотором у односу на предводнике у категорији као што су Pilatus PC-7 Mk II, PC-9, PC-21, Super Tucano, KT-1 и Hurkus. Снага погонске групе ових модела креће се од 522 до 1193 kW. Такође, инжењери фирме „Diamond“ определили су се за комерцијалну авионску опрему која није израђена по захтевним војним стандардима, што у старту појефтиније производњу.

Први резултат оваквог конструктивног приступа био је прототип авиона под ознаком DART 450 (Diamond Air-

craft Reconnaissance Trainer). На први поглед, реч је о уобичајеној тандем конфигурацији уз широку примену композита и комерцијалне авионике. DART-450 је први пут полетео 17. маја 2016. и истог лета представљен је на престижном ваздухопловном салону у Фарнбороу, Велика Британија. Погонску групу чинио је турбоелисни мотор украјинског произвођача Ивченко-Прогрес/Мотор Сич AI-450S, снаге 369 kW, упарен са петокраком елисом немачког произвођача „MT-Propeller“. У кабини авиона ин-

тегрисана су избацива седишта руске производње док је главну авионску опрему обезбедио „Garmin”. Представници произвођача нагласили су да је време од почетка радова на пројекту до првог лета било изузетно кратко – „само 364 дана”.

По изгледу и перформансама стручна јавност је овај авион упоредила са швајцарским авионом Pilatus PC-7, који се у аустријском ваздухопловству користи више од 30 година. Међутим, представници компаније нагласили су да и поред одређених сличности у приступу постоје знатне разлике које се огледају пре свега у цени набавке и експлоатације. Пројектована набавна цена DART 450 је око три милиона евра док је цена PC-7, наводно, три пута већа.

Максимална хоризонтална брзина авиона DART 450 је 430 km/h, док је максимална брзина у понирању 740 km/h. Дозвољени фактори преоптерећења су +7/-4Gz, што са декларисаним брзинама имплицира могућност извођења различитих акробатских фигура. Међутим, широка примена угљеничних влакана није једини пројектантски искорак већ и чињеница да је од првих конструктивних цртежа иза задњег пилотског седишта предвиђен простор за смештај комплексне оптоелектронске опреме намењене осматрању и извиђању из ваздушног простора. Дакле, авион се осим за сврхе обуке, без значајних адаптација, користи и за ове задатке. Према речима Клеменса Кнаперта, руководиоца пројекта, DART 450 намењен је и за обуку опе-

ратера који користе оптоелектронске системе. Наиме, ниска цена сата лета у комбинацији са перформансама на овај начин пружа још један елемент конкурентности.

Изабрани мотор украјинског порекла, са просечном потрошњом од 90 литара на сат, у односу на расположиво гориво, обезбеђује аутономију од осам часова лета (са обавезном резервом), што је, наводно, за 20 одсто више од конкуренције. Ипак, и поред компанијске најаве првих купаца, то се није десило. Одређени фактори су, сасвим извесно, утицали да се пројекат настави на новим темељима.

Стандарди западни, тржиште руско

Током развоја авиона DART 450 компанија је доживела власничку трансформацију преласком у руке кинеске корпорације „Wanfeng Aviation Industry Co”, што би тре-

УДЕС ПРОТОТИПА

У грчким медијима појавила се крајем октобра фотографија са места удеса прототипа авиона DART 550. Удес се десио на Аеродрому „Ираклион” 29. октобра 2018. када је авион слетео са увученим трапом. Детаљи о узроцима удеса као и разлози због којих се прототип нашао на Криту, нису саопштени.

бало, по одређеним проценама, да отвори врата и ка неким мање традиционалним купцима, као што је Русија.

Премда Русија већ неколико година развија школски авион Јак-152 (више о овом авиону „Арсенал” број 99, март 2015. године), његова судбина је очигледно и

До сада су израђена два примерка
DART 450 и један DART 550

ОКВИРНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АВИОНА DART 550

Погонска група	један мотор General Electric GE H75-100 снаге 410 kW
Дужина авиона	8,4 m
Висина авиона	3,38 m
Размах крила	10,8 m
Максимална полетна тежина	2.400 kg
Тежина празног	1.600 kg
Максимална количина унутрашњег горива	840 l
Максимална брзина у хоризонталном лету	460 km/h
Почетна брзина уздицања	12,7 m/sec
Плафон лета	7.000 m
Дужина полетања – залет	600 m
и слетања – протрчавање	400 m
Аутономија лета (са резервом)	8 сати
Дозвољена преоптерећења	+7/-4 Gz

Кабинска просторија авиона DART 550 – доминирају велики екрани система Garmin G 3000, који су осетљиви на додир. Управљачке команде могуће је уносити и кад пилот носи заштитне летачке рукавице.

даље неизвесна. У прилог томе говори и чињеница да је руско министарство одбране почетком октобра саопштило да планира набавку флоте од 230 школских авиона и да се поред Јак-152 разматра DART 550, изданак авиона DART 450.

Везе са руским ваздухопловством „Diamond Aircraft“ остварио је понајвише пласманом лиценце производње двомоторца DA42T. Вероватно у покушају да авион прилагоди руском тржишту, настала је верзија DART 550 на којој је промењена погонска група украјинског порекла. Уместо мотора AI-450S изабран је мотор General Electric GE H75-100, снаге 410 kW. Тај мотор је у суштини дорађени чешки Walter M601, који је добро познат на простору Источне Европе и Русије. Промена ознаке уследила је услед продаје компаније „Walter“ америчком произвођачу „General Electric“. Уградњом овог мотора и комплексне авионике типа Garmin G3000 настала је верзија DART 550, која је први пут полетела 24. маја 2018. године. И овај авион презентован је у Фарнбороу, само два месеца касније.

У одређеној мери уноси забуну чињеница да је DART 550 „вестернизована“ варијанта DART 450 јер су руска седишта типа „звезда“ замењена британским Martin Baker Mk16. Такође, суштину електронске опреме чини систем Garmin G3000, америчке производње.

Процењује се да DART 550, због другачијег мотора и опреме, има већу тежину тако да је тежина празног авиона већа за око 270 килограма у односу на DART 450, што, с обзиром на категорију авиона, није безначајно. У том смислу, до сада је публиковано веома мало података о перформансама DART 550 јер су, по свој прилици, деградирани у односу на DART 450.

„Diamond Aircraft“ очигледно рачуна да ће новим приступом обезбедити купце, поготово јер могу да понуде целовитије решење за почетну летачку обуку пилота, односно два типа авиона који могу да послуже за примарну селекцију и основну обуку. Велики купац, попут руског ваздухопловства, потврдио би овај приступ и обезбедио стабилно место у категорији „озбиљних“ школских авиона за обуку војних пилота. Имајући у виду репутацију компаније, ти авиони свакако заслужују стручну пажњу и проучавање изабраног приступа летачкој обуци. ■

Др Славиша ВЛАЧИЋ
Фотографије Diamond Aircraft

ТИТОВИ АУТОМОБИЛИ У ГАРДИ ИСТОРИЈА НА ТОЧКОВИМА

У касарни Гарде чува се шест аутомобила Јосипа Броза – пет марке „мерцедес пулман“ и један „ролс-ројс фантом V“. Те драгоцене сведоке историје понекад о празницима извезу и провозају да се виде. У парадној колони сијају се и „шепуре“ црне, до високог сјаја изгланцане лимузине. Кола се отварају у белим рукавицама, као драгоцену књигу.

Постоји у Гарди гаража у којој се налазе репрезентативна возила за превоз и заштиту лица. За љубитеље аутомобилизма, а и многе друге, то је чудесно место, тешко доступно погледу, с изузетно драгоценим четвороточкашима марке „мерцедес пулман“ (Pullman) и „ролс-ројс фантом V“ (Phantom V), аутомобилима који су највише коришћени у међународним

посетама, а којима се возио некадашњи председник СФРЈ Јосип Броз Тито са светским државницима. Били су својервно средство за вођење спољне политике, јер су приликом посета високих званичника Југославији јасније говорили о значају посете него било шта друго.

Тито је био врхунски колекционар скувих аутомобила. Имао их је 85. Од тога је Војном музеју остало шест, који се чувају у касарни Гарде – пет „мерцедеса“ и један „ролс-ројс“. Многи су завршили у приватним колекцијама или су уништени. Неки се налазе на Брионима, а најбројнија колекција Титових аутомобила је у Техничком музеју Словеније – где их је 15 (12 аутомобила из колекције Ме-

технике у Београду, одмах после франкфуртског салона, појавио први – модел 600. Одушевљен квалитетом израде и софистицираним техничким решењима, а потпомогнут предстојећим споразумом о обнављању економске сарадње Југославије и Западне Немачке, Тито је наручио свог првог „пулмана“, заједно с неколико регуларних 600, као и модела W108 и W114. Потом су аутомобили марке „мерцедес пулман“, њих пет, куповани од 1964. до 1978. године.

„Пулмани“ својим једноставним, елегантним дизајном спадају у сам врх аутомобилске понуде касних шездесетих година, али су и у техничком смислу ненадмашни. Једин-

моријалног центра „Јосип Броз Тито“, а три из Војног музеја у Београду). Узети су као позајмица 1986. на пет година, а уговор је истекао 1991. године.

Те неме сведоке историје понекад о празницима извезу, провозају их да се виде. У парадној колони сијају се и „шепуре“ црне, до високог сјаја изгланцане лимузине. Кола се отварају у белим рукавицама, као драгоцену књигу.

Поглед најпре привлачи „ролс-ројс фантом V“, енглески див, тротонац (број шасије 5LAT6), с левим воланом. Испод његове хаубе налази се алуминијумски V8 мотор запремине 6.230 cm³ с SU карбураторима и 250 КС. Четворостепени аутоматски Hydramatic мењач стигао је из GM-ових постројења, а возило се зауставља уз помоћ четири добоша. О том аутомобилском драгуљу својевремено се говорило да га је краљица Елизабета поклонила Титу, али је истина другачија. Није био њен поклон, иако се у њему возила као последњи високи гост 1972. године. Био је шести комад из прве серије направљених „фантома“, који је наручила фирма „Ауто Србија“. Из Енглеске је допремљен бродом „Слобода“ да би потом био распоређен у Специјалну ауто-чету ЈНА.

Иако је Титу „Мерцедес“ био омиљени произвођач аутомобила, одбијао је да купује њихова возила све до средине шездесетих. Онда се 1964. године на 8. сајму

ствени систем компресованог ваздуха који струји кроз цео аутомобил покреће све – од вешања (аутомобил има три нивоа на које може да се подигне и спусти), преко система за отварање прозора, шибера, до обарања задњих седишта. Сваки „пулман“ 600 био је на изричит Титов захтев, уз мини-бар, одвојени клима уређај и „бекер гранд при“

радио, опрењен и најмодернијим прибором за бријање са зглобним огледалом и колоњском водом.

Последњи наручени „пулман“ је из 1978. године – дугачки модел 600 с А1 нивоом заштите. Набављен је за потребе самита у Хавани. Међутим, приликом авионског транспорта за потребе међуржавне посете Финској, услед разлике у притиску, попуцала су му сва стакла, па су после тог догађаја она замењена четворослојним прозорима дебљине 28 милиметара. Тај блиндирани „мерцедес-бенз“ Тито је користио само неколико пута, али су у њему превозени потоњи председници, укључујући и Слободана Милошевића. Последњи страни државник који је седео на његовом задњем седишту био је Александар Лукашенко, 1999. године.

Уз набављене аутомобиле обезбеђивана је и велика количина резервних делова, којих још има. Свака сервисна књига праћена је и интерном бележницом, у којој су се налазе записници о свакој интервенцији, уз детаљну евиденцију лица присутних у гаражи у том тренутку.

Данас посматрачи увек с одушевљењем дочекају тренутак када „мерцедес пулман“ и „ролс-ројс фантом V“ напусте гаражу, јер та возила нису само празник за очи, већ историја на точковима – свако би могло да исприча на стотине занимљивих прича. ■

Приредила Мира ШВЕДИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

ПИОНИРИ ФОТОГРАФИЈЕ (3)

Пише Горан СТАНКОВИЋ

Британска фотографиња остала је позната по својим портретима славних личности друге половине 19. века и по лирским фотографијама жанр-сцена из легенди о краљу Артуру и осталим витешким или херојским темама

Фотографска каријера Џулије Маргарет Камерон трајала је само једанаест година, од 1864. до 1875. године. Фотографијом се почела бавила у релативно касном животном добу, од 48 године, када је добила фотографску камеру на поклон. Њен стил, неубичајен за оно време, није био широко прихваћен: избор да користи меки фокус и да фотографију третира и као уметност и као науку, манипулишући процесом мокрог колодијума. Стога су њени радови сматрани „неуредним”, пуним грешака – лошом фотографијом. Више је била прихваћена међу прерафаелским ликовним уметницима него међу фотографима. Њен рад је, ипак, умногоме утицао на модерне фотографе, нарочито њени крупни портрети.

Животни пут

Џулија Маргарет Камерон рођена је у породици Петли у Калкути. Њен отац, Џејмс Питер Петли био је званичник британске компаније Источна Индија. Мајка Аделина дел Етанг била је кћерка пажа Марије Антоанете и официра гарде краља Луја XVI, који је узео за жену ћерку француских аристократа.

Џулија Маргарет Камерон школовала се у Француској, али се потом вратила у Индију, где се 1838. године удала за двадесет година старијег Чарлса Камеруна, правника и члана Правне комисије стациониране у Калкути. Имали су петоро

деце и подигли пет младих рођака и једну ирску девојку по имену Мари Рајан, коју је Џулија усвојила и која јој је била чест и омиљен фотографски модел.

Након што јој се супруг Чарлс пензионисао 1848. године, породица се преселила у Лондон. Њена сестра Принсеп је такође живела у Лондону и држала је салон у Кенсингтону који су редовно посећивали познати уметници и писци. Камеронови су 1860. године посетили имање песника Алфреда

ЏУЛИЈА МАРГАРЕТ КАМЕРОН

Лорда Тенисона на острву Вајт. Очарани локацијом убрзо су и купила једну од атрактивних острвских некретнина.

Фотографски рад

За 48 рођендан Џулија од Ђерке и зета добија на поклон фотографску камеру, чиме је, заправо, и започела њена каријера фотографа. За годину дана постала је члан фотографских друштава у Лондону и Шкотској, у којој је остала све до смрти.

Бавећи се фотографијом, све упорније и доследније, Џулија Маргарет Камерон трудила се да ухвати лепоту фотографских објеката. Написала је: „Желела сам да ухватим сву лепоту која је била преда мном, а дуго је била тек незадовољена чежња”. Своје радове скупила је 1869. године у данас познати „Нормански албум”, који је поклонила Ђерки и зету у знак захвалности што су је „упознали” с фотографијом.

Џулија је уз фотографију почела да живи нову животну причу. Радила је оно што је и волела, посао јој је постао хоби, а хоби део животне каријере. Ревизорски комитет за извоз уметничких дела касније је „Нормански албум” оценио веома похвално, тврдећи да има „изванредан естетски значај, као и значај за проучавање историје фотографије и посебно дела Џулије Маргарет Камерон – једне од најзначајнијих фотографа 19. века”.

Основну технику „фенси портрета” меког фокуса, коју је касније развила, Џулија је научила од Дејвида Винфилда. Касније је написала: „Моме осећају за његове прекрасне фотографије дугујем све своје покушаје, а самим тим и свој успех”. Лорд Тенисон, њен комшија на острву Вајт, често је доводио пријатеље да виде фотографкињу и њене радове. У то време, фотографија је била интензивна уметност, тражила је доста физичког ангажовања и у великој мери одузима-ла много времена за израду.

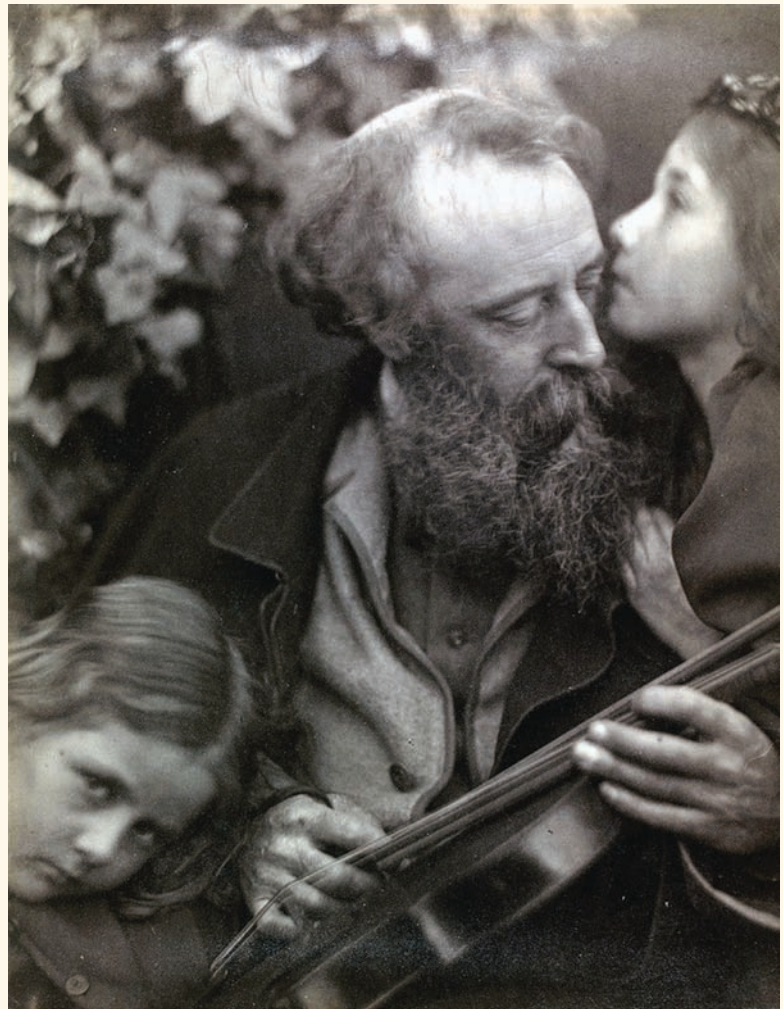

Понекад је Џулија била опседнута својим новим занимањем, па је тражила од својих модела да сатима седе због безбројних понављања, док је напорно облагала, премазивала, осветљавала и обрађивала сваку мокру плочу. Лабораторију је направила од кокошињаца. Познате су анегдоте да је посете примала у радном оделу, које је увек било флекаво од фотографских хемикалија, препознатљивог непријатног мириса.

Фотографски критичари тога времена њене радове сматрали су неконвенционалним због интимности коју су портрети изражавали, али и због честе употребе „замућења” кроз дугачке експозиције и намерно стављање објектива ван фокуса. То је навело неке од њених савременика да чак исмевају њен рад, а она се правдала недовољним познавањем процеса израде. „Шта је то фокус и шта они мисле, који је фокус прави, не знам, ово је мој фокус”, говорила је.

Пријатељи и породица су, међутим, увек били уз њу и Џулија је убрзо постала једна од најплоднијих и најнапреднијих фотографа аматера. Њен ентузијазам, чак и опседнутост фотографским занатом, доводио је до честог и неумереног замора модела. Није била реткост да су њена деца и остали „објекти” били преморени од бескрајног фотографи-сања. Она је оставила многобројне записе о њима, али и о истакнутим личностима тог времена које су је посећивале.

Током каријере регистровала је све своје фотографије у уреду за ауторска права и водила детаљне записе о њима. Њен разборит пословни смисао један је од разлога што су и данас многи њени радови сачувани. Други разлог због којег су многи њени портрети значајни јесте чињеница да су то

данас једине фотографије историјских личности тога доба, што је непроцењив ресурс.

Познати испред фото-апарата

Сестра Џулије Маргарет Камерон, која је имала уметнички салон у малој холандској кући, помагала јој је да пронађе познате личности за портрете. Чарлс Дарвин, Алфред Лорд Тенисон, Роберт Браунинг, Џон Еверет Миле, Вилијам Мајкл Росети, Едвард Бурн-Џонс, Елен Тери, Џорџ Фредерик Ватс само су неке личности које су за фотографикњу сатима седеле испред фото-апарата. Већина тих препознатљивих портрета рађени су крупно (само лица) и меко су фокусирана. Како се често дружила са славним људима викторијанског времена и добро их познавала, настојала је да на фотографијама ухвати и њихову личност. Међу њеним мање познатим моделима била је и Мари Емили Принсеп, супруга Халама Тенисона, другог барона Тенисона, старијег сина Алфреда Тенисона, британског колонијалног администратора. Њени портрети, снимљени на острву Вајт, укључују и конвенционалне студијске портрете и алегоријске теме из романтичне поезије.

Фотографске илустрације (жанр-сцене) представљају другу целину њеног рада. На тим илустрацијама често је фотографисала историјске призоре или ликове из књижевних дела, који су личили на уља на платну. Пријатељство са Тенисоном омогућило јој је да фотографише и краљевски амбијент. Такве фотографије дизајниране су да подсећају на уља на платну, укључујући и богате детаље као што су костими, али и околни амбијент. И данас њена уметничка дела поједини критичари одбацују јер не приказују реалност, што се у то доба и очекивало од новог и изазовног медија. Ипак, Џулија их је видела као уметност, упоредиву са сликарима старих мајстора.

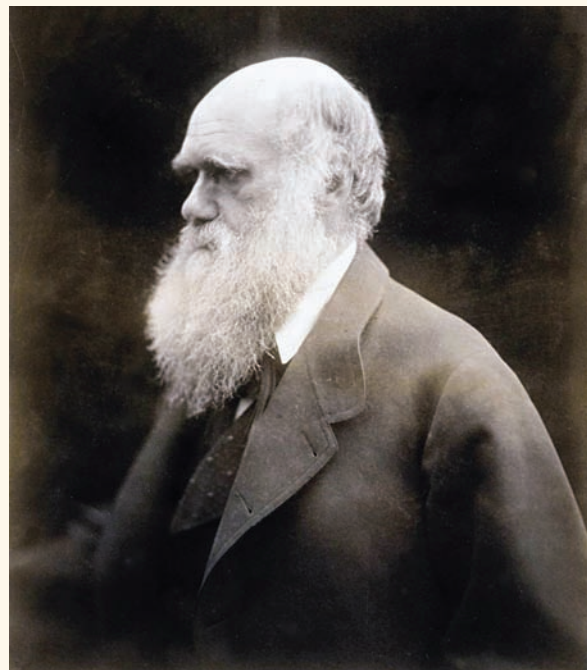
Позитивне критике

Камеронове су се 1875. године преселили на Цејлон (Шри Ланка). Џулија је наставила да се бави фотографијом, али је производила много мање слика. На Цејлону у Калутари се и упокојила од прехладе 1879. године.

Њена нећака Јулија Принсеп Стивен (рођена Џексон, 1846–1895) написала је биографију Џулије Маргарет Камерон, која се појавила у првом издању Речника националне биографије 1886. године. Јулија Стивен била је мајка Вирџиније Вулф, која је у сарадњи са Роџером Фријем уредила збирку Џулијиних фотографија објављену 1926. године.

Свет је тек 1948. године имао прилику да се боље упозна с фотографијама Џулије Маргарет Камерон, када је Хелмут Гернсхајм написао књигу о њеном раду. Он је касније и приметио да, иако је била велики фотограф, Џулија Маргарет Камерон „није оставила трага“ на естетску историју фотографије, јер њене радове нису довољно ценили остали фотографи.

Позиција Џулије Камерон од тада се битно променила. Три деценије касније, 1975. године Имоген Канингам је коментаришао: „Волео бих да видим да се портретна фотографија враћа у стилу Џулије Маргарет Камерон. Мислим да не постоји нико бољи од ње.“ Музеј Ј. Пол Гети објавио је 2003. године комплетан каталог њених познатих и сачуваних фотографија. У једном натпису испод портрета Алис Лидел (коју је Џулија фотографисала као Алетеју, Помону, Церес и Ст. Агнес 1872. године) пише да се „фотографски портрети Џулије Маргарет Камерон сматрају међу најбољима у раној

историји фотографије”. Музеј Метрополитен представио је 2013. године изложбу њених радова, која је добила значајне критике, а Музеј Викторије и Алберта у Лондону користио је 2015. своју опсежну колекцију за ретроспективу 200-годишњице њене каријере, која је приказана и у Сиднеју у Аустралији. Још једна изложба у Националној портретној галерији у Лондону, у марту 2018, ставља је у везу с викторијанским савременицима, лејди Клементин Хаварден, Оскаром Рејландером и Луисом Керолом. ■

(Насишавак у следећем броју)

ДАН ДРЖАВНОСТИ СРБИЈЕ – 15. ФЕБРУАР

У СЛАВУ НАЦИОНАЛНОГ ТРАЈАЊА

Сретење Господње, један од највећих хришћанских празника, пресудан је за српски народ и његов национални идентитет. Тог дана 1804. године у Орашцу је донета одлука о подизању устанка и националне револуције, а 1835. године у Крагујевцу је одржана скупштина српских првака, на којој је донет први српски Устав, назван *Сретењски*, чиме се Србија уврстила у ред неколико демократских европских земаља тог времена.

Србија од 2002. године Дан државности обележава 15. фебруара, на Сретење Господње, велики хришћански празник који је, како се кроз историју показало, остао изузетно значајан за српски народ. Први пут било је то у периоду од доношења Сретењског устава 1835. године до проглашења Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918, када је и тај, за Србе важан дан, положен на олтар заједништва, као и много тога другог што је српском народу било вредно и значајно. После 84 године и неколико држава с којима није имао среће, српски народ се 2002. године вратио изворном празнику државности, па ће и ове године 15. и 16. фебруар бити обележен достојно, уз највише државне почести.

Празновањем Сретења српски народ, поред изузетно значајног црквеног догађаја, којим се слави први сусрет Спаситеља с људима, обележава и два историјски значајна датума, везана за државотворност народа и његову демократску традицију. Почетком 19. века, с развојем демократије у слободним европским земљама, у заточеној османској Србији буја ослободилачки дух и фебруара 1804. године, на Сретење Господње, избија Први српски устанак, који ће се ускоро претворити у српску револуцију и борбу за слободу српског народа. После вишевековне отоманске власти започиње обнова српске државности, угашене после изгубљеног Косовског боја 1389. године. На крилима те величанствене битке, која је, према неким историчарима, упркос турској надмоћи могла да има и другачији исход, српски устаници, предвођени војводом Карађорђевићем Петровићем, током неколико наредних година односе победу за победом и, после Иванковца, Мишара, Делиграда..., истерују турске посаде из свих већих градова и ослобађају скоро цео Београдски пашалук.

Победама у Првом српском устанку отпочео је незауостављиви процес стварања нововековне српске државе, настављен Милошевом буном и Другим српским устанком, којим је 1815. године створена

Кнежевина Србија. Две деценије касније, 14. фебруара 1835. у Крагујевцу, на Сретењској скупштини пред више од две хиљаде народних представника донет је први српски Устав, којим је ограничено Милошево самовлашће. Колико је Србија тада била зависна од османске Турске и колико су о њеној судбини одлучивале велике силе, види се и по томе што је један од најмодернијих, најдемократскијих и најлибералнијих устава тог доба трајао свега педесетак дана. Под притиском турске, аустријске, али и руске царске бирократије укинут је 11. априла, а Димитрије Давидовић, његов творца, истакнути демократа и један од најобразованијих људи 19. века, истеран је из државне службе.

Мада је донет првенствено с намером да ограничи до-тадашњу кнежеву самовољу, Устав Кнежевине Србије значајан је по много чему. Предвиђао је поделу власти на законодавну, извршну и судску, за централне органе власти одређивао је кнеза, Народну скупштину и Државни совјет, прогласио је независност судства. Судска власт припадала је одељењу Државног совјета, Великом суду и окружним судовима. Државни совјет имао је неодређен број чланова, од којих су најзначајнији били председник, секретар и шест попечитеља, односно министара, који су чинили владу и које је кнез, додуше, могао да смени с извршне власти, али не и да их искључи из чланства у Совјету.

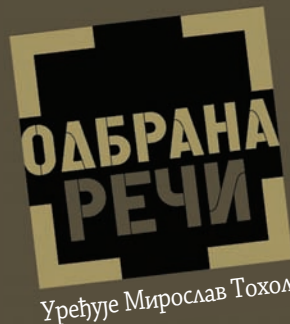
Први пут у новијој српској историји дефинисана су и права грађана, посебно неповредивост својине, право на избор занимања, законито суђење, слобода кретања и настањивања... Државним чиновницима, којима је до тада кнежев мач непрекидно висио над главом, уставом је гарантовано радно место, с ког су могли бити истерани само уз судску пресуду. Имали су право на пензију, али се нису смели бавити занатством и трговином.

Оно због чега су велике силе биле немилосрдне у својим захтевима за укидање Устава, биле су одредбе које су се односиле на права наследног кнеза. За аустријске, турске и руске царске главе било је недопустиво да српски кнез буде шеф државе, који своје законе и уредбе даје „на основу одлука Државног совјета”. Такве зраке слободног духа у вазалној Србији европски апсолутисти нису могли да прихвате, првенствено зато што Аустрија ни сама није имала устав, а Порта је ионако сва права својој вазалној кнежевини давала на кашичицу, тек принуђена међународним околностима.

Руски цар је Сретењски устав сматрао „француском ујдурмом”, па је убрзо и укинут, додуше без великог противљења кнеза Милоша. Тако је неславно завршен пројекат истакнутог земунског новинара, политичара, дипломате Димитрија Давидовића и српских првака који су у кнежевом самовлашћу видели опасност по тек створену српску државу. Устав је имао 14 глава, с 142 члана, од којих је већина била изразито либералних схватања.

Иако је Сретењски устав брзо заборављен, празник државности Кнежевине Србије наставио је да се обележава све до 1918. године и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, када је укинут и положен на олтар братства и слоге у новоствореној држави „троименог народа”.

Почетком 21. века Србија се вратила себи и својој националној државотворности. После демократских промена, независна Србија је 2002. године за Дан државности вратила Сретење и од тада се тај велики (државни и верски) празник обележава 15. и 16. фебруара највишим државним свечаностима. ■

ВЈЕТАР КАЈМАКЧАЛАНА

Ту леже грешне очеве кости
Без крста без киљана
Са земљом срасле људске мошти
Кроз које пуше вјетар Галиције
Вјетар Кајмакчалана

Миришу дивље крушке и мјесечина
Путем којим се враћа
Сјакте се очи звијери дубоко у ноћ
Шумама Закарпатја

На небу смјешка се Бог

Мој отац псује пљује Небеску Чивију
О коју чудовишта вјешају кржаве гаће
Гле Пеша како свира у смешне гајде смисла
Рогове ништавила

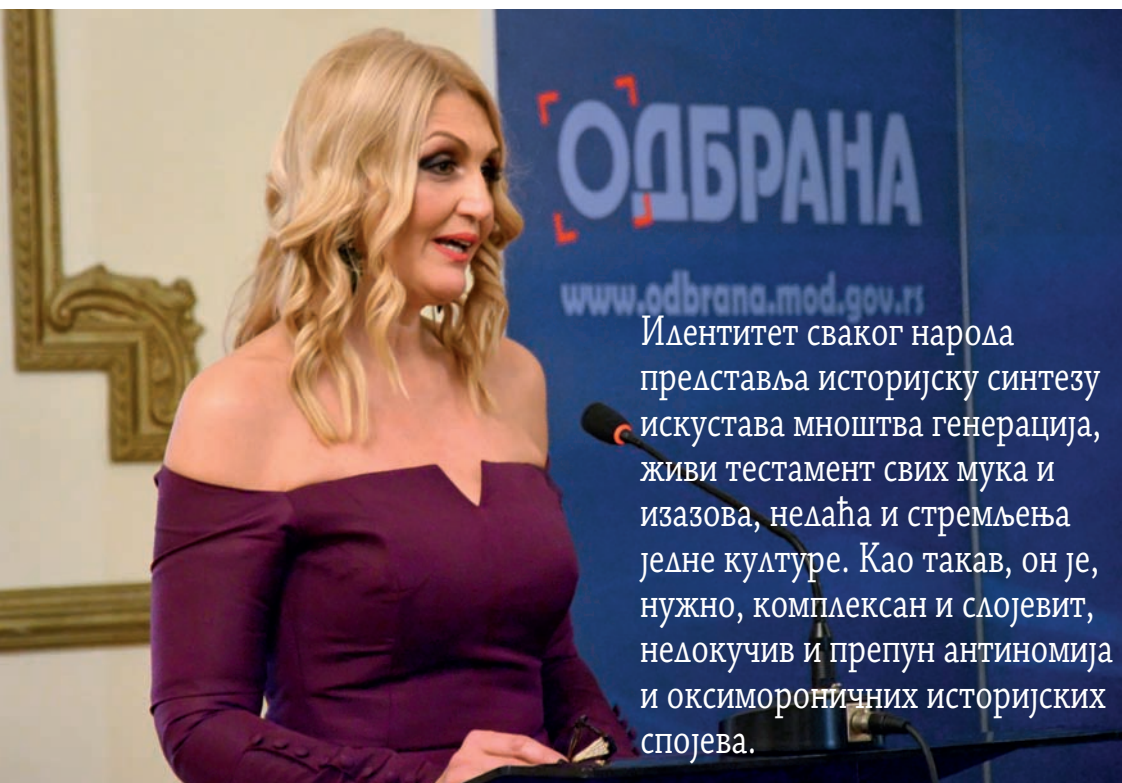
Мој отац анархист комита пјанац
Познати атентатор курвар превејанац
Неписмен зналац језика печалбар Американац
Научник уколица протува падобранац
Скептик мистик комунист спиритист
Мој општи отац
Колонист

Тај прах та сабласт коју још вије
Лаж и опсјена Историје
Те кости кроз које и данас свира
Вјетар Кајмакчалана
И Галиције

Рајко Петров Ного

ВИОЛЕТА РАШКОВИЋ ТАЛОВИЋ, ПУБЛИЦИСТКИЊА

ТРАГАЊЕ ЗА ВЕЛИКОМ РУСКОМ ТАЈНОМ

Идентитет сваког народа представља историјску синтезу искустава мноштва генерација, живи тестамент свих мука и изазова, недаћа и стремљења једне културе. Као такав, он је, нужно, комплексан и слојевит, нелокучив и препун антиномија и оксимороничних историјских спојева.

Снимка Уна ШКАНДРО

У књизи говориш о Русији као великој тајни. Како би се она могла објаснити онима који нису Руси, ако кажеш да је она често неразумљива и самим Русима?

– Русија се једино може суштински сагледати, спознати и донекле разумети на један метафизички, духовни, песнички, митски, филозофски и херојски начин. Руски национални дух нису до сада успеле битно и темељно да промене никакве политичке идеологије и страни утицаји и, како мудро истиче руски филозоф Николај Берђајев, „Душу Русије не обухватају никакве доктрине“. Сви Руси у расејању сачували су матерњи језик на којем су стварали највећи руски песници и писци, пред којим се дубоко поклања свет уметности. Руски народ се силно протеже на територији два континента и то снажно утиче на његово историјско, психолошко,

духовно, колективно и лично биће. Код Руса се просторни бескрај државе најдубље и најмоћније исказује у њиховој колективној тежњи према апсолутном, саборном и боготражитељском погледу на свет.

Где су корени Вашег интересовања за руски народ и културу? Како је све почело?

– Имала сам срећу да живим четири године у Москви, да путујем Русијом од Камчатке до Кавказа. Текстови о градовима, природи, људима и догађајима о којима пишем одраз су лепоте на коју сам наилазила. Руске цркве и манастири отварају су врата пред мојом знатижељом. Ослушкивала сам возове који тутње кроз руске степе. Пела сам се на величанствени Елбрус, стрепела над мрачним водама Балтика. У касне зимске сате враћала сам се руским

Крајем прошле године у издању Центра за стратешке прогнозе из Београда појавила се нова књига Виолете Рашковић Таловић под називом „Медаљони Русије“. Професорка Рашковић Таловић годинама се бави изучавањем руске културе, а њена нова студија анализира везе српске и руске духовности, традиције и културе. Поред текстова који подробио анализирају две културе, књига обилује фотографијама и путописима из разних крајева Русије, а пружа осврт и на најважнија имена руске историје.

Ауторка, која је годинама као новинар била дописник из Русије, предавач је на Факултету за дипломатију и безбедност, где тренутно обавља и функцију декана.

класицима и призивала слике грофовских кочија под чијим точковима шкрипи снег. А онда ме дан враћао у ововременост и ужурбаност земље која има све што пожели и у чијој су „утроби“ сви елементи Менделеевог система. Упознавала сам савремене руске уметнике, интелектуалце, научнике, редитеље, писце и сваки пут изнова схватала да култура, непролазна и безвремена, спаја чисте душе.

○ Посебно сīе се осврнули и на однос руског и српског народа, али и исīрейлеїаносїи двеју кулїура. У ком конїекстїу данас можемо говориїи о некој врстїи шїрајне везе међу Русима и Србима?

– Ми мислимо да су Срби у Русима, пре свега, најбоље разумели, препознавали и колективно осветлили себе и осветили своје сопство, свој најдубљи унутрашњи и узвишени духовни живот, православну душу и хришћанску веру. Српски народ у Русима најбоље препознаје своју народну душу и национални дух. Срби су одушевлени руском војном снагом, хероизмом народа и јунаштвом њихових војника, руским монасима, светитељима, подвижницима и мудрим старцима. Србе „опија“ и придобија руска витешка великодушност у победи и спремност сужња на трпљење у ропству и без роптања разапињање на крст, као и руска способност да се одједном из пепела и дубоког глиба васкрсне чудном космичком снагом. Када је неко као српски народ вековима био угњетаван, понижаван и гажен, а пре тога имао славу, величину, силу, моћ и поштовање народа и богова, свој мит и прадедовску веру и живо и радо се сећа Душановог царства и династије Немањића, у њему је остао да живо пламти неугасни пламен сазнања о сопственој величини. Срби су увек у Русији видели велику и моћну заштитницу, која их никада није нападала или им наносила зло, а кад год је могла помагала им је и штитила их је од велике неправде моћног, силног и грабежљивог света. Срби, волећи Русију, љубе земљу која се граничи с Господом.

○ Који су љушєви уїознавања Русије данас? Колико је свєшї, а колико руска јавносїи ошворенија данас у огносу на неке шєшке љериоде шїоком ХХ века?

– Без обзира на то колико једна земља, народ или култура били физички удаљени, данас је у великој мери олакшано упознавање, едуковање и приближавање култура.

Ипак, глобализација поседује и једну суптилну идеолошку црту, у којој се свака својственост, оригиналност и различитост третира као аномалија. Сходно овим премисама, одговор на ово питање је двовалентан. С једне стране, данас је технички неупоредиво лакше прикупити податке, анализирати мноштво информација и на тај начин „упознати“ једну културу, а с друге, све оно што се не уклапа у глобалистичку идеју културе сматра се мање вредним, застарелим и превазиђеним, што антагонизира однос између култура. Закључак јесте, дакле, да и поред неоспорног изобиља и лаке доступности информација, суштинско спознавање једне велике културе и земље каква је Русија свакако захтева приступ отвореног ума, приступ емпатије и дубоког научног и емотивног разумевања. Само се на тај начин пред вама отварају сва она тајна врата специфичних вредности и деликатне „душе“ једног народа и једне културе. Рекла бих да отвореност руске јавности у највећој мери зависи од приступа који заузме онај ко пред себе стави тај неизмерно тежак задатак да изучи и спозна Русију. Уколико се свет отвори за руску душу, и она ће се исто тако несебично отворити за свет.

○ Исїраживање руског идентїиїтєїа чини се као веома шєжак и дугошїрајан љроцес. Колико је заїраво шєшко љронаћи оне сржне елементїе руске духовносїи и како одабраїи од мношїва које ова кулїура доноси?

– Идентитет сваког народа представља историјску синтезу искустава мноштва генерација, живи тестамент свих мука и изазова, недаћа и стремљења једне културе. Као такав, он је нужно комплексан и слојевит, недокучан и пун антиномија и оксимороничних историјских спојева. Мало се који народ на нашој планети може „похвалити“ том количином мука, изазова, недаћа и стремљења као што то могу Руси. Управо из тог разлога инхерентна комплексност сваког идентитета драстично је увећана код Руса, чинећи га мистеријом и тајном.

○ Колико мислиїе да различїиї љрограми и књиге љоїуї Ваше могу да учине на додашњом зближавању и узајамном уїознавању руске и српске кулїуре?

– Најважније је живети исправно, покушавати „ићи ка светлости“ и тражити свој спас. Спасавати себе стварањем боље духовне атмосфере за цео свет, говорио је Тарковски, уверен да духовност не припада само прошлости. Она је увек актуелна. Савремено не може да ублажи снагу духовности, а наши народи, како ми је у интервјуу рекао владика Иларион, окриљени црквама, повезани су чврстим историјским везама братства. Зато је Руска православна црква, која је током последњег века у пуној мери спознала страдање за веру и горчину губитака, с посебним саосећањем примила несреће које је доживео српски народ, пре свих на Косову и Метохији. Толико векова смо заједно и наше пријатељство током времена само јача и развија се. Данас имамо изузетно интензивну сарадњу у области духовног образовања, а поред видљиве политичке подршке коју Србија има од Русије, култура – свемоћна и безвремена, нераскидива је спона два блиска народа. Српско културно биће Руси препознају и поштују, баш као што руска уметност Србе надахњује. Драго ми је да на том непрегледном ланцу сијају „медальони мојих руских успомена“. ■

Дејан ВОЈВОДИЋ

СВЕ УГРОЖЕНИЈИ ВЛАСНИЦИ ТАЈНИ

ШПИЈУНИ СУ МЕЂУ НАМА

Пише проф. др Милан МИЈАЛКОВСКИ

сти ради заштите сопствених тајни. У том ризичном заштитном процесу, пресудну улогу има „власник“ одређене тајне, који може неопрезно/ненамерно (неодговорност, немар, нестручност, „показивање добре обавештености“) или намерно (шпијунажа) да је учини доступном непозваном лицу (свако лице које није овлашћено да сазна одређену тајну).

Од обавештајца до шпијуна

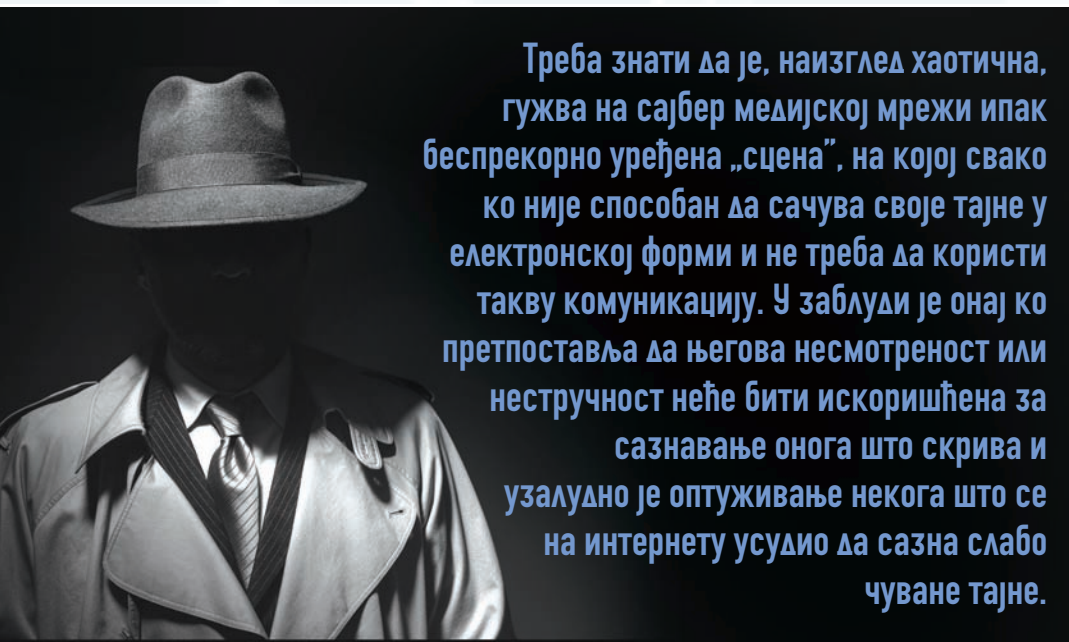
Шпијунажа је тајно, потајно, прикривено и преваром прикупљање тајних података. Она је ужа од обавештајне делатности, односно чини само онај облик обавештајне делатности који се по међународном праву може одвијати, а по унутрашњем законодавству одређене државе квалификује се као кривично дело. У прошлости осовину шпијунаже чинили су обавештајна служба једне државе – агентура (поједини грађани) друге државе, у микросмислу обавештајца – агент (шпијун). И данас та шпијунска компонента није превазиђена.

Међутим, суочена је с великом конкуренцијом, чији су главни актери „несавесни имаоци тајни“ приликом коришћења неког електронског комуникационог средства (телефон, интернет...). Наиме, у прошлости тајна је представљала само оно што нисте из-

говорили пред неком или више особа. Данас респектабилан број особа записује (и преноси) своје тајне у електронској форми, неосновано уверен да су недоступне непозваним лицима. Таквом лажном самоувереношћу те особе у великој мери олакшавају класичан шпијунски рад обавештајних служби, који, у начелу, спроводе ван територије матичне државе.

Наиме, класичан шпијунски рад карактерише висок степен ризика за оперативца (обавештајца), који у случају да буде ухаћен често пролази кроз кривично-правни систем као починилац кривичног дела шпијунаже. У савременом свету развијених информационо-комуникационих технологија и неодговарајуће безбедносне културе многих власника тајни (заборављају начело „уколико желите да ваше тајне то и остану, немојте их откривати“), такав ризик је сведен на најмању могућу меру. Јер обавештајца-оперативца или „независан“ хакер седи испред компјутера у својој земљи, типично несавесне „имаоце тајни“ и стиче увид у начин његовог размишљања, намера и других аспеката његовог идентитета. Реч је о сајбер (дигиталној) шпијунажи (познатијој као „хаковање“), заснованој на прибављању информација у електронској форми, чија је заштита веома

Треба знати да је, наизглед хаотична, гужва на сајбер медијској мрежи ипак беспрекорно уређена „сцена“, на којој свако ко није способен да сачува своје тајне у електронској форми и не треба да користи такву комуникацију. У заблуди је онај ко претпоставља да његова несмотреност или нестручност неће бити искоришћена за сазнавање онога што скрива и узалудно је оптуживање некога што се на интернету усудио да сазна слабо чуване тајне.

Тајном се, у ширем смислу, назива све што је непознато (тајна природе, васионе и слично), док се у ужем смислу јавља у међуљудским односима и чине је подаци (чињенице) које појединци и људски колективитети придржавају за себе, „крију“ од осталих, од јавности. Човек/људски колективитет скрива тајне ради заштите неких интереса и остваривања одређених циљева. Заправо, свестан је да би откривање тајни могло штетити његовој ефективно-ефикасној ангажованости. Тајна може бити значајнија и мање значајна. То зависи од чињеница које се њоме крију, односно од интереса који се њоме штите. Према том критеријуму, тајне се деле на тајне лица, група, организација, установа, заједница и држава, а према природи чињеница које се крију тајне могу бити личне, приватне, пословне, привредне, војне, службене, државне...

Сваки човек има своје тајне, које често не саопштава ни најближима. Ако би се за њих сазнало, осећао би се угроженим. И сваки организовани људски колективитет има своје тајне, које се не шире ван њега. У ствари, сваки субјект, посебно референтни субјект међународне заједнице (држава), предузима комплекс усклађених мера и активно-

компликована, односно одражава ризик да свака тајна може да постане јавна. С тим у вези поучно је упозорење Едварда Сноудена (обелоданио је тајни надзор америчких обавештајних служби грађана САД и читавог света) режисерки Лори Поитрас, са којом је контактирао у жељи да обелодани доказе о надзору које је прикупио: „Од сада знај да свака граница коју пређеш, куповина или позив који обавиш, антена мобилне телефоније поред које прођеш, пријатељ кога имаш, чланак који напишеш, сајт који посетиш, наслов сваке твоје поруке и сваки пакет који пошаљеш налази се у рукама система чији је домашај неограничен“, као и висок ниво безбедносне културе бившег америчког председника Џимија Картера, који је у емисији Ен-Би-Сија (крајем марта 2014) изјавио: „Видите, имам осећај да се може комуникације највероватније надгледају. Када желим да комуницирам са страним лидерима приватно, откуцам или напишем писмо и пошаљем поштом“.

Сумњивци с интернета

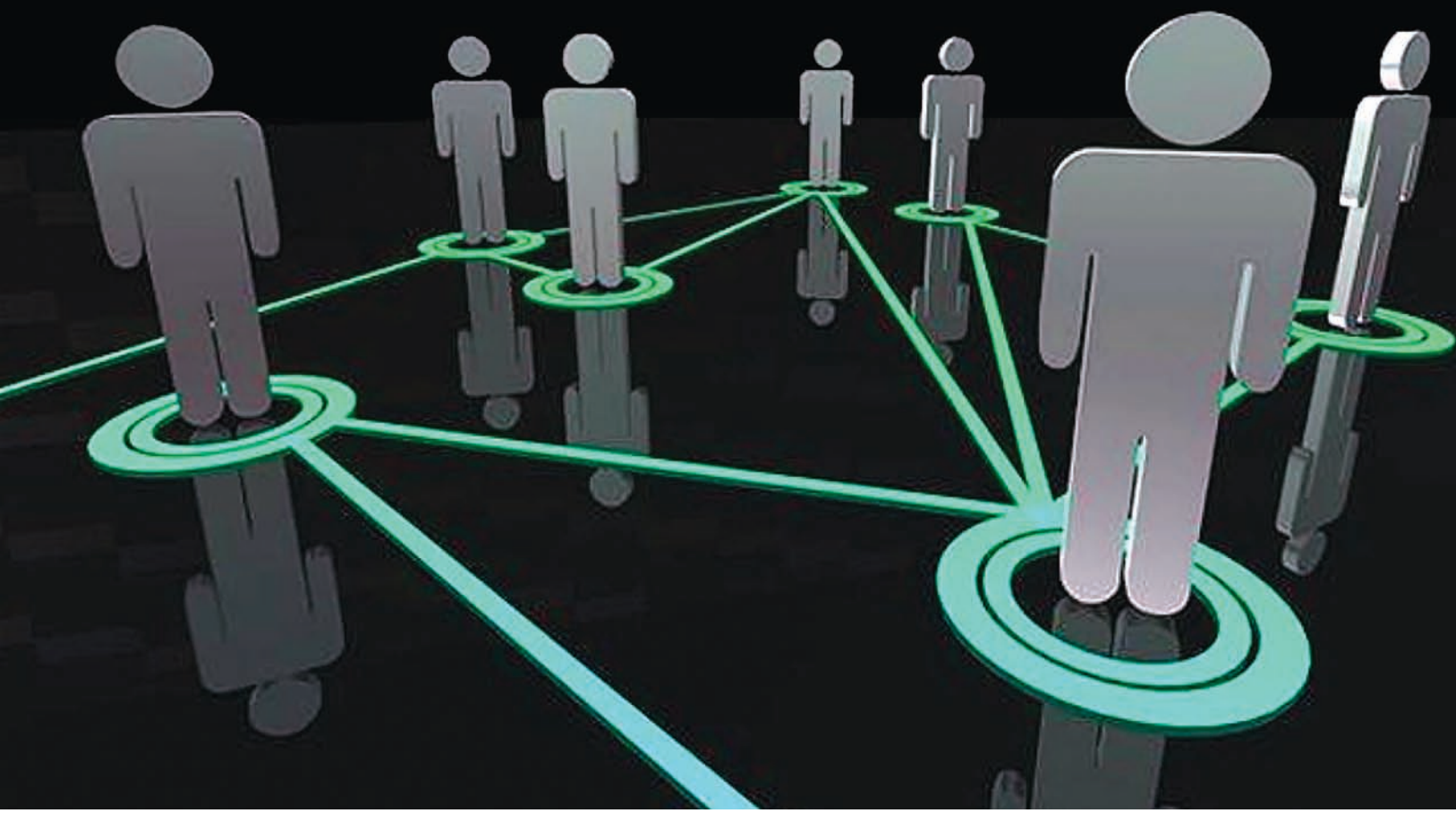
Хаковање није уређено неком међународном нормом или споразумом, због чега је у дигиталној шпијунџи све дозвољено. У односу на традиционалну шпијунџу, у којој су предмет обраде били само они који су оправдано сумњиви, интернет је допринео томе да је свако „сумњив“ (предмет обраде) и потенцијалан обавештајац, криминалац, терориста итд. Скоро да нема никакве селекције, питање је само према коме ће неки актер (обавештајац или независан хакер) усмерити пажњу, доћи до компромитујућих података и искористити их за своје циљеве.

Преглед честих спорења и оптуживања између појединих држава у вези с хаковањем указује на то да иза таквих претњи може стајати свако – појединац, интересна

група, обавештајна служба, терористи, организовани криминал... Мистерија хаковања је све очигледнија, а хакере и њихове мотиве све теже је идентификовати. Заправо, хакерски алати постали су веома профитабилни шпијунски инструменти и моћно оружје асиметричног ратовања.

Примери за то су многобројни. Предизборну кампању у САД у 2016. години, на пример, као и активности у периоду од избора председника Доналда Трампа (8. новембар) до његове инаугурације (20. јануар 2017), између осталог, пратила је кампања о наводном пресудном утицају руских хакера на Трампову победу против ривалског кандидата Хилари Клинтон. Калкулисало се о томе да су руски хакери искористили неопрезност Клинтонове, која је као државна секретарка (2008–2013) кршила закон у обављању државних послова („Њујорк тајмс“, март 2015). Наиме, није за кореспонденцију користила електронску адресу МИП-а, већ лични сервер и тек 2015. године, на захтев Стејт департамента, предала је део кореспонденције (55.000 страница материјала). Федерални истражни биро није препоручио подизање оптужнице против Клинтонове јер није установио да ли је секретарка намерно била непажљива с државним тајнама, те тиме наводно битно утицао на њен могући успех у председничкој трци. Занемарујући сопствену несавесност у чувању државних тајни, Хилари Клинтон је 31. јула 2016. у интервјуу за „Фокс њуз сандеј“ изјавила: „Знамо да су руске обавештајне службе хаковале компјутере Демократског националног комитета и знамо да су обезбедиле да доста тих мејлова буде објављено, и знамо да је Доналд Трамп показао веома забрињавајућу спремност да стане уз Путина, да подржи Путина“.

Сага о наводном руском мешању у америчке изборе још траје и не назире се њен крај. У том контексту важно је поменути и изјаву америчког председника Доналда Трампа

(крајем августа 2018) о томе да је Кина хаковала мејлове бивше председничке кандидаткиње Хилари Клинтон, што су пренеле агенције „Ројтерс“ и „Танјуг“.

Хакерска опасност

Јавност је 2018. године упозната с многим случајевима хаковања. Без обзира на „утврђени идентитет“ њихових носилаца, оштећена страна није пружила чврсте доказе о персоналном носиоцу. На пример, немачки медији су почетком марта објавили да је руска хакерска група, позната као АПТ28, упала у сервере немачких министарстава спољних послова и одбране и извукла из њих податке. Крајем марта америчка администрација оптужила је девет Иранаца и једну иранску компанију да су покушали у име иранске владе да хакују на стотине америчких и међународних универзитета и на десетине компанија и владиних агенција.

Холандске власти, на пример, протерале су у априлу четворицу Руса због планирања сајбер напада на Организацију за забрану хемијског оружја, пренели су „Би-Би-Си“ и „Танјуг“. „Вашингтон пост“ је (почетком јуна) писао да су кинески хакери одговорни за упад на компјутере радника америчке Морнарице, односно да су украли велику количину поверљивих података о подводном ратовању, укључујући и планове за суперсоничну противбродску ракету за лансирање са подморница.

Средином октобра Пентагон је саопштио да је извршен хакерски напад на путне записе Одељења одбране и да су тиме угрожени лични подаци и подаци о кредитним картицама 30.000 америчких војних и цивилних службеника. „Њујорк тајмс“ је објавио (крајем децембра) да су хакери годинама имали приступ дипломатској комуникацији Европске уније, поткрепљујући навод чињеницом да су „дипломате ЕУ описале јулски састанак између Доналда Трампа и Владимира Путина у Хелсинкију као успешан (за Путина)“.

Размотрене чињенице, осим што указују на све израженију корелацију између несавесних „ималаца тајни“ и шпијунаже, упозоравају на „тоталну“ угроженост приватности.

Наиме, наизглед хаотична гужва на сајбер медијској мрежи беспрекорно је уређена, али упозорава на то да онај ко није способан да сачува своје тајне у електронској форми, не треба да користи електронску комуникацију. У заблуди је онај ко претпоставља да неко неће искористити његову несмотреност или нестручност, односно узалудно је оптуживање некога што се усудио да сазна његове тајне.

Таква сурова реалност подсећа на поучност народне изреке „Боље спречити, него лечити“. Тако, примера ради, у главном граду Руске Федерације 12,5 милиона становника, између осталог, имају приступ до 222 дигитална сервиса које је развила градска власт. Током 2017. године ти сервис коришћени су 259 милиона пута, а о сигурности апликација и онлајну портала брине 46.000 ИТ стручњака, који су те године спречавали хакерске нападе на сваких 20 секунди. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ**
расписује

КОНКУРС
за пријем кандидата из грађанства
у Војну академију и Медицински факултет
Војномедицинске академије Универзитета
одбране у Београду

У школској 2019/2020. години примају се кандидати из грађанства за кадете:

А) ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ, укупно 183 кадета на студијске програме:

1. Основне академске студије Менаџмент у одбрани;
2. Основне академске студије Противваздухопловна одбрана;
3. Основне академске студије Војноелектронско инжењерство;
4. Основне академске студије Војномашинско инжењерство;
5. Основне академске студије Логистика одбране;
6. Интегрисане академске студије Војно ваздухопловство.

Садржаји у оквиру студијских програма заједнички су за I и II годину студија, док ће се кадети опредељивати за одређени модул у оквиру студијског програма по завршетку II године студија.

Б) МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА ВОЈНОМЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ:

Интегрисане академске студије медицине: 25 кадета.

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су држављани Републике Србије са пребивалиштем на територији Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да су остварили најмање добар успех током свих година школовања, као и на полугодишту завршног разреда (за кандидате чије је школовање у току);
- да имају минимално врло добру оцену из владања током школовања;
- да имају решење надлежног министарства о нострификацији средњошколске исправе стечене у иностранству (за кандидате који су средње образовање стекли у иностранству или похађали школовање по иностраном наставном плану и програму);
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора или им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

а) Војна академија

- да су рођени 1999. године или касније,
- да су завршили четворогодишњу средњу школу или да похађају IV разред средње школе.

Кандидати за кадете студијског програма Војно ваздухопловство морају да испуне и допунске услове прописане посебним програмом медицинско-здравствене и психолошке процене кандидата за тај студијски програм, као и да успешно савладају селективне обуке (падобранска обука и летачка обука).

б) Медицински факултет ВМА

- да су рођени 1999. године или касније;
- да су завршили гимназију, средњу школу здравствене или ветеринарске струке у трајању од четири године или
- да похађају IV разред гимназије, средње школе здравствене или ветеринарске струке.

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем за кадете Војне академије и Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду полажу пријемни испит, подлежу провери физичке способности, медицинско-здравственој процени, психолошкој процени и безбедносној провери.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА И ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА КОНКУРСА

Кандидати подnose пријаву територијалном органу регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места боравка. Кандидати чије је пребивалиште на територији АП Косово и Метохија, конкурсну документацију подnose територијалном органу регионалног центра Министарства одбране који је најближи њиховом месту пребивалишта. Образац пријаве добија се у територијалном органу регионалног центра Министарства одбране приликом конкурисања.

Уз пријаву прилажу:

- уверење о држављанству Републике Србије, не старије од шест месеци;
- извод из матичне књиге рођених;
- потврде надлежног органа, не старије од шест месеци, да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да им није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију дипломе средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно, сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току).

Приликом доласка на селекцију у Војну академију и Медицински факултет ВМА кандидат мора имати документ за личну идентификацију (лична карта, пасош).

Кандидат који је удаљен са провере знања из математике или са провере физичких способности сматраће се да није положио и неће бити рангиран.

Кандидати који не остваре минимални број бодова на

провери знања из математике и провери физичких способности, као и кандидати који имају негативну медицинско-здравствену, психолошку процену и безбедносно проверу неће се рангирати.

Све трошкове превоза до војних школа ради реализације пријемног испита и провере физичких способности и до војноздравствених установа за потребе психолошке и медицинско-здравствене процене носе кандидати који конкуришу у војне школе.

СЕЛЕКЦИЈА КАНДИДАТА:

а) Војна академија

Селекција кандидата за Војну академију реализује се у два дела.

У првом делу селекције, који се реализује на Војној академији, кандидати полажу пријемни испит који обухвата проверу знања из математике и проверу физичке способности. Провери физичких способности приступају само они кандидати који су остварили минимални и виши број бодова на провери знања из математике.

Кандидати који су као ученици III или IV разреда средње школе освојили једно од прва три места из математике на републичком такмичењу које организује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије не полажу пријемни испит из математике, а пријемни испит из тог предмета вреднује се максималним бројем бодова. Ово се не односи на награде освојене на републичкој смотри научног и уметничког стваралаштва талената. Кандидати прилажу оверену фотокопију дипломе о освојеним наградама и њиховом рангу са републичког такмичења.

Приликом доласка на први део селекције – пријемни испит кандидати су обавезни да донесу потврду од изабраног лекара да су здравствено способни за проверу физичких способности и потребну спортску опрему.

Други део селекције обухвата психолошку и медицинско-здравствену процену, на коју се позивају кандидати почев од најбоље рангираног па све до потуне потребног броја кандидата.

Током селекције врши се и безбедносна провера кандидата.

О терминима за селекцију по датуму, месту и времену кандидати ће бити обавештени преко интернет странице Војне академије и Универзитета одбране и преко центара МО где су конкурисали.

б) Медицински факултет ВМА

Провера физичке способности је елиминационог карактера, а информација о минимуму критеријума које је неопходно да кандидат задовољи биће истакнута на интернет страници Медицинског факултета ВМА.

Временски термини одређени за здравствени преглед, психолошко тестирање и проверу физичке способности, као и датум, место и време полагања пријемног испита биће истакнути на интернет страници Медицинског факултета ВМА и Универзитета одбране у Београду.

Листа кандидата који испуне услове за полагање пријемног испита биће истакнута најмање седам дана пре термина за полагање пријемног испита, на интернет страници Медицинског факултета ВМА и интернет страници Универзитета одбране у Београду.

Кандидати који су као ученици III или IV разреда средње школе освојили једно од прва три места из биологије или

хемије на републичком такмичењу које организује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије не полажу пријемни испит из одговарајућег наставног предмета, а пријемни испит из тог предмета вреднује се максималним бројем бодова. Ово се не односи на награде освојене на републичкој смотри научног и уметничког стваралаштва талената. Кандидати прилажу оверену фотокопију дипломе о освојеним наградама и њиховом рангу са републичког такмичења.

Конкурсна документација неће се враћати кандидатима.

МЕРИЛА ЗА РАНГИРАЊЕ КАНДИДАТА

а) Војна академија

Ранг-листа пријављених кандидата утврђује се на основу следећих мерила:

- успех из средње школе, максималан број бодова је 40,
- провера знања из математике, максималан број бодова је 45 и
- провера физичке способности, максималан број бодова је 15.

Рангирање кандидата на основу пријемног испита извршиће се тако што ће се рангирати они кандидати који постигну најмање 10 од могућих 45 бодова из математике, односно најмање 4 од могућих 15 бодова из провере физичких способности.

Укупан максималан број бодова који кандидат може да оствари износи 100 бодова. Кандидати ће бити ранжирани на основу укупно оствареног броја бодова, у случају истог броја бодова предност ће имати кандидат чији је родитељ погинули или рањени припадник Војске Србије, затим кандидат са више освојених бодова на провери знања из математике, а на крају кандидат који има више бодова по основу постигнутог општег успеха у средњој школи.

Војна академија ће на својој интернет страници објавити листу са резултатима пријемног испита, најкасније 48 часова од завршетка пријемног испита.

б) Медицински факултет ВМА

Редослед пријављених кандидата утврђује се на основу следећих мерила:

- успех из средње школе, максималан број бодова је 40;
- провера знања из хемије и биологије, максималан број бодова је 60.

Рангирање кандидата на основу пријемног испита извршиће се тако што ће се рангирати они кандидати који постигну најмање 50% + 1 бод на сваком од тестова који полажу на пријемном испиту (16 бодова из хемије и 16 бодова из биологије).

Укупан максималан број бодова који кандидат може да оствари износи 100. Кандидати ће бити ранжирани на основу места на коначној ранг-листи.

Прелиминарна ранг-листа биће објављена до 48 часова од момента завршетка пријемног испита на огласној табли, на интернет страници Медицинског факултета ВМА, као и на интернет страници Универзитета одбране у Београду.

НАЧИН И РОКОВИ ЗА ПОДНОШЕЊЕ ПРИМЕДБИ НА УТВРЂЕНИ РЕДОСЛЕД

а) Војна академија

Коначна ранг-листа биће објављена на интернет страници Војне академије по завршетку другог дела селекције.

Кандидат који сматра да су његова права повређена може поднети примедбу на коначну ранг-листу кандидата у року од 15 (петнаест) дана од дана објављивања коначне ранг-листе. Кандидат примедбу подноси Војној академији.

б) Медицински факултет ВМА

Коначна ранг-листа објављује се на интернет страници Медицинског факултета ВМА и интернет страници Универзитета одбране у Београду.

Кандидат који сматра да су његова права повређена, може поднети примедбу на коначну ранг-листу кандидата у року од 15 (петнаест) дана од дана објављивања коначне ранг-листе. Кандидат примедбу подноси Медицинском факултету ВМА.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ КАДЕТА:

Школовање у Војној академији има структуру основних академских студија првог степена у трајању од четири године, што подразумева 240 ЕСПБ, и интегрисаних академских студија за студијски програм Војно ваздухопловство у трајању од пет година, што подразумева 300 ЕСПБ. После завршетка школовања, кадети стичу високо образовање и стручно звање дипломираног менаџера, дипломираног инжењера менаџмента, дипломираног инжењера електротехнике и рачунарства, дипломираног инжењера машинства, дипломираног инжењера логистичког инжењерства или мастер инжењера војног ваздухопловства, зависно од студијског програма који заврше.

Школовање на Медицинском факултету Војномедицинске академије Универзитета одбране у Београду има структуру интегрисаних академских студија у трајању од шест година, односно 360 ЕСПБ. После завршетка школовања кадети стичу високо образовање и стручно звање доктор медицине, како је прописано акредитованим студијским програмом.

За време школовања кадети Војне академије и Медицинског факултета ВМА имају статус војног лица, у складу са Законом о Војсци Србије. За време школовања кадети станују у интернату, током школовања им се исплаћују новчана примања и путни трошкови у складу са законском регулативом, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије, на основу уговора којим се регулишу међусобне обавезе.

Након успешно завршеног школовања у Војној академији и Медицинском факултету ВМА примају се у професионалну војну службу и производе у чин потпоручника одговарајућег рода – службе.

У случају прекида школовања због слабог успеха, прекида школовања на лични захтев и неиспуњења обавеза регулисаних уговором о школовању, лица на школовању су у обавези да надокнаде трошкове школовања.

Конкурс је отворен од 15. фебруара до 31. марта 2019. године.

Кандидати који конкуришу за кадете Војне академије и Медицинског факултета ВМА моћи ће да добију обавештење о резултатима конкурса од војних школа за које су конкурисали.

Информације у вези са конкурсом могу се добити у Одсеку за питања кадета, студената и слушалаца Универзитета одбране: за **Војну академију** путем електронске поште stud.sluzba@va.mod.gov.rs, на телефоне: 011/3603-344 и

011/3603-341 или на интернет страници <http://www.va.mod.gov.rs>, а за **Медицински факултет ВМА** путем електронске поште: medicinski.fakultet@vma.mod.gov.rs, на телефоне: 011/3608-129, 011/3608-134, 011/3608-661, или на интернет страници <http://www.mfvma.mod.gov.rs>. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове
расписује
КОНКУРС
за пријем кандидата из грађанства
за ученике Војне гимназије**

У школској 2019/2020. години извршиће се пријем **90** кандидата оба пола из грађанства (у даљем тексту: кандидати) за ученике првог разреда Војне гимназије.

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од 6 (шест) месеци, или казном малолетничког затвора, односно да им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да су рођени 2003. године или касније;
- да су завршили V, VI, VII разред и прво полугодиште VIII разреда, односно VIII разред основне школе, и при томе постигли најмање врло добар просечан општи успех школовања,
- да у свим разредима школовања из владања имају најмање оцену 4 (врло добар).

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем подлежу провери физичке способности, провери знања из математике и српског језика, психолошкој, медицинско-здравственој процени и безбедносној провери.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Школовање у Војној гимназији траје четири године. Ученици се школују по плану и програму гимназије општег смера.

Након завршеног школовања у Војној гимназији ученици су у обавези да наставе школовање у Војној академији.

За време школовања ученици Војне гимназије имају статус војног лица, у складу са Законом о Војсци Србије.

За време школовања ученицима су обезбеђени смештај и исхрана у Интернату Војне гимназије, уџбеници и школски прибор, одећа и обућа, здравствена заштита и новчана примања у складу са прописом којим су уређени

услови, начин остваривања и висина новчаних примања у Министарству одбране Републике Србије.

Трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије, на основу уговора којим се регулишу међусобна права и обавезе. У случају прекида школовања због неиспуњења обавеза дефинисаних уговором, лице на школовању и његов законски заступник у обавези су да надокнаде трошкове школовања.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА И ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА КОНКУРСА

Кандидати подносе пријаву територијалном органу регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места пребивалишта.

Конкурсна документација неће се враћати кандидатима.

Кандидати чије је пребивалиште на територији АП Косово и Метохија конкурсну документацију подносе територијалном органу регионалног центра Министарства одбране који је најближи њиховом месту пребивалишта.

Кандидат уз пријаву прилаже:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против њега не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да није осуђиван за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да им није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанстава V, VI, VII и VIII разреда основне школе за кандидате који су завршили основну школу, а за ученике VIII разреда оверене фотокопије сведочанстава V, VI, VII разреда основне школе и уверење – потврду основне школе о оценама на крају првог полугодишта VIII разреда.

Фотокопије докумената, тражених по конкурс, кандидати оверавају у општини, суду или код јавног бележника.

Кандидати долазе на све предвиђене провере у оквиру селекције у пратњи родитеља – старатеља и том приликом су дужни да понесу ђачку књижицу са овереном фотографијом. Све путне трошкове превоза од места становања до места селекције, односно провера сnose кандидати који конкуришу за упис у Војну гимназију.

Селекција кандидата за ученике Војне гимназије реализује се у три дела.

У првом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу провери физичке способности, провери знања из математике и српског језика, која се реализује у **Интернату Војне гимназије (Хумска 22, Београд)**. Приликом доласка на проверу физичких способности кандидат са собом обавезно носи потребну спортску опрему и прописану потврду од изабраног лекара (не старију од 10 дана) да може приступити провери физичких способности. Уколико кандидат не задовољи критеријуме провере физичке способности, не упућује се на следећи облик селекције. Приликом доласка на провере знања и способности кандидат доноси потребан школски прибор и спортску опрему. Да би задовољио критеријуме првог дела селекције кандидат мора остварити најмање по пет бодова на провери знања из српског језика и математике.

На основу резултата првог дела селекције формира се прелиминарна ранг-листа на основу мерила за утврђивање редоследа кандидата и објављује на сајту Војне гимназије. Кандидат који сматра да су његова права повређена, може поднети приговор Војној гимназији, у року од три дана од дана објављивања ове ранг-листе.

МЕРИЛА ЗА УТВРЂИВАЊЕ РЕДОСЛЕДА ПРИЈАВЉЕНИХ КАНДИДАТА:

- успех из основне школе, максималан број бодова је 40,
- провера знања из математике, максималан број бодова је 20,
- провера знања из српског језика, максималан број бодова је 20 и
- провера физичке способности, максималан број бодова је 20.

Кандидати ће бити рангирани на основу укупно оствареног броја бодова, а у случају истог броја бодова предност ће имати кандидат са више освојених бодова на провери знања из математике, затим са физичке провере и на крају из српског језика.

У другом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу психолошкој процени у надлежној војној здравственој установи. Приликом доласка на процену кандидат је у обавези да понесе попуњен образац извода из здравственог картона. Да би задовољио критеријум на психолошкој процени кандидат мора припадати 1, 2. или 3. категорији (односно кандидати из 4. и 5 категорије не задовољавају критеријум).

У трећем делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу медицинско-здравственој процени у надлежној војној здравственој установи.

Позивање кандидата, у свим фазама селекције, вршиће територијални органи регионалних центара Министарства одбране.

Током процеса селекције врши се и безбедносна провера кандидата.

Психолошка процена, медицинско-здравствена процена и безбедносна провера не бодују се већ су елиминационог карактера.

Конкурс је отворен од **1. фебруара до 15. марта 2019. године**.

Листа изабраних кандидата биће објављена на сајту Војне гимназије **17. јуна 2019. године**, а обавештење ће бити прослеђено и регионалним центрима Министарства одбране. Кандидат има право на примедбе које подноси Војној гимназији, у року од 15 дана од дана објављивања листе изабраних кандидата на сајту. Примедбе кандидата разматра и решава Управа за кадрове Министарства одбране.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у **Интернату Војне гимназије, Хумска 22, од 10.00 до 12.00 часова, Београд** (телефони: 011/3603-966, 011/3603-972 и 011/3603-655) и на интернет страници Војне гимназије **www.gimnazija.mod.gov.rs**.

Поштовани кандидати,

Критеријуме за физичку проверу, као и шестове из машинике и српског језика који су коришћени у селекцији прошлеких година можете видети на интернет страници Војне гимназије. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове
расписује
КОНКУРС
за пријем кандидата из грађанства
за ученике Средње стручне војне школе**

У школској 2019/2020. години извршиће се пријем **65** кандидата оба пола из грађанства (у даљем тексту: кандидати) за ученике првог разреда Средње стручне војне школе (**50** ученика за смер Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана и **15** ученика за смер Јединице за електронска дејства).

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да им није изрицана заводска мера.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да су рођени 2003. године или касније;
- да су завршили V, VI и VII разред и прво полугодиште VIII разреда, односно VIII разред основне школе, и при томе постигли најмање врло добар просечан општи успех школовања;
- да у свим разредима школовања из владања имају најмање оцену 4 (врло добар).

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса, подлежу провери физичке способности, провери знања из математике и физике, психолошкој процени, медицинско-здравственој процени и безбедносној провери.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Школовање у Средњој стручној војној школи траје четири године. Ученици се школују по плану и програму војно-стручног смера Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране и Јединица за електронска дејства. Након завршеног школовања у Средњој стручној војној школи ученици се примају у Војску Србије у својству професионалног подофицира, у чину водника.

За време школовања ученици Средње стручне војне школе имају статус војног лица, у складу са *Законом о Војсци Србије*.

За време школовања ученицима су обезбеђени смештај и исхрана у интернату, уџбеници, школски прибор, одећа и обућа, здравствена заштита и новчана примања у складу са прописом којим су уређени услови, начин

остваривања и висина новчаних примања у Министарству одбране Републике Србије, а трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобна права и обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором. У случају прекида школовања због неиспуњења обавеза дефинисаних уговором, лице на школовање и његов законски заступник у обавези су да надокнаде трошкове школовања.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА И ПОСТУПАК СПРОВОЂЕЊА КОНКУРСА

Кандидати подносе пријаву територијалном органу регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места пребивалишта.

Кандидати чије је пребивалиште на територији АП Косово и Метохија конкурсну документацију подносе територијалном органу регионалног центра Министарства одбране који је најближи њиховом месту пребивалишта. Образац пријаве добија се у територијалном органу регионалног центра Министарства одбране приликом конкурсисања.

Кандидат уз пријаву прилаже:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против кандидата не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да није осуђиван за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора, односно да му није изрицана заводска мера;
- оверене фотокопије сведочанстава V, VI, VII и VIII разреда основне школе за кандидате који су завршили основну школу, а за кандидате ученике VIII разреда оверене фотокопије сведочанстава V, VI и VII разреда основне школе и уверење – потврду основне школе о оценама на крају првог полугодишта VIII разреда.

Фотокопије докумената тражених по конкурсним кандидатима оверавају у општини, суду или код јавног бележника. Кандидати долазе на све предвиђене провере у оквиру селекције у пратњи родитеља – старатеља и том приликом су дужни да понесу ђачку књижицу са овереном фотографијом.

Све путне трошкове превоза од места становања до места селекције, односно провера носе кандидати који конкуришу за упис у Средњу стручну војну школу.

Селекција кандидата из грађанства за ученике Средње стручне војне школе реализује се у три дела.

У првом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу провери физичке способности, провери знања из математике и физике, која се реализује у **Интернату Војне гимназије (Хумска 22, Београд)**. Приликом доласка на провере знања и способности кандидат доноси потребан школски прибор и спортску опрему.

Приликом доласка на проверу физичких способности кандидат са собом обавезно носи потребну спортску опрему и прописану потврду од изабраног лекара (не старију од 10 дана) да може приступити провери физичких способности.

Уколико кандидат не задовољи критеријуме провере физичке способности, не упућује се на следећи облик селекције.

Да би задовољио критеријуме првог дела селекције кандидат мора остварити најмање по један бод на провери знања из математике и физике.

На основу резултата првог дела селекције формира се прелиминарна ранг-листа на основу мерила за утврђивање редоследа кандидата и објављује на сајту Војне гимназије. Кандидат који сматра да су његова права повређена, може поднети приговор Средњој стручној војној школи, у року од три дана од дана објављивања ове ранг-листе.

МЕРИЛА ЗА УТВРЂИВАЊЕ РЕДОСЛЕДА ПРИЈАВЉЕНИХ КАНДИДАТА:

- успех из основне школе, максималан број бодова је 40,
- провера знања из математике, максималан број бодова је 20,
- провера знања из физике, максималан број бодова је 20 и
- провера физичке способности, максималан број бодова је 20.

Кандидати ће бити ранжирани на основу укупно оствареног броја бодова, а у случају истог броја бодова предност ће имати кандидат са више освојених бодова на провери знања из математике, затим из физике и на крају са физичке провере.

У другом делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу психолошкој процени у надлежној војној здравственој установи. Приликом доласка на процену кандидат је у обавези да понесе попуњен образац извода из здравственог картона. Да би задовољио критеријум на психолошкој процени, мора припадати 1, 2. или 3. категорији кандидата (односно кандидати из 4. и 5 категорије не задовољавају критеријум).

У трећем делу, у трајању од једног дана, кандидати подлежу медицинско-здравственој процени у надлежној војној здравственој установи.

Позивање кандидата, у свим фазама селекције, вршиће територијални органи регионалних центара Министарства одбране.

Током процеса селекције врши се и безбедносна провера кандидата.

Психолошка процена, медицинско-здравствена процена и безбедносна провера не бодују се већ су елиминационог карактера.

Конкурс је отворен од **15. фебруара до 31. марта 2019. године.**

Листа кандидата биће објављена на сајту Војне гимназије, а обавештење ће бити прослеђено регионалним центрима Министарства одбране **17. јуна 2019. године.** Кандидат има право на примедбе које подноси Средњој стручној војној школи, у року од 15 дана од дана објављивања листе изабраних кандидата на сајту. Примедбе кандидата разматра и решава Управа за кадрове Министарства одбране.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у **Интернату Војне гимназије, Хумска 22, Београд** (телефони: 011/3603-966, 011/3603-972 и 011/3603-655) и на интернет страници Војне гимназије www.gimnazija.mod.gov.rs.

Поштовани кандидати,
Критеријуме за физичку проверу, као и шестове из математике и физике који су коришћени у селекцији прошле године можете видети на интернет страници. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ расписује

ЈАВНИ КОНКУРС за избор у звање наставника у образовно-научном пољу друштвено-хуманистичких наука, и то:

1. поновни избор два наставника за ужу научну област Тактика јединица РВ и ПВО са наоружањем и опремом у звање доцента.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

1. кандидат треба да поседује научни степен доктора наука из области за коју се бира,
2. кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи и
3. кандидат је професионално војно лице.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- кандидат испуњава услове за поновни избор у звање доцента из члана 16. и члана 17. Правилника о стицању звања наставника на Универзитету одбране („Службени војни лист”, број 21/16).

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу:

1. документацију према Упутству за припрему конкурсне документације и израду извештаја за избор и поновни избор у звање наставника (Одлука Сената број 7/56 од 20. октобра 2016. године), које је објављено на интернет страници Универзитета (Војне академије);
2. попуњен одговарајући образац извештаја комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање наставника (CD);
3. уверење надлежног органа МУП о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи;
4. сагласност претпостављене команде за ангажовање у наставном процесу у оквиру студијских програма Војне академије.

Правилник о начину, поступку и ближим условима стицања звања наставника и Упутство за припрему конкурсне документације и израду извештаја комисије за избор у звање наставника налази се на интернет страници Војне академије.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за поновни избор у звање наставника подносе се на адресу: **Војна академија, Генерала Павла Јуришића Штурма 33, Београд, са назнаком „конкурс за поновни избор у звање наставника”.**

У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за које се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана, рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања.

ВАЖНА НАПОМЕНА

Кандидати који буду изабрани у звања наставника неће бити постављени на формацијска места наставника у Војној академији, већ ће права и обавезе наставника остваривати са формацијског места на ком су већ постављени, а у складу са чланом 88. Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 88/2017). ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Медицински факултет ВМА
расписује**

ЈАВНИ КОНКУРС
за избор и поновни избор у звање сарадника

Расписује се конкурс за избор у звање сарадника:

1. једног сарадника за ужу научну област фармакологија и токсикологија у звање асистента.

Расписује се конкурс за поновни избор у звање сарадника:

1. једног сарадника за ужу научну област хирургија под-област ортопедска хирургија и трауматологија у звање асистента;
2. једног сарадника за ужу научну област анестезиологија и интензивно лечење у звање асистента.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат професионални припадник Војске Србије.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- за избор и поновни избор у звање асистента:
 - 1) да је кандидат завршио одговарајућу здравствену специјализацију,
 - 2) да је кандидат уписао докторске академске студије или му је као магистру наука одобрена тема за израду докторске дисертације,
 - 3) да је кандидат студије завршио са просечном оценом најмање осам (8),
 - 4) да кандидат има најмање један рад in extenso, као први аутор у часопису са рецензијом,
- за избор у звање сарадника у настави:
 - 1) кандидат мора да буде студент специјалистичких академских студија или докторских студија и да је завршио студије са оценом најмање осам (8).

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати треба да приложе:

1. биографске податке и доказе о испуњености услова конкурса;
2. библиографију објављених научних и стручних радова са копијама примерака научних радова и других публикација.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор у звање сарадника подносе се на адресу **Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране, Црнотравска 17, Београд, са назнаком „конкурс за избор у звање сарадника”**. У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за коју се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања. ■

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
Управа за војно здравство
расписује**

ИНТЕРНИ КОНКУРС
за пријем професионалног војног лица или државног службеника, односно намештеника у својству војног службеника у радни однос на неодређено време

I Назив организацијске јединице Министарства одбране Републике Србије у којој се попуњавају формацијска места:

Војномедицинска академија, Управа за војно здравство МО

Формацијска места која се попуњавају:

1. руководилац – надзорни орган, један извршилац,
2. радник службе обезбеђења – портир, девет извршилаца,
3. радник службе обезбеђења – оператер система, један извршилац.

Услови:

- за радно место под редним бројем 1:
 - основне академске студије у трајању од 4 године и одслужен војни рок са оружјем;
- за радно место под редним бројем 2:
 - средња школа у трајању од 4 године и одслужен војни рок са оружјем;
- за радно место под редним бројем 3:
 - средња школа у трајању од 4 године и одслужен војни рок са оружјем.

II Заједничко за сва три радна места:

Изборни поступак: У изборном поступку биће примењени критеријуми прописани Одлуком о утврђивању мера за спровођење стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији у Министарству одбране и Војсци Србије („Службени војни лист”, број 10/12, 6/14, 23/15, 30/17 и 26/18), а који обухватају просек оцена са последњег нивоа школовања (40% од укупног броја бодова), психолошку процену кандидата (40% од укупног броја бодова), разговор са кандидатом (20% од укупног броја бодова).

Након реализације свих активности у селекцији, а пре формирања листе за избор, додатно се вреднује чињеница из чана 125. Закона о Војсци Србије, тако што се кандидат или кандидатима за које конкурсна комисија утвр-

ди да испуњавају услове из наведеног члана *Закона о Војсци Србије* укупно остварен број бодова увећава за 5%.

Кандидате чије су пријаве благовремене, допуштене, разумљиве, потпуне и уз које су приложени докази и који испуњавају све услове за запослење на формацијским местима за која конкуришу биће упућени на психолошку процену капацитета у надлежне војноздравствене установе. Наведена процена врши се путем стандардизованих тестова. О датуму, времену и месту обављања процене психолошких капацитета кандидати ће бити обавештени писаним путем на адресе наведене у пријави или преко матичних јединица.

Кандидати који не задовоље на психолошкој процени губе право на даље учешће у изборном поступку.

Са кандидатима који задовоље процену психолошких капацитета биће обављен разговор. О датуму, времену и месту обављања разговора кандидати ће бити обавештени писаним путем на адресе наведене у пријави или преко матичних јединица.

За кандидате који испуњавају услове конкурса, уз њихову писану сагласност, биће извршена безбедносна провера у складу са Правилником о безбедносним проверама лица које обавља Војнобезбедносна агенција.

Кандидати који се не одазову у било којој фази изборног поступка губе право на даље учешће у изборном поступку.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о општој здравственој способности.

III Место рада: Београд.

IV Рок за подношење пријаве на интерни конкурс је осам дана и почиње да тече од наредног дана од дана оглашавања у магазину „Одбрана“.

V Лице задужено за давање обавештења о интерном конкурс: војни службеник Јасмина Петровић, телефон 011/3609-239 или 26-239.

VI Адреса на коју се подноси пријава за интерни конкурс: Пријаве се подnose Војномедицинској академији, редовним путем преко матичних јединица.

VII Докази који се прилажу на наведени конкурс:

Уз пријаву, у којој се наводе основни лични подаци, адреса становања, пун назив јединице у којој је лице на служби, контакт телефон, mail адреса, тачно формацијско место за које се конкурише (редни бој и назив) прилажу и следеће:

- оверену фотокопија дипломе којом се потврђује захтевана стручна спрема;
- оверене фотокопије сведочанстава за завршен сваки разред за формацијска места чији је услов средња школа, односно уверење о оствареном просеку на студијама (уколико се не види из приложене дипломе) за формацијска места чији је услов основне академске студије;
- кратку биографију;
- доказ да кандидат испуњава услове из члана 125. *Закона о Војсци Србије* (само за кандидате који испуњавају услов);
- уверење о одслужењу војног рока са оружјем издатим од центра Министарства одбране за локалну самоуправу где се лице које конкурише води у евиденцији (само за државне службенике и државне намештенике).

Сви докази прилажу се у оригиналу или у фотокопији која је оверена код јавног бележника, односно у општини или суду у градовима и општинама где нису именовани јавни бележници.

Приликом достављања пријава, матичне јединице су у обавези да за кандидате доставе картон основних личних података (КОЛП), копију уверења о држављанству и извода из матичне књиге рођених (из Досијеа персоналних података).

VIII Лица која имају право да учествују на интерном конкурс:

На интерном конкурс могу да учествују професионална војна лица и државни службеници, односно намештеници из Министарства одбране и Војске Србије.

НАПОМЕНА:

Неблаговремене, недопуштене, неразумљиве или непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази односно фотокопије оверене у општини, суду или код јавног бележника, биће одбачене закључком.

Интерни конкурс спроводи конкурсна комисија коју именује министар одбране. Овај оглас објављује се на веб-страници Министарства одбране Републике Србије и у магазину „Одбрана“.

СПЕЦИЈАЛНА БРИГАДА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за пријем кандидата на селективну обуку

I УСЛОВИ КОНКУРСА:

За пријем кандидата на селективну обуку у Специјалну бригаду могу конкурисати **професионални официри, под-официри и професионални војници свих родова и служби** из Министарства одбране и Војске Србије који испуњавају следеће опште и посебне услове:

а) општи услови:

- испуњавају услове прописане одредбама члана 39. *Закона о Војсци Србије*;
- здравствено су способни за војну службу без ограничења;
- нису осуђивани;

б) посебни услови:

- нису старији од 28 година;
- он и чланови његове уже породице (брачни друг и деца) држављани су Републике Србије;
- имају радно искуство у Војсци од најмање две године;
- немају негативних службених оцена и да су им последње две службене оцене најмање „врло добар“;
- психофизички су здрави и способни за рад у јединицама Специјалне бригаде, што се утврђује налазом надлежне војнолекарске комисије, психолошким тестирањем за обављање падобранске службе, тестом опште културе и провером физичких способности;
- испуњавају критеријуме безбедносне провере;
- пливачи су.

II НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

- кандидати подnose молбе за пријем на селективну обуку у **Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево)** преко својих матичних команди;
- уз молбу, кандидати обавезно прилажу: кратку биографију, извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству за њега и чланове његове уже породице, оверени образац КОЛП из програмског пакета КаИС, изјаву да жели да обавља падобранску службу, уверење о извршеној провери физичких способности са натуралним показатељима и мишљење команданта ранга батаљона или вишег старешине;
- по пристизању молби и њихове анализе, кандидати који задовоље опште услове конкурса добиће позив преко претпостављене команде, са тачним датумом и временом ради упућивања на лекарски преглед за падобранца (преглед се реализује на ВМИ Земун, а позив представља уједно и упутницу за преглед); преглед траје 2 (два) дана;
- кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају све услове конкурса долазе на селективну обуку (привремени рад) у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево).

Конкурс је отворен 30 дана, рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ОПШТИ ПОЗИВ ЗА УВОЂЕЊЕ У ВОЈНУ ЕВИДЕНЦИЈУ

На основу члана 15. Закона о војној, радној и материјалној обавези („Сл. гласник РС”, бр. 88/09, 95/10 и 36/18) и члана 4. став 3. Уредбе о начину и поступку извршавања војне, радне и материјалне обавезе („Сл. гласник РС”, број 100/11), позивамо сва лица мушког пола, држављане Републике Србије, рођена 2001. године, и старијих годишта, који нису уведени у војну евиденцију, да се јаве у ЦЕНТАР МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ ЗА ЛОКАЛНУ САМОУПРАВУ ради увођења у војну евиденцију.

Увођење у војну евиденцију, по општем позиву, вршиће се у периоду **од 14. јануара до 28. фебруара 2019. године**, у времену од 09,00 до 15,00 часова, а након тога, по појединачном позиву током целе године.

Регрут који се уводи у војну евиденцију треба да понесе личну карту.

Уколико не поседује личну карту на увид понети другу јавну исправу из које се може утврдити идентитет, а у иностранству – важећу путну исправу.

Регрути који бораве у иностранству дужни су да се ради увођења у војну евиденцију јаве надлежном дипломатско-конзуларном представништву Републике Србије.

Детаљније информације о увођењу у војну евиденцију потражите на сајту Министарства одбране www.mod.gov.rs/ **ОБАВЕЗЕ ОДБРАНЕ / Увођење у војну евиденцију** где можете и преузети *Уџбеник за увођење регрута у*

војну евиденцију (Образац Воб-0) и Пријаву њодаџака о регруту – војном обвезнику (Образац Пријава ДКП).

ЦЕНТАР МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ
ЗА ЛОКАЛНУ САМОУПРАВУ ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

Управа за традицију, стандард и ветеране

ИНФОРМАЦИЈА

о пословној сарадњи са УТП „Каштел Ечка” АД

На основу уговора о пословној сарадњи са УТП „Каштел Ечка” АД, који је потписан 20. децембра 2018. године, за запослене у Министарству одбране и Војсци Србије и чланове њихових породица омогућено је коришћење капацитета и услуга овог хотела под повољнијим условима, и то уз попуст од 20% у односу на важећи ценовник услуга за готовинско плаћање и попуст од 15% у односу на важећи ценовник услуга приликом плаћања на три месечне рате путем административне забране.

Запослени у Министарству одбране и Војсци Србије дужни су да се даваоцу услуге приликом плаћања идентификацију давањем на увид војне легитимације/идентификационе картице или оверене потврде о запослењу, уз два примерка овереног решења о административној забрани, које покрива целокупни износ.

Чланови уже породице, уколико услуге користе без пратње запосленог у МО и ВС, дужни су да доставе потписану и оверену потврду од запосленог члана породице који је имаоц војне легитимације/идентификационе картице и њену копију, као и унапред оверену и потписану административну забрану.

Прва рата по административној забрани доспева у наредном месецу у односу на месец у коме је оверена од надлежне организационе јединице Министарства одбране и Војске Србије.

Изузетно, прва рата по административној забрани доспева у месецу у коме је оверена од надлежне организационе јединице Министарства одбране и Војске Србије, под условом да тако оверена административна забрана буде примљена у Рачуноводственом центру Сектора за буџет и финансије Министарства одбране најкасније до 10. у месецу у коме је и оверена.

Уплату рате по административној забрани Рачуноводствени центар Сектора за буџет и финансије Министарства одбране врши на рачун даваоца услуга број: 355-1116316-08 код Војвођанске банке на дан исплате другога дела плате за запослене у Министарству одбране и Војсци Србије (коначни обрачун).

Уколико запосленом, као крајњем кориснику услуге, престане радни однос у Министарству одбране и Војсци Србије организационе јединице Министарства одбране и Војске Србије, у чијем саставу се наведено лице налазило, дужна је да о томе писаним путем обавести даваоца услуга у ком случају давалац услуга непосредно са крајњим корисником услуге уређује обавезу измирења преосталог дуговања. ■

ОДБРАНА

Специјални прилог 197

140

ГОДИНА
ВОЈНЕ
ШТАМPE
У СРБИЈИ

Пише др Иван МИЈАТОВИЋ

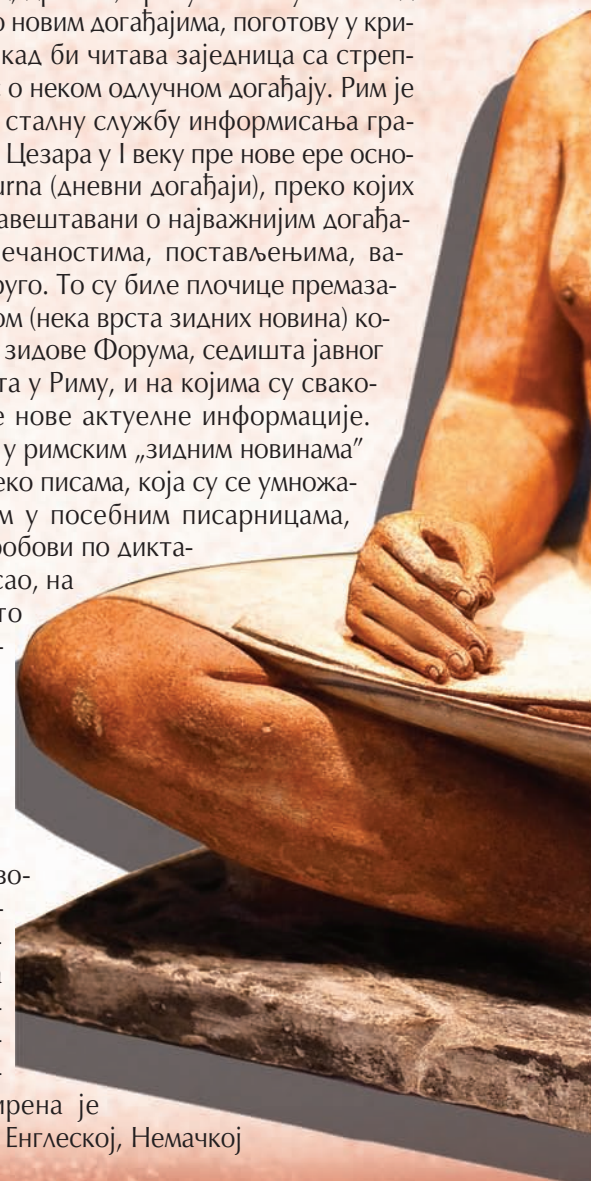
ЗЛАТНА НИТ

У трагању за истином историчари су често упућени на истраживање штампе и периодике, на чијим страницама се чува успомена на прошлост и огледају некадашње прилике, људи, исписују догађаји и збивања, открива морал, пројектују жеље и идеологије, формира јавно мњење. Не каже се узалуд да народу без новина недостају темељи слободе. Оне су прозор у свет, средство општења међу људима, читанке савремених идеја, размишљања и стремљења. И кад су зауздане и кад владајући кругови њима манипулишу, и онда су оне слика времена. У прошлости свих народа штампа је играла значајну национално-политичку, друштвену, културно-просветну и књижевну улогу и представљала израз духовних струја народа. И данас, мада многи теоретичари комуникација сматрају да их је време прегазило, новине и магазини нуде прегршт информација. Заинтересованима су понуђени богато илустровани магазини или нешто сиромашније дневне новине које се гомилају на киосцима. Међу њима дуго су били и војни листови и часописи.

Један од најзначајнијих догађаја у историји људске културе и цивилизације и револуцију у ширењу информација представља проналазак штампе. Нема сумње да је штампа одиграла прекретничку улогу у развоју људског друштва. Усмена комуникација почива на непосредној интеракцији двоје или више људи који се међусобно виде и чују. Та размена информација по правилу је допуњена језиком покрета и звуковном интонацијом. У писаној комуникацији текст (касније и слика) постоји независно од аутора, као творевина логична по себи и за себе.

У историјском развоју све друштвене заједнице вишег степена (град, држава) прикупљале су и каткад објављивале вести о новим догађајима, поготову у критичним временима кад би читава заједница са стрепњом очекивала глас о неком одлучном догађају. Рим је имао организовану сталну службу информисања грађана. У време Јулија Цезара у I веку пре нове ере основана су тзв. *acta diurna* (дневни догађаји), преко којих су грађани Рима обавештавани о најважнијим догађајима, ратовима, свечаностима, постављењима, важним одлукама и друго. То су биле плочице премазане воском или гипсом (нека врста зидних новина) које су постављане на зидове Форума, седишта јавног и политичког живота у Риму, и на којима су свакодневно исписиване нове актуелне информације. Новости објављене у римским „зидним новинама“ ширене су даље преко писама, која су се умножавала преписивањем у посебним писарницама, установама где су робови по диктату обављали тај посао, на исти начин као што су се тада умножавала и књижевна дела.

Познато је да су у Кини под династијом Танг (618–907) постојале „рукописне новости“, намењене масовном информисању, али се не зна тачно датум њиховог настанка. Употреба те врсте информисања проширена је од 13. до 15. века у Енглеској, Немачкој

и Италији (Венеција). И мада се ови производи не могу назвати медијем масовног комуницирања у пуном смислу те речи, као медиј групног информисања зидне новине задржале су се у сиромашнијим и парохијалним заједницама до средине XX века. Има историјска култура који у оваквим зидним новинама виде претечу плаката.

Од XIII века у Европи се јављају облици информисања писани и преписивани руком и прављени у периодичном ритму – „писане новине“. Ти скромни преци модерних новина јављају се најпре у Енглеској, а у Немачкој и Италији добили су велики значај у XV веку. Најчешће су то биле вести о ратовима, витешким турнирима, открићима нових земаља или извештаји о ценама, трговини, продаји и слично. У XV и XVI веку тај облик информисања нарочито је био развијен у Венецији, важном политичком и трговачком центру, где су се стицале вести са свих страна света. Ту су постојале посебне писарнице, нека врста првих редакција, у којима су сакупљане, преписиване у више примерака и продаване информације. У њима су радили писари, називани „новеланти“ или „газетанти“, који су за тај посао примали одређену новчану награду (плату). Има довољно елемената да се рад у тим писарницама сматра зачецима новинарства као професионалне делатности, а „новеланти“ претечама данашњих новинара.

Давно пре Европе (у XI веку) у Кини је била позната штампарска вештина, али она тамо није доживела ширу примену. И у Европи,

Статуа писара из Египта

Штампарска преса 1568. година

и пре Јоханеса Гутенберга из Мајнца у Немачкој, била је позната штампарска техника за умножавање слика и текстова, који су се претходно урезивали на дрвеним или бакарним плочама (дрворез и бакрорез). Гутенберг је већ 1436. године имао некакву штампарску машину, којом је грубљим словима штампао неке мање ствари, али се првом штампаном књигом сматра чувена Библија, на 1.282 фолио-странице, на латинском, која је 1455. године штампана у стотинак примерака.

Гутенбергова галаксија

Начин на који је Гутенберг израдио слова остао је непознат. Било је потребно сачекати дело De ea Pyrotechnica В. Бирингуча (Vannoccio Biringuccio) 1540. године да би се сазнао поступак словног лива. Штампарије са покретним словима за кратко време су се појавиле широм Старог континента: у Келну (1464), Базелу (1466), Риму (1467), Венецији (1469), Паризу, Нирнбергу и Сор-

Гутенбергова „Библија“

бони (1470), Милану, Фиренци и Напуљу (1471), Будимпешти (1473), Оксфорду (1480), Цетињу (1494), Москви (1553) и тако даље.

Од проналаска штампарске пресе (1436) до покретања првог периодичног листа у Келну (1470) прошло је више од три деценије, а да би се појавиле прве штампарске новине требало је да прође и више од 150 година. Од појаве штампарства до првих новина у Европи прошло је скоро два века, те се први дневни лист (*La Gazette*) појављује у Паризу тек 30. маја 1631. године. Први штампани дневник појавио се у Лондону 1702. године (*Daily Courant*), а научни часопис у Француској 1665. године (*Le journal des savants*). У суштини, могло би се с прихvatљивом вероватноћом рећи да је у XVII веку рођена штампа, која се у наредном столећу почела брже ширити по Европи и свету да би на наш простор стигла после ослобођења од турске власти.

Пионирска улога новина у развоју модерног друштва из корена је изменила начин коришћења културних вредности, које су одједном постале репродуктивне и преносиве. Проналазак штампарске пресе и покретних слова отворио је пут ка слободном бављењу духовним дисциплинама, а почео је да се рађа и „човек од пера“ као засебно занимање: новински садржаји не могу се само сакупљати и преносити, већ се морају и правити.

Војна штампа је специфичан облик штампе намењен пре свега припадницима оружаних снага. Публикације које се објављују са префиксом војна представљају најчешће дневне, недељне, месечне и

друге информативне писане медије војног садржаја, намењене пре свега посебној популацији – оружаним снагама, али и осталима који су заинтересовани за такав вид информација.

Покушаји издавања војних листова јављали су се још у првој половини XVII века, убрзо након штампања првих дневних листова, али се у већем броју јављају тек у стајаћим армијама почетком наредног века. Један од првих листова представља *Ведомости о военных и иных делах, достойных знания и памяти*, који је основао Петар I Велики 1703. године. У то време војни ли-

стови су углавном представљали спорадичне публикације кратког века, без јасно одређеног карактера и намене. Војни часописи, којих има више и углавном се редовно издају, једним делом садржаја често надокнађују непостојање војних листова. Само у Француској у периоду од 1789. до 1800. године излазило је око 1.350 разних војних гласила.

У другој половини XIX века има све више војне штампе, која се устаљује са јасно одређеним карактером и задацима. Поред „централних“ војних гласила, све чешће се објављују и видовски, родовски, па чак и пуковски листови. Карактеристично је да све више маха узима појава да се о приватном трошку штампају војна гласила, као на пример у Великој Британији, али се та појава раширила и у друге земље света (па и у Србији).

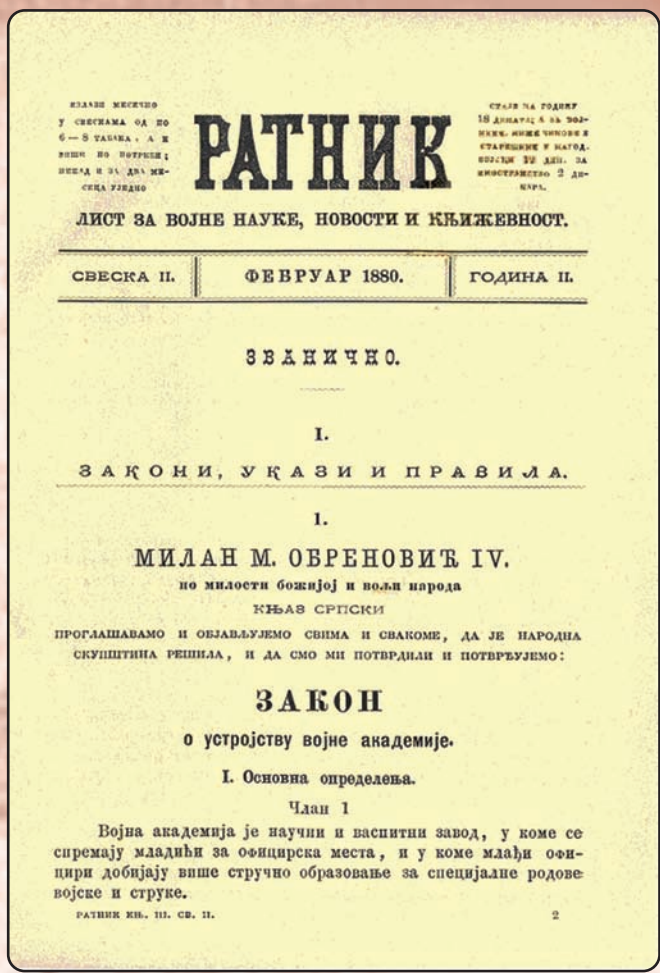
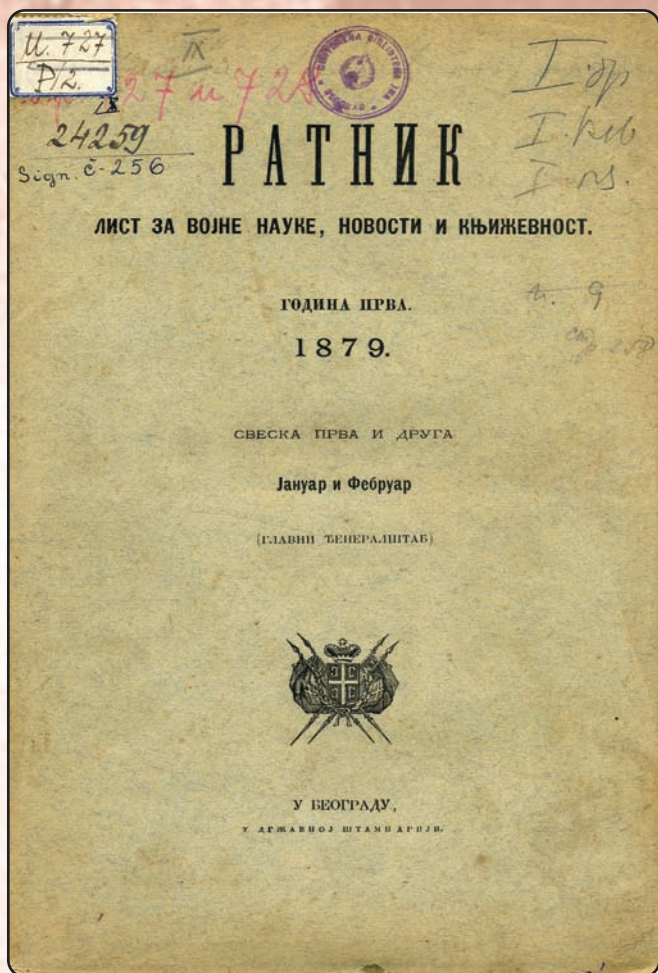
У Првом светском рату војна штампа доживљава процват. Карактер рата наметао је потребу да се преко војних листова војницима објашњавају циљеви рата, али и да им се пружи одређена врста разоноде у дугим годинама рововског ратовања. У то време, војни листови издавани су у јединицама од ранга чете (у неким државама ранга батаљона). Иако богата, издавачка делатност у том периоду била је подвргнута оштрој цензури у којој је било забрањено писати о распореду јединица, губицима, плановима и др.

Након Првог светског рата, у већини земаља број војних листова знатно се смањило, али у корист садржајног квалитета. Тенденције информисања сопствених оружаних снага и у новоформираним државама узео је маха издавањем часописа који су се бавили дилемама војне струке.

Први српски магазин штампан је у Венецији

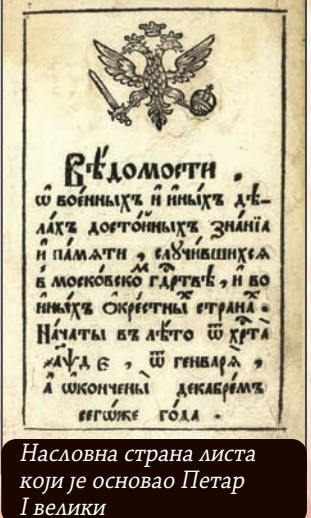
На почетку бурне историје српске периодичне штампе стоји *Славено-сербски магазин*, објављен 1768. у Венецији. Покренуо га је, као издавач и уредник, Захарије Орфелин. Нема поузданијих података о

разлозима због којих магазин није наставио с издажењем. Припремивши идеју о употреби народног језика у књижевности и култури, *Славено-сербски магазин* убрзао је појаву првих српских новина, које су се такође родиле изван српске матице. У Бечу је марта 1791. године почео да излази лист *Сербскија повседневнија новина* (касније само *Сербскија новина*), два пута недељно на четири стране формата 17x32 центиметара. Издавачи ових новина били су браћа

Публије и Георгије Маркидес Пуљо, грчко-цинцарског порекла, ослоњени на подршку и помоћ неколицине српских трговаца у Бечу. Ове новине, којима ће Срби законрачити у нову, дотад непознату област јавног живота, штампане су „простим српским језиком“, како би их могли читати и они „којима високи стил познат није“. Крајем 1792. престале су да излазе, што због примедби бечких цензора, што због недовољног броја претплатника.

Насловна страна листа који је основао Петар I велики

Пре него су се угасиле прве српске новине, такође у Бечу, августа 1792, почео је да излази још један српски лист – *Славено-сербскија вѣдомости*. Имале су око стотину претплатника и престале да излазе децембра 1794, иако су садржајем биле занимљивије и прегледније од првенца браће Пуљо.

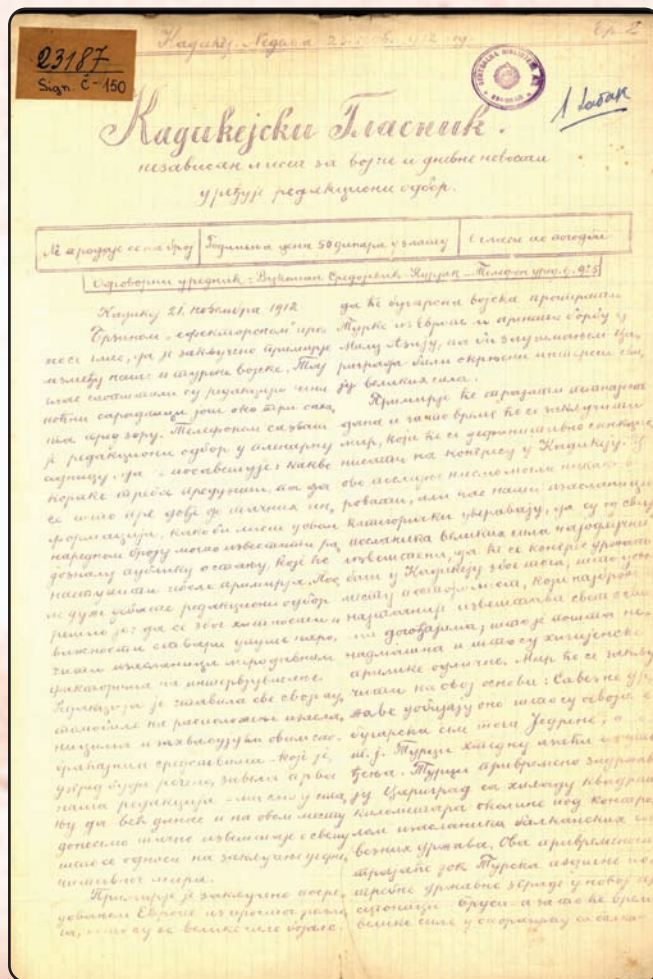
Скоро пуне две деценије потом Срби у Бечу, који је био и велико словенско и српско културно средиште, нису имали ни своју штампарију нити своје новине. Димитрије Давидовић и Димитрије Фрушић, два млада студента медицине, штампали су априла 1813. у Бечу проглас којим најављују издавање новина на српском језику. Новине су се појавиле 1. августа 1813. под именом *Новине сербске из царствију и шег града Вијене*. Пуне три године излазиле су као дневни лист, под уредништвом споменутих имењака. Новине су се угасиле фебруара 1822. године, не успевши да број претплатника повећају до осам стотина, што би било економски исплативо.

Рађање новина у Србији

Рођење првих српских новина у Србији подстакнуто је политичким, друштвеним и економским променама, које су изазвали ослободилачки устанци и постепено узрастање младе српске државе. После Хатишерифа од 1830, којим је кнежевини Србији призната потпуна унутрашња аутономија, Срби су добили право да могу „постављати у земљи својој печатње књига, болнице за своје болеснике и школе ради воспитанија своје деце”.

Прве новине у Србији почеле су да излазе под називом *Новине србске* 5. јануара 1834. у Крагујевцу, тадашњој престоници, која је имала нешто више од две хиљаде становника (Београд, највећи привредни и културни центар, имао је седам хиљада житеља). Издавач је била Државна штампарија, уредник Димитрије Давидовић, обим један табак средње величине, а цена два талира годишње. *Новине србске* биле су службено и политичко гласило у државном власништву. Излазиле су једном недељно. Од јула 1835. новине излазе у Београду, где је премештена и Државна штампарија која их је издавала. Од 1843. промениле су назив у *Србске новине*. Средином XIX века у Србији је већ излазило пет листова: два политичка, један књижевни, један стручни и један пољопривредни.

Војна штампа у Србији се појавила релативно касно. Сматрајући да у Европи вероватно нема државе која има тако мало књига из „гране војничке”, те да се то што пре мора исправити, Јован Драгашевић је 1864. године почео да издаје приватни војни лист *Војин*, као „лист за војничке науке, вештине и новости”. Часопис је требало да се бави „...организацијом, администрацијом, тактиком, стратегијом, артилеријом, војним грађевинарством, ратном историјом, географијом и топографијом, статистиком, науком о оружју, војничким судством итд.”. *Војин* представља зачетке организованог и институционализованог информисања војничког састава. Као да је предвиђао, веровао и надао се да ће његове речи као и његова дела оставити дубоки траг у историјском памћењу модерних официра 21. века, Драгашевић ће у „Посла-

ПЛОДАН ПИСАЦ И ВРХУНСКИ ВОЈНИК

Јован Драгашевић, почасни ђенерал (4. фебруар 1836. – 1. јули 1915), завршио је Артилериску школу 1860. године са III класом, када је и произведен у чин пешадиског потпоручника. Одмах после завршетка Артилериске школе постаје и њен професор и предаје током 26 година професорског рада неколико предмета (Историју – општу и српску, Географију, Историју ратне вештине, Стратегију, Статистику и Стилистику). Био је оснивач, власник и уредник првог српског војног часописа *Војин*, а као начелник Историског одељења Главног ђенералштаба уређивао је и војни часопис *Рајник*. Био је редовни члан Српског ученог друштва и Српске краљевске академије. Остао је неизбрисиви траг у образовању младе српске официрске интелигенције, развоју војних наука и стварању нових погледа у српској војсци. Активно је учествовао у ратовима 1876–1878. године. Плодан војни писац који је објављивао поред чланака у *Војину* и *Рајнику* и велики број књига из области географије, етнографије, реторике, историје и статистике. Поред војних дела писао је поезију и драме.

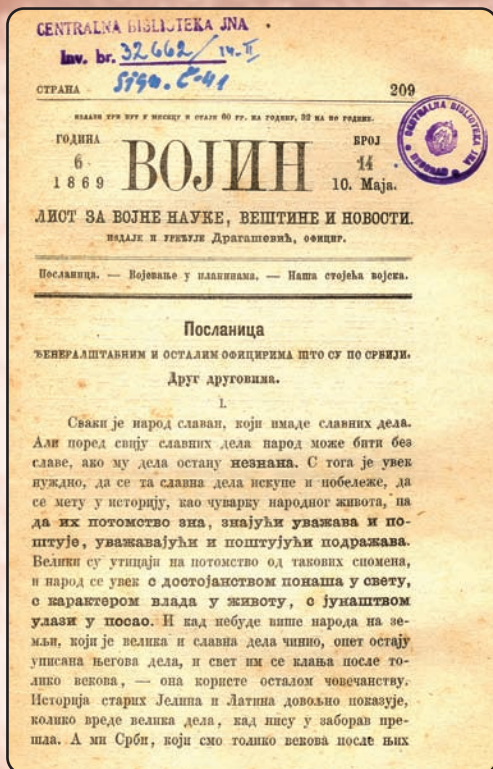
7

ници ђенералштабним и осталим официрима што су по Србији – друг друговима” у *Војину* број 14 од 10. маја 1869. године написати: „Сваки је народ славан, који имаде славних дела. Али и поред свију славних дела народ може бити без славе, ако му дела остану незнана. С тога је увек нужно, да се та славна дела искупе и побележе, да се метну у историју, као чуварку народног живота, па да их потомство зна, знајући уважава и поштује, уважавајући и поштујући подржава.” Војска је била и остаће један од највернијих чувара традиција српског народа и српске војске. Ипак, због учесталих финансијских проблема *Војин* је престао да излази 1870. године, али је потреба за чувањем традиција остала.

Актом о покретању *Рајника* – ФН 408 Министарства војног, Мишковић образлаже због чега се овај лист покреће и између осталог каже да је „Војска без свога листа као човек без говора”. Водећи српски војни часопис трајаће 61 годину, са прекидима онда када „загрме топови”, а ратна дејства спрече војне писце да се посвете писању. Прекиди у излажењу *Рајника* били су 1912–1913. и 1914–1921, да би са отпочињањем рата у Југославији престао да излази од априла 1941. године.

Покретањем *Војног службеног листа* 1881. године, на иницијативу ђенерала Милојка Лешјанина, тадашњег министра војног, „званични” део више није штампан у *Рајнику*, а *Службени војни лист* отпочеће свој живот, променити неколико династија, државних уређења, доносећи на својим страницама кључне акте који уређују живот у војсци, обавештавају о унапређењима, одликовањима и доносе уредбе од круцијалног значаја.

Садржај *Службеног војног листа* један је од доказа да је српска војска била међу најотворенијим у Европи. На пример, у њему су објављивани и подаци који се и у данашње време сматрају строго поверљивим или поверљивим (локације и дислокације јединица, постављање свих официра и чиновника, чак и у обавештајним телима и друго). Нису објављивани документи о ратним припремама, о припремама и извођењу борбених дејстава и слично. Распоред официра који су добровољно учествовали у четничким акцијама објављиван је онако како су они наводили у својим молбама (на пример, неплаћено одсуство у Италији). За официре који су уочи балканских ратова упућивани у специјалне, најчешће извиђачке акције, објављивано је да су на располагању.

210 ПОСЛАНИЦА

живели, немамо скоро никаквих спомена о делима наших предака, при свем том, што из последица неких видимо, да је и код њих морало бити великих дела; али, на нашу жалост и штету, није нам познат ни начин, како су они ово и оно извршили. Да пак у начину има поуке за познија времена, то неподлежи никаквој сумњи; јер у начину још огледа се карактер, темперамент, наука, уметност и вештина самога народа, а то све бележи нам душеван и физичан капацитет народа, и казује нам, колико он има продуктивне снаге у различитом правцу, и колико мери ђенија за своја дела. Према томе пак удешавају се и сретства за садашњост и будућност, и — по размери промене у духу времена, у унапређеној науци и уметности, у околностима и потребама, — отварају се врата онима, који су позвани, да народ руководе.

Ми хрљиво знамо и политичку нашу историју: нама су овде предана само дата о фактима без савезних комбинација ондашњег става земље и народа према себи и другима, с којима се у додир долазило. Ми неумемо многе догађаје из наше историје да критичко-историјски оценимо, него само нагађамо, а нагађање није знање. О ратној пак историји тако мало знамо, као да наши стари никаквих ратова ни имали нису. И кад неби било споменуто српских ратова у политичкој нашој историји, ми би морали мислити, да су Србији — што су добивали, не на сабљи већ на поклоном, што су губили, не на међану већ на перу. А то није тако било.

— Ал да оставимо то старије време.

ПОСЛАНИЦА 211

У нашој најновијој историји, у нашем препирају, има много ствари, што не знамо. Но што не знамо политичке ситуације и факта, то и шводи и пешкови; али што слабо разбирамо о начину војевања, то је свакојако штета.

Сваки народ има своје особине, у свачему па и у војевању. И српски народ показао је у ратовима за своју слободу таквих особина, којима се и дивити и поносити можемо. Па како је он те своје особине показивао у подобним околностима са будућим, с подједнаким оружјем са садашњим, по једнаком попришту с настојећим — онда мислимо, да нам мора много бити у интересу, да изучимо сав њихов начин војевања: да проучимо како су војску дизали, како је издржавали, како кретали: да прохотримо где им бијаху аборишта, где ли разбојшта; да разгледамо како им бијаху размештене браничне и нападне пруге; у опште: да изучимо њихову организаторску погодност, административну уметност, стратигијску даровитост, тактичку окретност и ратничку ваљаност. То би било од неоцењене користи за наше уређење војске и за будуће војевање.

Те пак ствари могле би се још за неко време дознати. Из списка (у зван. Срп. Новинама^{*)}) оних људи, који се борше с кнезом Милошем, могло се видети, да их има још доста у животу,^{**} и од њих би се могло много што шта чути и научити. А крајње је време, да из живих споменика испшмемо нашу нову ратну историју која ће потомству бити као драги

* у 1865, кад је ово у главноме и писано.
** Наравно, да их је данас много мање, него пре 4 године.

Генерал Милошко Лешјанин

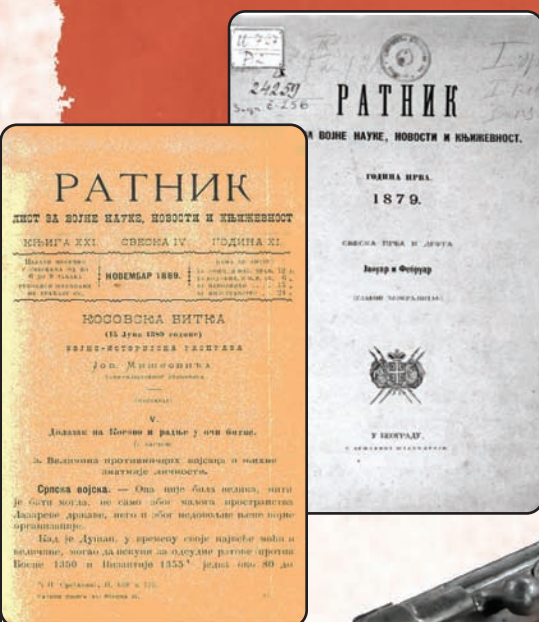
Крајем XIX и почетком XX века у Србији је покренуто још неколико војних часописа у уредништву Министарства војног (*Војин* 1879–1889, *Глас војске* 1890), али кратког века, затим приватни листови *Српска војска*, независни недељни војни лист који је излазио од 1908. до 1912. године, *Узданица* као „војнички лист за науку, неговање војничких врлина и витешку забаву“, који је излазио од 1901. до 1912. године у прво време недељно, а након 1905. године месечно. Краћи период излазили су и листови *Арџилериско-инжињериски гласник* (1905–1906) и *Војска* (1903–1907).

Балкански ратови и Први светски рат довели су до престанка излажења не само војних већ и цивилних гласила. У Првом балканском рату 1912. године излазио је специфични *Кадикејски гласник*. Куриозитет је да је то руком писани часопис, који је зарад потреба информисаности војничког састава успео да превазиђе све техничке препреке које су му се нашле на путу. У уводнику овог гласника, писаног у Кадикеји, о разлозима покретања уредништво каже: „Ми покрећемо лист, да овај народ види, да његови ослободиоци располажу не само бајонетима, већ да је тај народ кадар, да га и просвети, да му отвори пут напретку у сваком погледу.“

Сва штампа у току рата (цивилна и војна) потпадала је под ригорозну и строгу цензуру која је била у надлежности војне и политичке власти, тако да је било забрањено писати о распореду и кретању јединица, њиховом бројном, моралном и борбеном стању, као и о плановима Врховне команде. Такође, било је регулисано да се о савезницима и њиховим акцијама (војним и политичким) мора писати афирмативно.

МИНИСТАР УРЕДНИК

Јован Мишковић, ђенерал (6. јули 1844 – 20. октобар 1908), завршио је Артилериску школу 1865. године. У чин ђенералштабног мајора унапређен је 1876. године, а исте године и у чин ђенералштабног потпуковника. У чин пуковника унапређен је 1883. године. Обављао је велики број одговорних дужности, од којих се издвајају: шеф ђенералштаба Алексиначке војске, ађутант кнеза Милана, начелник Главног ђенералштаба и министар војни у више наврата. У Српско-турским ратовима 1876–1878. године био је на командним дужностима, а у Српско-бугарском рату 1885. године био је командант Дринске дивизије. За време првог министровања покренуо је часопис *Ратник*. Члан Српске краљевске академије наука постао је 1894. године. Један је од најумнијих српских официра и један од најплоднијих војних писаца са краја XIX века. Поред великог броја радова у часописима објавио је и велики број научних дела.

„Службени Војни лист” из 1881. године и пушка система Маузер – Миловановић, ђенерала Милојка Лешјанина

Потребе војске и становништва с почетка Првог светског рата наједном су постале другачије у смислу информисања, тако да напори српског Ратног пресбирија и Врховне команде бивају крунисани редовним званичним извештајима у облику дневних информација прво у *Рајном бележнику* (почео да излази прво у Ваљеву да би седиште касније било премештено у Крагујевац) од јула 1914. године, а касније *Рајном дневнику*. Догађаји са краја 1915. године и драматично извлачење српске војске прекинули су излажење не само овог листа, већ и других гласила да би се *Рајни дневник* обновио у Солуну 1916. године и излазио до краја рата. Осим овог званичног војног гласила, јављају се и гласила *Најпрег – En Avant* (у издању Команде резервних трупа и Подофицирске школе српске војске у Бизерти) и многа друга цивилна гласила која су излазила у функцији тумачења војних и политичких потеза војно-државног врха, надоместивши на тај начин празнине у информисању војске и народа.

Славни претеча послератних војних новина

У периоду излажења *Рајника* од 1879. године па све до 1914. године тај часопис био је полигон за пласирање знања из разних „војних грана“. За Ратник тога времена и посебно за независна (приватна) војна гласила карактеристично је да су у њима српски војни писци инсистирали да држава примењује у

практици верификована знања. Највише порука упућивано је официрима, те је стога *Рајник* имао неизмеран значај за стручно оспособљавање припадника војске, чиме је индиректно утицао и на квалитет њене борбене изградње, развој ратне вештине, стратегије и тактике и на очување од заборава догађаја и личности из ратне и војне прошлости, и на тај начин остварио својеврсни културолошко-цивилизацијски утицај на војску, друштво, народ...

Војска Кнежевине/Краљевине Србије и Краљевине СХС/Југославије пролазила је кроз веома динамичне процесе организацијских, формацијских, државних, династичких и других промена, од којих су многе биле суштинске. Можда и више него други државни органи у том периоду, војска је била подвргнута критичком суду, где природна затвореност војне организације није долазила до изражаја. Ипак, чињеница је да, иако су „војна питања“ била предмет расправа на седницама скупштине, у војним часописима, па чак и у дневној штампи, она су ипак остала пред-

мет решавања uskog, стручног круга људи у Министарству војном и Генералштабу.

Анализирајући писање Ратника кроз више од пола века постојања и упоређивањем са задатим параметрима у погледу његове мисије, намеће се закључак да су основни постулати постављени пред овај часопис еволуирали кроз дуги низ година излажења. Како се развијала српска и југословенска војна наука, тако је и Ратник еволуирао прелазећи „трновит пут“ од српског листа за војне науке, новости и књижевност до југословенског

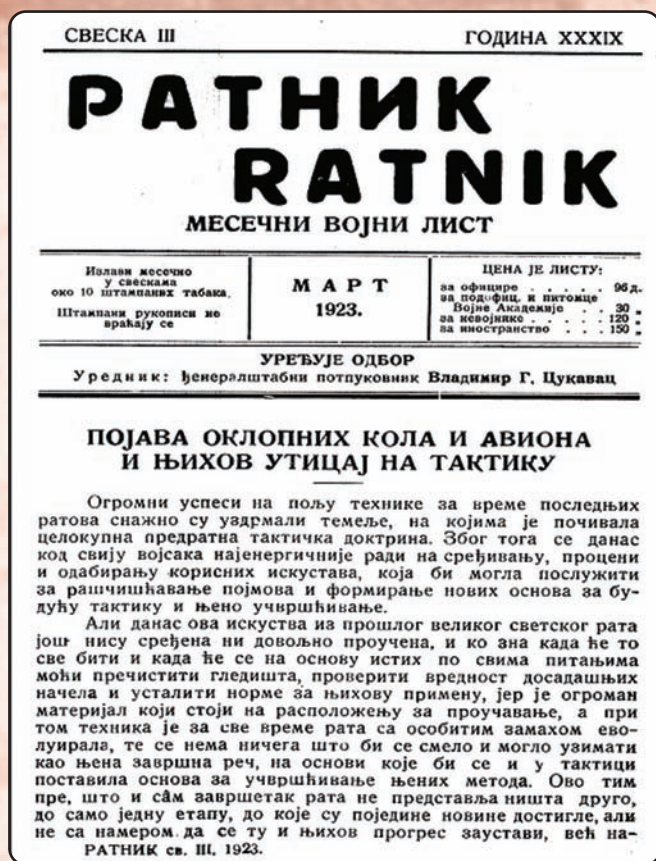
интервидовског војно-научног часописа. Овај дуги период излажења омеђен је Првим светским ратом као општом и светском прекретницом у развоју војне мисли у свету.

Велика празнина у српској војној литератури и потреба за образовањем, али и помањкање уџбеника, училили су да *Рајтник*, у коме је штампано много војних студија, расправа и других чланака из најразличитијих војних области, има велики утицај на даље развијање војних знања и усавршавање старешинског кадра у српској војсци крајем XIX и почетком XX века. *Рајтник* је отворио своје странице не само официрима у Србији жедним знања, већ и широкој читалачкој публици у свету, која је са пажњом пратила све модернизацијске процесе, не само код великих сила, већ и код „малих армија“. Ти модернизацијски процеси нису били само у домену техничке модернизације, већ и у домену модернизације војне мисли. На местима уредника налазили су се тада водећи српски војни теоретичари, команданти. Зато је из плејаде уредника *Рајтника* велики број познатих команданата и војсковођа, који су своје теоретске радове заменили практичним успесима на бојном пољу.

До 1914. године у часопису *Рајтник* објављена су 2.903 чланка у 367 свезака (месечне свеске или двоброј), који су се бавили војним наукама, новостима на пољу војне мисли и технике и испољили огроман утицај на едукацију и усавршавање официрског кора. Током свог постојања у овом периоду, часопис *Рајтник* био је окренут, пре свега, историји ратова и ратној вештини, као основним компонентама образовања сваког савременог официра. Угледајући се на савремене европске војне листове, Ратник је потпуно одговорио захтевима научног листа уопште и културним, информативним и образовним потребама српске војске.

Рајтник је до краја остао мултидисциплинаран часопис јер садржи члан-

ке из више научних области: војне науке (ратна вештина), историје, географије, права, психологије, социологије, медицине, технике, лингвистике, организационих наука, економије... Иако је предмет његовог интересовања опште природе, *Раџник* је првенствено расадник војних наука и вештина. Утицај високообразованих официра, пре свега европски образованих, у овом часопису се највише осећао. Радови умних људи из војске тога времена из стратегије, тактике, артиљерије, географије и других области учинили су доста за подизање српског официрског кора. Било је значајних, студизних и обимних чланака који су продирали у неистражене области. Многи такви радови касније су штампани као посебна књига.

Раџник је пратио највеће европске војне ствараоце, пре свега немачке, француске, руске и аустријске. Преносио је и коментарисао сва догађања у европској војној пракси и теорији, почев од научних достигнућа до критичких осврта на књиге и оцене разних стручних часописа. На тај начин надокнађивао је недостатак добрих информација и недовољну обавештеност, јер су српска војна публицистика и историографија биле у повоју. Несумњиво је да је *Ратник* садржајем, тематиком и разноврсним радовима из многих области, остварио велики утицај на опште образовање војске, посебно официра и подофицира, као и да је поставио темеље „српске војне књижевности“. С једне стране, многи угледни српски војни теоретичари огледали су се на његовим странама, а с друге био је нека врста учбеничке литературе за младе официре.

Први светски рат донео је прекид у излажењу *Раџника*, а када је рат завршен часопис се појавио у новој држави у новом окружењу и преузео улогу базичног „општевојног листа за војне науке и књижевност“ у средишту војнотеоријске мисли Војске Краљевине СХС/Југославије. Војна штампа је као неумољиви хроничар бележила кретања у војсци и друштву у домену војнотеоријске мисли, те је на тај начин била активни субјекат и чинилац времена. Она је давала снажне импулсе ка модернизацији војске и уједињењу официрског кора, који је дубоко раздиран поделами победника и побеђених. На простору који је био спој више географских и културних области, актом уједињења 1. децембра 1918. године настало је Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. Крај Првог светског рата и стварање „нове државе“ за српску војску и њен народ значио је и ново окружење, нове навике и, наравно, нову војску. Војска нове државе била је у потпуности одраз свих процеса кроз које су пролазили и друштво и држава.

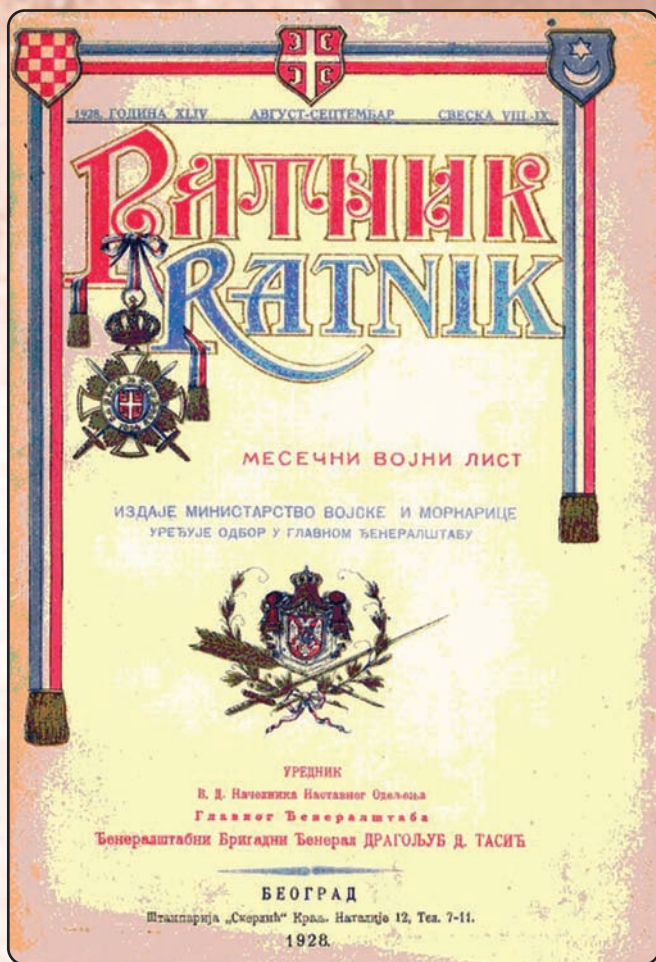
Обнављање *Ратника*

Ђенерал Михајло Рашић, покретач послератног *Ратника*, сматрао је да обновљени лист треба да обухвати углавном два дела рада: један, у правцу егализирања идеја и метода на материјалном делу наставе, обавештавања и, други, у моралном и васпитном правцу, да цео наш официрски кор, а преко њега и целу војску, запоји једним духом и осећајем дужности према нашој великој Отаџбини.

Окосницу нове војске чинили су српска војска (искусни кадар са Солунског фронта) и недемобилисани са територија старих граница Србије. Други елемент, који ће допунити нову војску, било је људство бивше аустроугарске војске и у малом броју кадар црногорске војске. У бици са временом, са ставовима великих сила, са нерешеним питањем границама и опасности од агресије са севера, у времену када су се решавала крупна државна питања, потреба за стручним војним листом била је велика, пре свега зато што ратно искуство није могло да надомести стручност која се тражила.

Развијање стручности официрског кора један је од задатака будућности младе новостворене државе, а носилац тог задатка требало је да буде *Раџник*. Осим овог задатка обновљени *Раџник* требало је да буде часопис у средишту војнотеоријске мисли и да доприне изградњи војне науке у новоствореној држави и војсци. Такође, својим укупним ангажовањем требало је да иницира активности на модернизацији војске и да осветљава путеве за практично деловање.

Правдајући тако дуг прекид излажења листа, уредништво (први послератни уредник био је потпуковник Војин Максимовић) наводи као главни разлог „што слободне сарадничке снаге није било, јер су сви његови

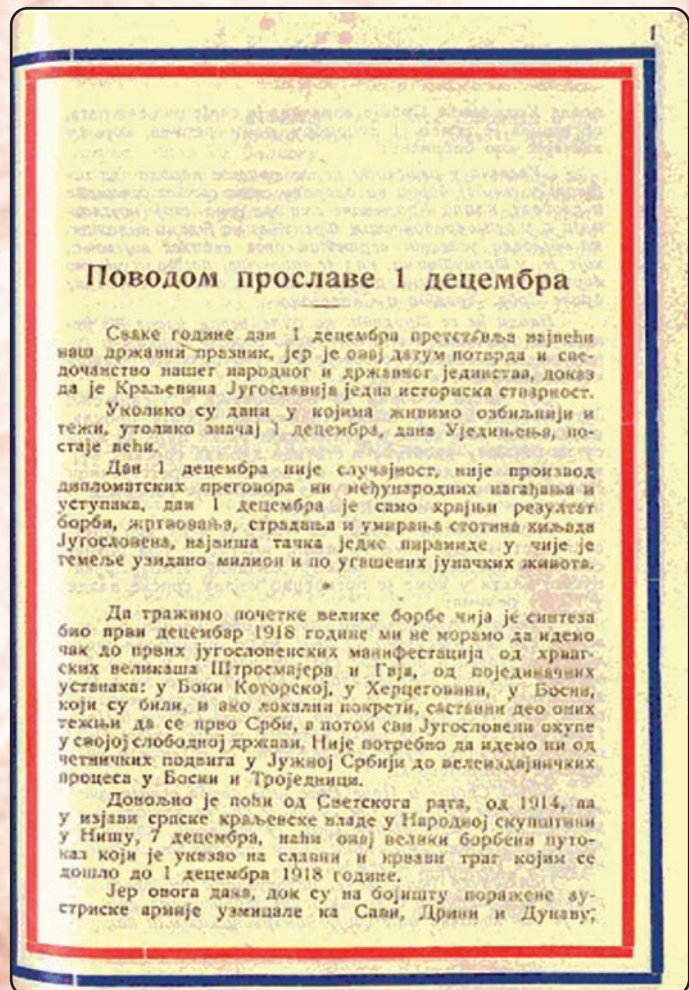

сарадници тада били заузети службама у строју и у установама војске, те ни времена за сарађивање није било: сабља је била заменила перо". Осим тих разлога, кашњење је образложено и техничким проблемима у послератном периоду, пре свега проблемима са штампањем и папиром.

Рајник постаје једини војни часопис у војсци Краљевине СХС/Југославије који за предмет свог интересовања има најшири спектар питања, проблема и дилема ратне вештине и књижевности, као и достигнућа у ратној техници и пракси. На месту уредника најчешће долазе начелници Наставног одељења Главног ђенералштаба, високи официри, чак и у ђенералским чиновима, који су своју војничку каријеру започели у српској војсци. Наставни одсек имао је највише додира са високостручним официрима, предавачима у војним школама и академијама, који су највише и могли да помогну мисију подизања нивоа стручних и војничких знања, као и едукацију официрског кора, те да се на тај начин омогући официрима у малим гарнизонима и у трупи да буду у контакту са новинама у ратној вештини, техници, наоружању и опреми. Преко страница *Рајника*, путем чланака најпућенијих и најумнијих официра војске, покушана је систематска едукација официрског кадра, коме је овај лист „гасио жеђ“ за војностручним и општевојним знањима.

У периоду 1921–1941, у 210 објављених свезака часописа *Рајник*, у свим рубрикама (без рубрике Новости и белешке) објављена су 2.732 прилога. Иако се током овог периода часопис већим делом бавио историјом ратова и ратном вештином (у свим њеним облицима), као основама образовања сваког савременог официра, једна од компоненти је квалитативно одскочила у смислу оспособљавања и едуковања старешинског кадра. Наиме, Наоружање и техника након Првог светског рата постаје једна од доминантних области у *Рајнику*, што је на основу искустава из „колевке“ нових врста наоружања и за очекивати.

У послератном периоду *Рајник* се тежишно бавио питањима стратегије, тактике и новинама у страним армијама, а посебно су значајни бројни чланци који су се бавили радом српске војске и њених делова у току балканских ратова и Првог светског рата. И мада на самом почетку излагања овога листа преовладавају садржаји који анализирају ратну вештину у Првом светском рату и представљају непроцењиво значајан извор информација за војне историчаре, врло брзо савремена достигнућа преузимају утицај на официрски кор с циљем информисања о најсавременијим борбеним средствима и достигнућима у области ратне вештине.

ПРВИ УРЕДНИК ОБНОВЉЕНОГ РАТНИКА

Ђорђа Војин Максимовић, (1876. Кладово – 1942. Линген) артилериски потпуковник (пуковник од 1923, бригадни ђенерал од 1928, дивизиски ђенерал од 1933. године), у Војну академију ступа 1893. и завршава је са XXVI класом 1896. када је произведен у чин артилериског потпоручника. Вишу школу Војне академије завршава 1900. године да би као државни питомац био упућен на ђенералштабну Николајејевску академију у Петрограду у Русији, коју завршава 1904. године. Војничку каријеру прекинуо је ради издржавања казне по пресуди Великог војног суда за официре (1907–1909. године), да би у току Првог балканског рата био враћен у службу. У миру и ратовима обављао је велики број значајних дужности вршилац дужности начелника Историјског одељења Главног ђенералштаба, вршилац дужности Великог жупана Загребачке области, редовни професор на Војној академији (предавао је предмет Историја ратне вештине – балкански ратови), вршилац дужности инспектора земаљске одбране. Носилац је бројних домаћих и страних одликовања. Уредник је Ратника у тренутку његовог обнављања и познати војни писац.

У поздравној речи, на првој седници Уређивачког одбора, први послератни уредник *Ратника*, артилериски потпуковник Војин Максимовић представља часопис као „...наш једини војнонаучни лист, у новим, из основа промењеним приликама Државе, Народа и Војске...”.

На обележавању 20 година новог *Ратника*, 1935. године, речено је, поред осталог: „*Ратник* је био мирнодопска творевина; он је војну науку и ратну вештину обделавао онда, кад су ратови престали, те је тако у доба мира на свој начин припремао војничке старешине за велико дело. Данас, када је пред нама резултат оба дела: мачем и пером, мислимо да нам се неће пребацити нескромност ако тврдимо, да је тај резултат у оба та смисла био значајан и велик.”

Велика плодност и широк спектар питања која су била предмет интересовања *Рајника* несумњиво су послужили као значајан допринос стручном усавршавању припадника Војске Краљевине СХС/Југославије, али су и допринели развоју ратне вештине. Такође је својом тематиком и разноврсним радовима остварио велики утицај на опште образовање војске, посебно официра и подофицира и постао нека врста уџбеничке литературе за младе офицере на чијим страницама су се огледали многи угледни војни теоретичари из састава војске Краљевине СХС/Југославије.

Поред гласника појединих родова војске на чијим страницама се расправљало о релативно ограниченом броју стручних питања, *Рајник* остаје једини војни часопис који за предмет свог интересовања има најшири спектар питања, проблема и дилема ратне вештине и није уско родовски (стручно-специјалистички) везан за поједине родове већ за Војску Краљевине СХС/Југославије уопште. Војна штампа није могла да припреми Војску Краљевине Југославије за искушења која су је чекала. На страницама *Рајника* аутори су само покушавали да укажу на савремене процесе у свету, процесе модернизације, опремања војске, развој модерне војне мисли и да утичу на врхове у држави да подрже те процесе и у својој земљи.

Класици војне мисли (у ширем смислу) нису могли непосредно да објављују своја дела, али остаје чињеница да су посредно били присутни у написима који се баве војним наукама, ратном вештином, као и у преводима њихових дела, уграђивањем њихових мисли и прихватањем идеја и ставова. Преведена су дела Голца, Бријалмона, Шерфа, Драгомирова, Лера. Осим ширих извода дела европских аутора *Рајник* је, у рубрици Различитости и новости, а касније Новости и белешке, доносио кратка (неколико десетина реченица) обавештења из руске, немачке, француске и аустроугарске војске, али и из осталих крајева Европе и света (Америка и Кина).

Утицаји стране „војне књижевности“

На српску војну мисао утицале су бројне промене влада и режима у Србији, јер је сваки имао и другачију оријентацију у међународним односима. Тако је српска војна мисао индиректно трпела утицаје руске, аустроугарске, немачке и француске војне књижевности, док је југословенска била под утицајем немачке, француске, британске и америчке. Свакако, то нису једини чиниоци који су утицали на српске и југословенске војне ствараоце, али се чини да су били доминантни.

У написима, преводима и тумачењима, на страницама *Рајника* прожимају се ставови о утицају нацио-

налног фактора на ратну вештину појединих народа, али и дилема да ли је ратна вештина наука или вештина. Суштина свих написа јесте да је ратна вештина и наука и вештина, те да има елементе и једне и друге. И за српску и за југословенску ратну вештину карактеристично је терминолошко лутање у одређењу ратне вештине, војне вештине, ратоводства, ратне доктрине и војне доктрине. То ништа није чудно, па чак ни ново јер су и водећи теоретичари војне мисли у свету (савременици) давали различита тумачења о истим појмовима и појавама. Ово питање наметнуто је полемиком која се већ два века водила међу стручним лицима, теоретичарима војне мисли о научној оправданости ратне вештине. Ипак, може се закључити да је већина теоретичара (домаћих и страних) третирала ратну вештину као комплексан спој науке и вештине, као спој теорије и праксе.

Српски генералштабни официри били су школовани тако да се нису морали опредељивати између разних опречности Клаузевица и Жоминија. Уместо тога, они су савршено добро познавали и једну и другу оријентацију војне науке у тадашњој Европи. Они стално прате савремену војну литературу, па је чак и преводе, али према сваком делу, ма како познат и утицајан био аутор, задржавају праву критичку дистанцу. У новом окружењу, у новој држави српски војни теоретичари готово преко ноћи су прерасли у југословенске, при том задржавајући основу образовања, стечене навике и знања проистекле из активне примене тих знања у скоро завршеном Великом рату. У таквим односима размишљања о рату и ратној вештини заснована су на предратним „српским“ размишљањима, а теоретичари војне мисли у Краљевини Југославији (Краљевини СХС до 1929. године) углавном су и били предратни теоретичари, наставници на Војној академији, војсковође српске војске...

Југословенски војни теоретичари пажљиво су пратили дешавања на пољу ратне вештине у Европи и свету и из разматрања водећих теоретичара војне мисли извлачили поуке и искуства која су примењива на војску, простор и народ. И док је у првој деценији након завршетка Првог светског рата пажња југословенских теоретичара војне мисли била усмерена на поуке и искуства из рата, тридесетих година XX века њихова преокупација усмерена је на догађаје у Европи, првенствено у Немачкој, Шпанији, Чехословачкој и Пољској, што убрзава тренд писања о најважнијим питањима из домена ратне вештине. И поред великог уплива стране војне мисли, са сигурношћу се може рећи да је теорија ратне вештине у Југославији изграђивана на темељима српске ратне вештине и дограђивана савременим размишљањима водећих југословенских и светских теоретичара.

Веома мало професија, међу којима је и официрски позив, пресудно утичу на историју и судбину др-

жаве, друштва и народа. Официрски позив има изузетан значај посебно за државе и народе који су кроз историју водили бројне ратне сукобе и били изложени страдањима и разарањима. То је једина професија која све своје квалитете и способности доказује у рату, и у којој од појединца – официра умногоме зависе успех и исход рата.

У српској војсци и у војсци Краљевине СХС/Југославије официр је заузимао скоро најважније место. Док су у српској, једнонационалној војсци унутарвојни односи, односи официра и војника, умногоме били олакшани, дотле се у новој држави, мултиетничкој, радило на стварању и развијању духа заједништва, спајања у један троимени народ. Официри у новој држави имали су посебан васпитачки задатак – развијање духа југословенства и нове заједнице.

Као водећи општевојни часопис (а у периоду Кнежевине/Краљевине Србије и једини), *Рајник* је пре свега представљао полигон на коме су се путем писане речи опробавали водећи српски и југословенски теоретичари војне мисли. Посебно у периоду до 1914. године, представљао је једини прозор у свет у домену војне мисли. Преносио је ставове водећих теоретичара европског и светског калибра, наравно уз опаске на применљивост на сопствену теорију и праксу.

У периоду између два светска рата, због повећаног обима издавачке делатности, али и због утицаја

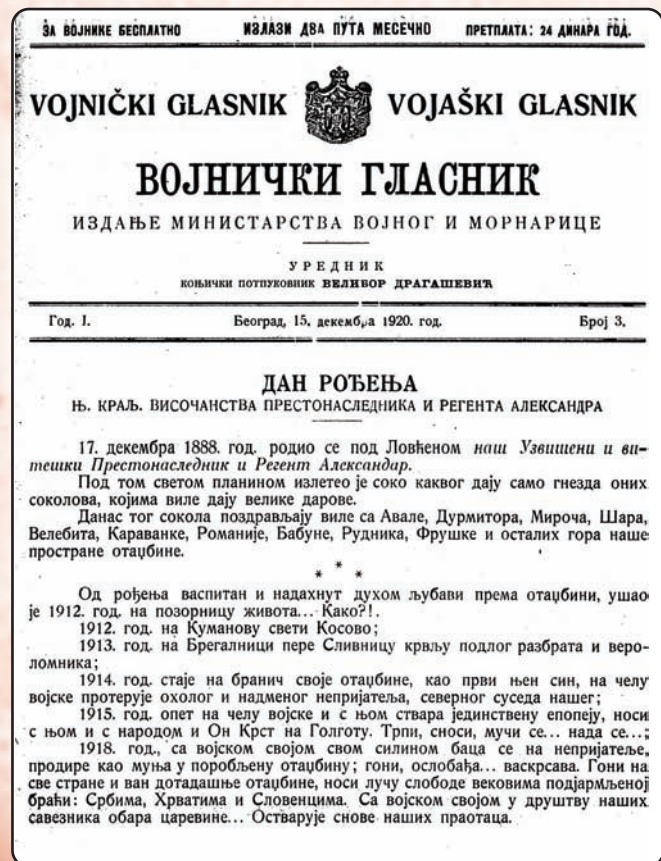
француске победничке доктрине, у Ратнику је све мање радова из домена војне теорије и праксе, који су могли бити непосредно уграђени у југословенску теорију и праксу, а повећава се број радова више информативног и општевојног карактера, као начин информисања официрског кора. Разлог због чега је то управо тако лежи у посебним војностручним часописима, намењених видовима, родовима и службама који су обрађивали конкретне теме уско стручно везане за род. Међутим, што је издавачка делатност у војсци (изражена бројем, врстом и квалитетом војностручних гласила) изражена у већој мери, утолико је утицај часописа *Рајник* и других војних гласила на развој војне мисли, едукацију и информисање официрског кора већи.

Рајник је пажљиво преносио све оно што је писано широм света у домену војнотеоријске мисли, а то су коментарисали и наши тадашњи врхунски војни експерти. Али, постоји велика разлика у односу на утицај часописа у периоду пре Првог светског рата и после њега. И док је већина написа, расправа, предлога и сугестија на његовим страницама у периоду до Првог светског рата нашла свој пут до званичних упута правила и уџбеника, у периоду између два рата сва запажања углавном су само индиректно уношена у правилске одредбе. Разлог је врло прост. Ни француска ратна доктрина, рат материјала, ни немачка, блицкриг, нису биле употребљиве за југословенску војску и она је хтела-не хтела морала имати сопствену ратну доктрину.

Између два рата

Након Првог светског рата на просторима Краљевине СХС указала се потреба, а створиле су се и могућности за настављање традиција војног издаваштва, те се обнављају неки предратни листови. Иако је војска створена из разнородних структура официра из разних армија (аустроугарске, српске, црногорске...), војна штампа у Краљевини СХС преликала се из војне штампе српске војске. На пример, аустроугарска штампа обилавала је богатим и садржајним листовима свога времена (недељни лист *Militärzeitung*, који је излазио од 1848. године, *Armeebblatt*, од 1882. године), али се ипак због традиција у Краљевини СХС наставило са издавањем листа који су имали упориште у српској војсци.

У сфери издавачке делатности, ново доба доносило је и нове изазове. Иако су сва предратна војна гласила дала велики допринос теорији ратне вештине, војним наукама, стручном усавршавању официрског кора и наравно већој информисаности целокупног војничког састава, далеко највеће заслуге могу се приписати пре свега *Рајнику* – листу са најдужом традицијом међу официрима српске војске, који је несебично делио и

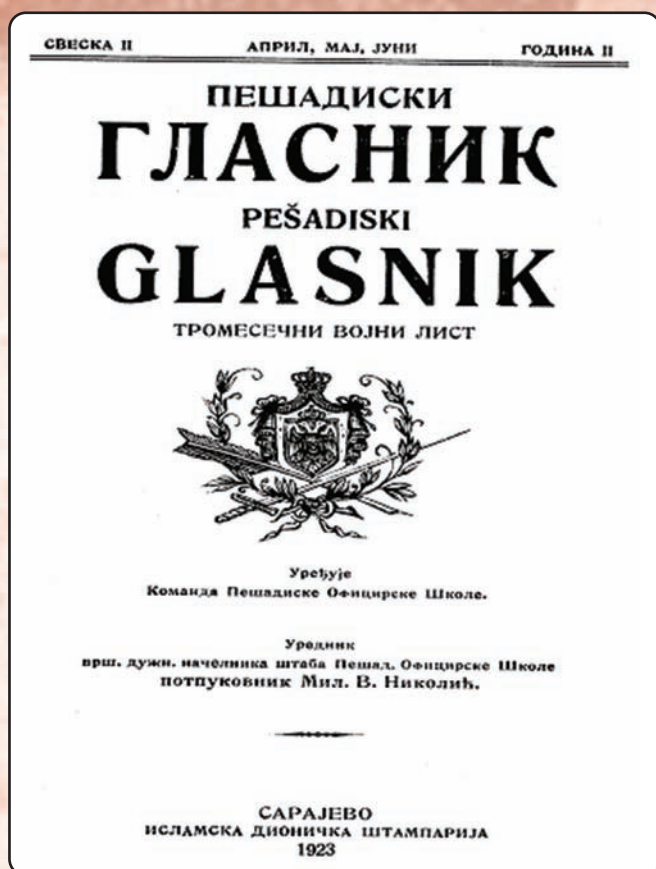

добро и зло sa својом војском. Ратна гласила су само одржавала континуитет српског војног издаваштва и информисала јавност о дневним ратним догађајима.

Због посебности у концепцији и излажењу војне штампе, целокупну продукцију између два светска ра-

та можемо поделити у две структурално различите групе: информативно-забавну војну штампу и војно-стручну штампу.

У новој држави, у новом окружењу потреба за војним гласилима била је велика. Први се појавио *Војнич-*

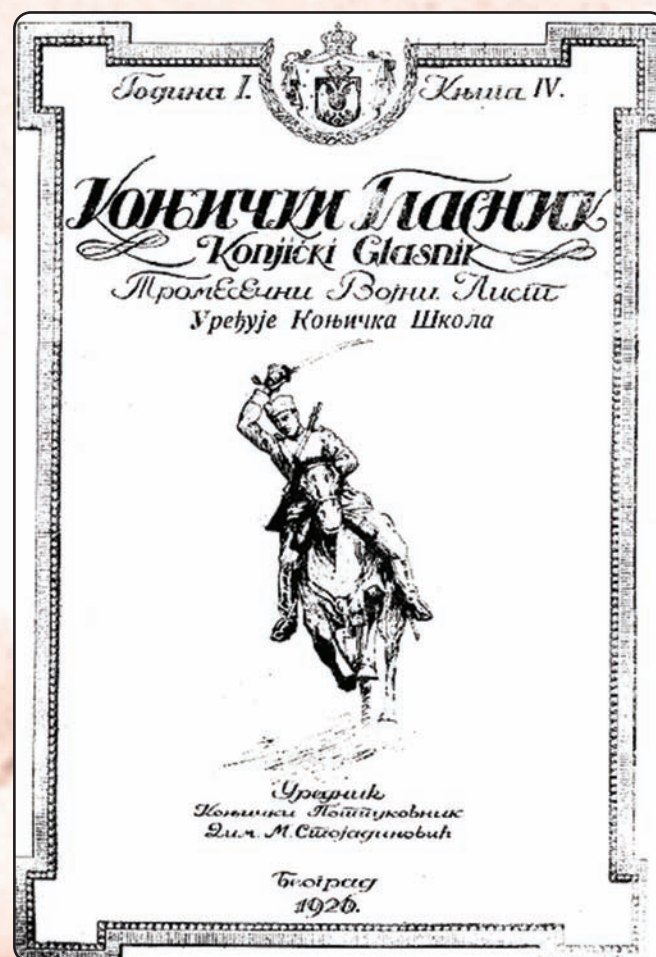
ки гласник (1920. године), као лист информативно-забавног карактера, представник штампе која је пре свега претендовала на масовност и што шири круг читалаца различитог школованог и нешколованог профила, који је као својеврсни хроничар бележио догађаје од значаја за војску. Ипак, обновљени *Рајник* преузео је улогу базичног „општевојног листа за војне науке и књижевност“ у средишту војнотеоријске мисли Војске Краљевине СХС и Југославије. Убрзо за *Војничким гласником* и *Рајником*, отворила се широка лепеза часописа који су отпочели свој живот. У почетку су то били часописи родова да би се касније појавили и часописи видова. У први мах појавио се *Војнички забавник*, као лист намењен забави и едукацији војника, да би већ од 1922. године отпочео свој живот *Гласник пешадијске школе гађања*, који ће након првог броја променити назив у *Пешадиски гласник*.

Од 1926. године долази до процвата југословенске војне штампе. У наредном периоду покрећу се часописи као што су *Коњички гласник* (1926), *Артиљериски гласник* (1926), *Инжињериски гласник* (1929), *Морнарички гласник* (1933), *Ваздушна одбрана* (1939) и *Војно економски гласник* (1939). *Артиљериски гласник* и *Пешадиски гласник* од 1934. године излазе под заједничким именом *Пешадиско-артиљериски гласник*. Сви наведени часописи представљали су концентровану војну мисао примењиву на нижи тактички и командни ниво, и у том смислу технички врло уско стручни.

И поред појаве разних стручних војних часописа, *Рајник* је остао водећи часопис који се бавио великим бројем тема везаних пре свега за ратну вештину и историју ратова. За разлику од војностручних, родовских или видовских часописа, који су за тему својих разматрања имали стручно-специјалистичке радове и бавили се тактиком употребе јединица, употребом наоружања и тактичким радњама, *Рајник* је задржао ексклузивитет водећег војног часописа и на својим страницама расправљао о „могућностима употребе“, односно примени код других армија, новина на општем техничком пољу, као и у домену стратегије, а имао је и рубрику која је постала неизоставни део садржаја – Историја ратова, са тежиштем на искуствима непосредних учесника.

Војна штампа је као неумољиви хроничар бележила кретања у војсци и друштву у домену војнотеоријске мисли, те је на тај начин била активни субјекат и чинилац времена. Она је давала снажне импулсе ка модернизацији војске и уједињењу официрског кора. Водећу улогу војне штампе у Србији и Југославији, од почетка свога постојања имао је *Рајник*, као носилац војнотеоријске мисли.

На страницама информативно-забавне војне штампе своје место нашле су песме, есеји, приче и

приповетке, савети, ребуси и загонетке, прикази нових дела, којима су се широке углавном необразоване масе у регрутном контингенту упознавале са својом отаџбином, државом и војском, њеним слободољубивим традицијама и краљевским домом. Не мање значајна је и чињеница да је ова врста штампе и прва отпочела свој живот и на себе преузела улогу информатора и едукатора у војсци до појаве првих војностручних гласила.

Не могу се занемарити чињенице и жеље Уредништва да се пређе замишљена граница читаности ван војних кругова с циљем уједињења „троименог народа“. Као део пропагандне делатности Министарства војске и морнарице, усмерене на неговање традиција пре свега српске војске, али и етничких вредности и традиција свих државотворних народа Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, информативно-забавна војна штампа имала је пионирску улогу непосредно након завршетка Великог рата како би истицала заједништво, сродност и идеју југословенства.

Такав циљ захтевао је ангажовање водећих књижевних личности, угледних писаца, не само војних већ и оних ван војних структура. Зато је информативно забавна војна штампа као претеча савремених пропагандних медија путем писане речи утицала на јавно мњење, уз избегавање политичких конотација, које су у војсци биле забрањене. Са страница ове врсте штампе координирано се утицало на формирање мишљења о држави, о војсци, о заједништву на пре свега одређену групу људи (рекрутни контингент), за које се мислило да треба да шире идеје југословенства (несвесно) након одслужења војног рока у местима свога пребивалишта.

Војнички гласник

Појава *Војничког гласника* 16. новембра 1920. године била је неминовни одраз потребе која је захтевала да се нова, увећана војска не само што боље васпита у духу нових визија „младе“ Краљевине СХС, већ и да се образује мушка популација и у јавност изнесу најбоље одлике војске – прихватање у своје редове свих припадника народа исказаних именом краљевине.

Идеја о покретању првог чисто војничког листа у новоствореној држави после ослобођења и уједињења потекла је од министра војног ђенерала Бранка Јовановића. Лист је замишљен као део Министарства војног и морнарице са задатком „да код војника, нижих чиновца и официра развија све већу љубав према Краљу и Отаџбини; да негује, овим васпитним путем, војничке и грађанске врлине; да јасним, простим и опште разумљивим излагањем упознаје своје читаоце разним потребама војничким и општим знањима; да им у

слици и речи износи из наше богате и светле прошлости велике и заслужне синове нашега народа, који су свој живот и рад посветили Краљу и општем добру Отаџбине“.

Програмска оријентација *Војничког гласника* подразумевала је обраду, припрему и штампање разноврсних садржаја који су имали национално-васпитну и војничко-поучну компоненту са објашњењима војничких и морнаричких прописа, правила и упутстава. У мањој мери била је заступљена забавно-белетристичка компонента, уз новости и различности из живота у Краљевини СХС, суседним земљама и у свету, поуке из пољопривреде, здравља и хигијене. На крају, лист је доносио и војничку пошту.

С обзиром на то да је циљна групација пре свега војнички и подофицирски кадар, те да је *Војнички гласник* требало да „сеје и учвршћава“ љубав међу браћом, да диже дух јединства, да својим читаоцима пружи не само знања већ и сазнања и да шири писменост и љубав ка књизи и свему оном што је добро и племенито, лист је имао задатак да подиже културни ниво војника. Осим те групације, лист је наглашавао и едукативну компоненту окренуту ка деци официра и осталим структурама, где ће ово гласило бити „лепа национално-васпитна и поучна читанка, те ће сваком родите-

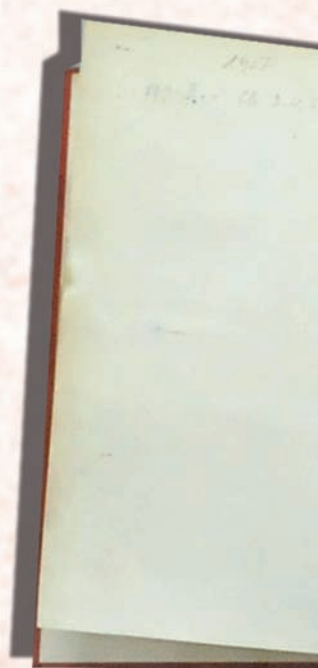
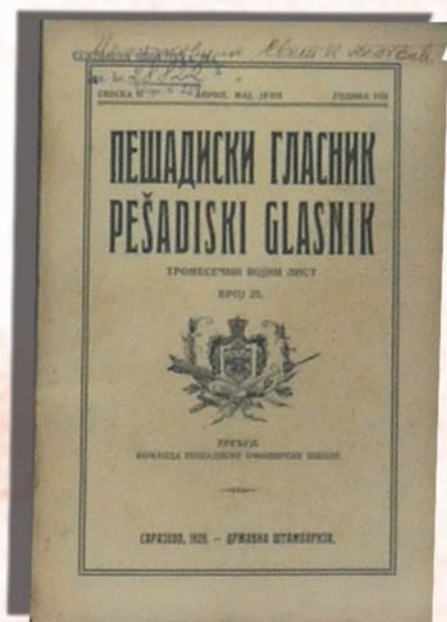
Војнички гласник отпочео је свој живот у издању Министарства Војске и Морнарице и његово настајање и постојање формулисано је „Прописом за уређење и администровање војничким листом – Војнички Гласник – “. Цена листа није се мењала и била је иста – 24 динара за годину дана у претплати, док се војницима бесплатно омогућавало читање листа. Наиме, наведеним прописом било је регулисано да *Војнички гласник*, који се појавио и штампа поглавито за војнике, има се тако и раздавати да у борачким саставима дође „на 10 војника један број, а у неборачким, штабовима и другим саставима на сваких осам војника један број“.

И без обзира на то што је био финансиран из буџета (средства довољна да се лист најскромније појављује), те је имао одређену финансијску потпору, Уредништво је ради квалитета самог листа, а и ради повећања тиража апеловало на већи број претплатника како би *Војнички гласник* био што обилнији и богатији разноврснијим илустрацијама. Претплата за официре, војне чиновнике и друга лица у војсци регулисала се преко ко-

манди, установа и надлештава или се једно лице примало обавезе прикупљања претплате. На десет наручених примерака једанаести је био бесплатан – „на дар скупљачу“. Остали су претплату регулисали путем поште под истим условима. Спискови са тачним адресама (или бројчано по командама) претплатника слати су Уредништву *Војничког гласника*, које је на себе преузимало дистрибуцију листа, односно претплату главној каси Благајничког одељења Министарства војног и морнарице у Београду.

Да у вези с претплатом ипак све није ишло онако како је Уредништво желело, говори податак да су често морали да упућују „Позив“ да се измире претплате уз упозорење да „ко од претплатника не буде новац послао, обуставиће му се даље шиљање листа“. Но, и поред свих наведених проблема, месечно је штампано око 40.000 примерака овог гласила, тако да је годишњи тираж листа износио око 500.000 примерака, што говори о масовности и жељама људи из врха војске и државе да путем једног оваквог гласила са високим угледом у народу утичу на формирање и јавног мњења и поверења у војску као институцију, и истовремено на степен едукације и повећање писмености у војсци и држави.

Војнички гласник излазио је два пута месечно, најчешће како је и предвиђено 1. и 15. у месецу, мада је често било и одступања од ових термина, пре свега због материјалних и техничких проблема око штампања. Лист је штампан на 16 страна формата 26x19,2 центиметара, са прилозима на латиници, ћирилици или на словеначком, у зависности од тога како су послати. Прилози Уредништва, народне песме, пригодни чланци и дру-

го, штампано је на латиници или ћирилици по избору Уредништва, које је водило рачуна да тај однос буде приближно једнак.

С почетка је у 1920. години, од првог броја до броја 3 (15. децембра 1920), насловна страна била у облику службеног војног листа без илустрације, са тројезичним насловом на ћирилици и латиници (ВОЈНИЧКИ ГЛАСНИК, VOJNIČKI GLASNIK, VOJAŠKI GLASNIK) и грбом Краљевине СХС, на којој је испод наслова писало да се ради о издању Министарства војног и морнарице, са ознаком године издања, местом и датумом изласка и о ком броју се ради. Већ у броју 2, од 1. децембра 1920, наглашено је да се очекује уметнички клише који је поручен за заглавље *Војничког гласника*.

У свом „много лепшем руву но до сада“, лист је изашао у броју 4, од 1. јануара 1921, уз објашњење слике: „Натпис, где су сва три наслова уткана једно у друго, представља јединство свију нас. Она три наоружана војника представљају три војника наше војске – Србина, Хрвата и Словенца – како нестрпљиво чекају *Војнички Гласник* да читају а који им брзо доноси коњаник. У унутрашњости те слике су поједини делови осам најглавнијих градова у нашој држави, представљени по нарочитим обележјима својим. Градови су: Београд, Загреб, Љубљана, Дубровник, Скопље, Сарајево, Нови Сад и Цетиње“. У таквом новом облику насловне стране лист излази закључно са бројем 23–24 од 1. новембра 1921. године.

Напунивши годину дана свог постојања лист мења насловну страну од броја 25 (15. новембар 1921), која ће остати у таквом облику пуне три године до броја 24

(16. децембра 1924), наравно уз објашњење да слика на првој страни „представља коњаника – гласника – који јури из Београда широм Отаџбине, да објави Војнички Гласник. Испод наслова Војнички (Vojnički, Vojaški) види се наше лепо Јадранско Море, а под њим су места армијских области: Сарајево, Загреб, Скопље и Нови Сад. Лево од слике је стуб на коме су знаци војнички, испод њих је година постанка Вој. Гласника, затим Круна са монграмом Њ. В. Краља Александра, кога штити Б. Орао, и најзад на основи стуба једна лепа војничка изрека и истина.“

Од броја 1–2 (16. јануар 1925) насловна страна поново се мења и у новом облику ће остати до броја 23–24 (17. децембар 1928). У овом периоду, уз мале, скоро неприметне варијације на слици имамо два гробена (од броја 13 – 28. јула 1925, један гробен је пошумљен), те на једном од њих стоје три војника којима су руке испреплетене у „другарском поздраву“ (симболизују Србина, Хрвата и Словенца, а и од броја 13 из 1925. године војници су војнички загрљени) у наручју двоглавог белог орла са краљевском круном. Наоружани војник у подножју оба гробена у подигнутој десној руци држи бакљу слободе чији пламен се пружа према војницима, док у левој руци носи новине на чијим корицама пише на латиници и на ћирилици *Војнички гласник*, симболизујући на тај начин војника – гласника који својој браћи доноси лист *Војнички гласник*. Између два гробена назире се Јадранско море и брод који плови ка изласку сунца симболизујући живот младе државе и Ратну морнарицу. У левом горњем углу слике испреплетене су речи Војнички, Vojnički и Vojaški (Војнички ис-

ОД ОЦА ЈЕ ОСТАНУЛО СИНУ

Велибор Драгашевић, пуковник (24. септембар 1867. – 31. август 1926), завршио је Војну академију 1888. године, Виши курс Војне академије 1892. и радио у војсци до 1896. када као официр у оставци прелази да ради у конзулатима у „неослобођеној Јужној Србији“ при конзулатима у Приштини и Скопљу до балканских ратова. Након отпочињања ратова на Балкану враћа се у војску у службу у Врховну команду и активно учествује у свим догађајима у балканским ратовима и Првом светском рату. Након уједињења враћа се у Министарство војно, а остаће упамћен и као први уредник Војничког гласника.

писано црним, а друга два имена белим словима), док су у десном доњем углу речи Гласник, Glasnik и Glasnik такође испреpletене (ћирилично име исписано црним и наглашено, а латинично белим словима) симболизујући на тај начин јединство троименог народа. Бројеви који су били посвећени државном празнику или некој светковини најчешће су штампани са насловном страном уоквиреном у облику боја са заставе краљевине, у колору и са грбом краљевине у сва четири угла оквира окренута на четири стране света.

Нова измена од броја 1 (9. јануар 1929) у насловној страни доноси и нову слику војника – коњаника – гласника, са трубом и листовима који остају иза њега, симболизујући гласника који доноси нови број овог листа. На ближем листу можемо препознати написане речи *Војнички гласник*. Уз тројезични наслов остали елементи насловне стране су без битних промена.

Какав је значај придаван овом листу најбоље говори податак да је покренут на иницијативу министра војног, те да је први уредник био коњички потпуковник Велибор Драгашевић, син истакнутог почасног ђенерала и професора Артилериске школе (касније српске Војне академије) Јована Драгашевића, члана Српског ученог друштва и Српске краљевске академије. Велибор Драгашевић наставио је традицију свога оца, који је основао и био уредник *Војина*, првог војничког и стручног листа у српској војсци. *Војнички гласник* је у време док је он био уредник изградио своју концепцију и свој програм рада, као и циљеве и задатке свога постојања.

Војнички гласник штампан је у Штампарској радионици Министарства војног и морнарице у Београду. Да би неки прилог био штампан у листу, аутор је морао

да испоштује одређену процедуру. Сви послати рукописи требало је да буду написани само са једне стране папира, штампани писаћом машином или исписани читким рукописом. Рукопис је требало да буде краћи, писан језиком и стилем прилагођеним свим структурама читалаца, једноставан, уз избегавање страних израза, осим где се то не може избећи. Садржина прилога требало је да одговара програмској оријентацији *Војничког гласника*, да изражава родољубље, национални понос, јединство троименог народа или да велича краљевски дом, краљевску породицу и отаџбину. Прилози објављени у листу су хонорисани, о чему је одлучивало Уредништво (о висини хонорара), узимајући у обзир врсту прилога, величину и оригиналност. Хонорари писаца (аутора) прилога исплаћивали су се након изласка њихових радова у *Војничком гласнику*.

Занимљива је процедура слања прилога. Док су официри и аутори из грађанства прилоге слали директно Уредништву, војници, подофицири и питомци војних школа морали су да шаљу своје прилоге искључиво преко својих претпостављених старешина (у јединицама ранга пук, а у установама и надлештвима првопретпостављени старешина). С обзиром на то да су то била лица чина потпуковник, пуковник, бригадни ђенерал,

на тај начин пре доласка у Уредништво прилози су пролазили контролу високих официра уз обострану корист. Наиме, на тај начин побољшаван је квалитет прилога који су стизали у Уредништво, укључиван је један ред високих старешина у уређење самог листа и стварана је шанса да у њему буду објављивани само чланци који су својим квалитетом и оригиналношћу то и заслужили.

Прилози у *Војничком гласнику* штампани су онако како су приспели, на латиници, ћирици или словеначком језику, уз наравно покушаје Уредништва да писма (латиница и ћирилица) у сваком броју изједначи.

Популарност листа је расла јер су у њему објављивали најистакнутији стручни и књижевни радници из целе земље који су саветима (о здрављу, пољопривреди, сточарству и др.) и књижевним радовима обогатили овај лист. Сем тога у овом листу штампана су и службена саопштења и новости, као и новости из света, те је његов квалитет само увећан. Многи састави, приче, песме, чланци и остали прилози из *Војничког гласника* прештампавани су у другим листовима (преко тридесет) из Београда, Загреба, Сарајева, Љубљане, Новог Сада, Дубровника, Сплита, Скопља и других већих градова Краљевине (*Трговински гласник*, *Демократија*, *Српска ријеч*, *Самоуправа*, *Учишћел*, *Просветни преглед*, *Новости*, *Наш лист*, *Словенски народ*, *Банајски гласник*, *Засјава*, *Жена*, *Живој*, *Ријеч*, *Видовдан*, *Просвјетла*) за најшире кругове читалаца. О његовој популарности можда најбоље говори податак да је штампан у тиражу од око 40.000 примерака.

Како је овај лист би намењен првенствено војницима – редовима и морнарима, а потом и подофицирима и нижим старешинама, то је углавном и садржина чланака била тако и заступљена. *Војнички гласник* намењен је првенствено јачању моралног васпитања војске и морнарице у духу родољубља и народног јединства, да негује „најлепше војничке врлине: оданост према Краљу; љубав према Отаџбини; верност према војничкој заклетви“. Требало је да развија осећања о преданом вршењу војничке дужности, да подиже културни ниво војника, да га информише и да шири писменост у војсци и земљи.

Једна од наредовнијих била је рубрика о народном здрављу, у којој је најчешће објављивао пуковник др Владимир Станојевић и у којој је у 176 прилога покушано да се војнику дају „што више знања и поуке о здрављу, те да се војници што више сачувају од болести у касарни и изван ње...“ и да би након повратка својим кућама, када одслуже војнички рок помогли и подигли и „наше село које чини главни део наше велике државе...“. Чланци су писани и ћирицом и латиницом, поучног карактера, лако схватљиви и написани народским језиком, те су тако били приближени катего-

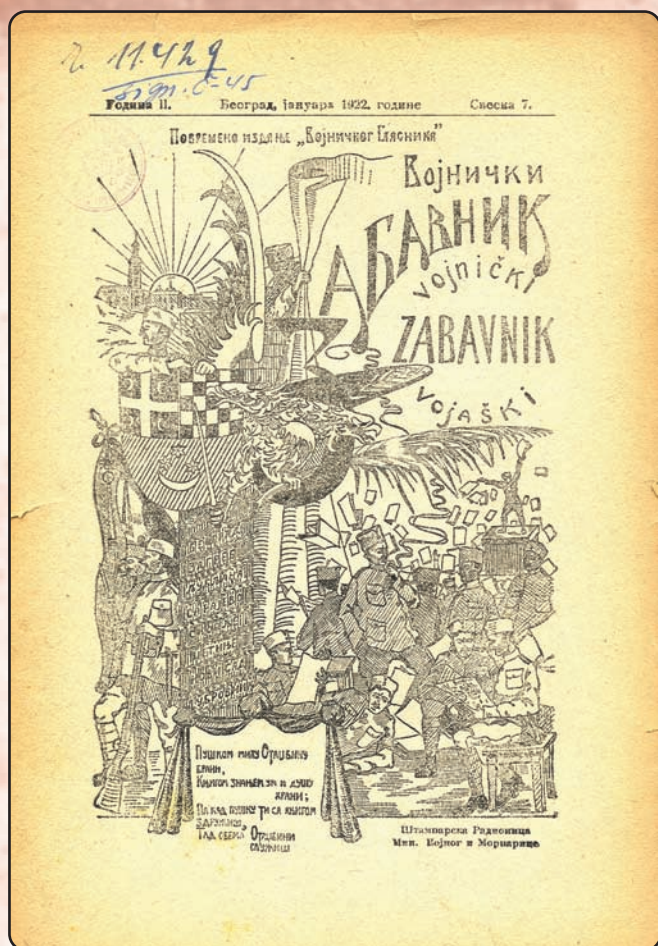
рији лица којој су били и намењени. Ту налазимо прилоге о одржавању хигијене тела, о стандарду и побољшању стандарда живота, о пијаћој води и многе друге.

Чланци о народној привреди су такође били једна од редовнијих рубрика *Војничког гласника*. Приликом покретања овог листа, с обзиром на то да је највећи број регрута и војника био са села, сматрало се да ће и најзанимљивија рубрика управо бити она о газдинству и народној привреди. Сматрано је да се путем овог листа може помоћи у подизању привредне моћи села, изласку из заосталости и пружити едукацију војницима који би након одслужења војничког рока стечена знања пренели и применили у својим селима. У рубрици је најчешће објављивао Жарко Ружић, који је својим практичним саветима о методама рада у пољопривреди, живинарству, сточарству, свињогојству, виноградарству и другим делатностима у народној привреди дао несумњиво велики допринос подизању привреде у Краљевини. О популарности рубрике говори и податак да „неки земљорадници, који су изашли из војске и вратили се кући, траже *Војнички Гласник* и питају уредништво за објашњење и обавештење по појединим питањима привредним“.

Као једна врста информативно-забавног војног магазина *Војнички гласник* потрудио се да својом обилатом и одабраном садржином привуче пажњу не само војника и војничких кругова, већ и других друштвених слојева. Лист је углавном био нем на крупне догађаје који су окарактерисали бурни период политичких парламентарних и ванпарламентарних борби, тако да није регистровао ни политичка убиства у Скупштини 1928. године, нити прогоне политичких неистомишљеника, као ни увођење шестојануарске диктатуре 1929. године. *Војнички гласник* је једноставно покушавао да војску одвоји од политике, истовремено негујући оданост према краљу, краљевском дому и краљевској породици, љубав према отаџбини и оданост и приврженост својим претпостављеним официрима.

Војнички забавник

Као повремено издање *Војничког гласника* јануара 1921. године појављује се *Војнички забавник*, лист намењен пре свега војницима као циљној групацији коју треба информисати о културном стваралаштву Краљевине СХС. У њему се објављују народне јуначке песме, песме, приповетке, приче, ратне шале, позоришни комади и народне пословице. Аутори су најчешће већ позната имена из *Војничког гласника*, а поједини прилози су или прештампавани из *Војничког гласника* или ако нису могли бити штампани у овом листу, објављивани су у *Војничком забавнику*. Лист је замишљен да излази једанпут месечно као додатак *Војничком гласнику*, али након почетних поштовања термина отпочео је са кашњењима да би се на почетку треће године излажења

ОТАЏБИНО!

— Радомир Т. Толороскић —

Отаџбино драга, мајко Србинова,
 Са темеља старог обновљени доме;
 Сједињене браће палата си нова,
 Пуна лепог цвећа у станишту своме.

Ти си много тешких пропатила мука,
 Док зидине твоје бејаху у праху;
 Али, снажна твоје драге деце рука,
 Обнови те опет у једноме маху.

И ти си нам сада као што си била,
 У теби се опет пева песма твоја,
 У теби се браћа састадоше мила,
 После толко беде, невоље и боја.

А нађе л' се опет који да се реши,
 Да подигне руку прогив деце твоје;
 Немој да се шали, хоће да погреша,
 Јер за тако штогод добио би своје!..

PRVI ZAROBLJENIK

— М. Ј. Putniković, bivši vojni sveštenik —

Беше то у почетку рата 1914. године.
 Наш пук беше посео сектор од Аде Циганије, па обалу, све
 до села Винче.

Штаб пука беше у селу М. Мокром Лугу, близу Београда.
 Овде нам беше добро. Разместили смо се по селу. Штаб у „Ашик-
 Мијаловој“ кафани на друму. Болница у школи сеоској, а војници
 по кућама.

1*

(свеска 11, март 1923) једноставно угасио. *Војнички забавник* штампан је у штампарској радионици Министарства војног и морнарице.

Војнички забавник у потпуности је садржаје намењене војничкој популацији и у свом кратком периоду излажења надоместио делове који нису стигли или нису могли бити штампани *Војничком гласнику*. Као гласило намењено искључиво за разоноду војника у оном краткотрајном периоду одмора од војничких обавеза, правилним избором песама, прича, приповетки, епских песама, шала и досетки координирано се утицало на уједначавање размишљања, поверење у војску, у државу, у краља и отаџбину. Истовремено се наметао један јединствен модел неговања традиција заснованих на српском искуству из Првог светског рата уз навођење карактеристичних примера.

Штампа у Другом светском рату

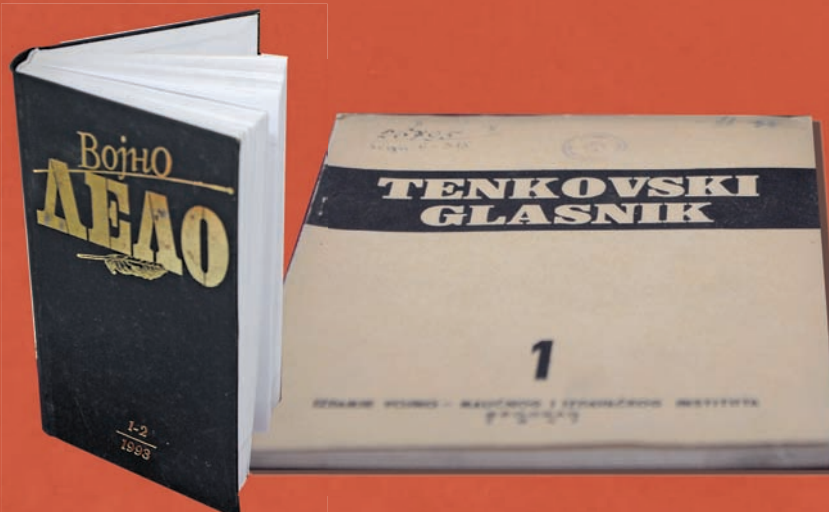
Други светски рат довео је до гашења предратних гласила, а као први лист у народноослободилачком рату (НОР-у) појављује се *Билтен Врховног штаба*. Почео је да излази 10. августа 1941. у окупираним Београду и до његовог укидања октобра 1944. штампано је 57 бројева. Пратио је Врховни штаб, а у *Билтену* су објављивани: наређења, упутства и директиве о организацији јединица, начину ратовања и снабдевања; коментари о војно-политичкој ситуаци-

ДРВЕНА КУТИЈА СА ШТАМПАРСКИМ СЛОВИМА, ОЛОВНИМ
ВМ ИБ 29627

ШТАМПАРИЈА "ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ",
ДРВЕНА ПРЕСА ИЗ 1943.
ВМ ИБ 24284

ЗА СВАКОГ ПО НЕШТО

И у „новом окружењу“ и у „новој држави“ војна штампа тежила је да се информисаност војничког састава унапреди. У периоду СФРЈ јављају се многобројна гласила родова и служби, као и поједина гласила армијских области, тако да је равноправност у информисању свих народа и народности била апсолутно заступљена. Тако се јављају гласила: *Артилериски гласник* (1944–1945), који је врло брзо преименован у *Артиљеријски техничар* (1947–1952), *Гласник ваздухопловства* (1945–1992), *Војно дело* (1949–), које и данас закупа пажњу војностручне и науче јавности, *Војно-инжињериски гласник* (1945), врло брзо преименован у *Војно-инжињериски гласник* (1947–1952), *Војноисторијски гласник* (1950–), *Војнополитички гласник* (1948–1953), касније *Војнополитички информатор* (1964–1992) и њихов наследник који је нешто променио форму и функцију *Информатор* (2000–2005), *Војносаниџерски преглед* (1944–1958, 1960–1971, 1973–1978, 1984–2005), *Војно-технички гласник* (1953–1995, 2008), *Гласник војноекономских школа и училишта* (1946) и његов наследник *Војноекономски преглед* (1954–1992, од 1980. године Позадина), *Гласник везе Југословенске Армије* (1947–1952), *Морнарички гласник* (1951–1992), *Тенковски гласник* (1947–1952), *Војни гласник* (1947–1992), те његови пандани на језицима народа у СФРЈ – *Воен гласник* (1978–1991), *Војашки гласник* (1981–1990), листови посвећени припаднициома РВ и ПВО – *Крила армије* (1948–1990), морнарици – *Чувар Јадрана* (1948–1988), гарди – *Гардист* (1953–1962), или граничарима – *Народна одбрана* (1948–1953), односно *Граничар* (1954–1973), затим листови армијских области – *Војничке новине* – Ниш (1971–1988), *Војник* – Београд (*Народни војник*, 1948–1959, 1961–1974, 1976–1988), *Народни борац* – Сарајево (1948–1988), *За домовину* – Загреб (1948–1988), *За победу* (1948–1975, 1977–1990), *Наша војска* – Лубљана (1970–1989), *Војничка ријеч* (1983–1985, 1987).

ји и циљевима НОР-а; оцене појединих операција и битака; извештаји о борбама и акцијама; укази о унапређењима; подвизи појединаца; везе војске и народа у временским размацама које је диктирао развој ситуације на деловима ратишта којима се кретало вођство. Излазило је просечно 11–14 бројева годишње, тако је у Београду до 14. септембра 1941. штампано првих шест бројева, у слободном Ужицу у октобру и новембру наредних шест бројева, пратећи Врховни штаб.

Рајна Борба је део информативне војне штампе у ратом обузетој Југославији и у ослобођеном Ужицу изашло је 19 бројева у просечном тиражу од 10.000 примерака, са садржајем претежно окренутом ратним дејствима, а под уредништвом Едварда Кардеља и Милована Ђиласа.

Током НОР-а излазиле су три периодичне публикације (листови, часописи и билтени), као и 5.468 разних других издања (књига, брошура, упутстава), што говори да војно издаваштво није замрло у рату. Све ове публикације излазиле су у милионском тиражу, штампане су и умножаване на слободној и окупираној територији у 154 штампарије и 660 циклостилских техника.

Недељама пре Дана победе (9. мај 1945) и ослобођења Југославије (15. мај 1945), покренут је илу-

стровани војни лист *Фронти* – весник победе и слободе. Он је 25. фебруара, у тиражу од 10.000 примерака, стигао у руке првих читалаца, претежно младих мобилисаних војника у рововима залеђеног Срема. Од броја 7. у јесен 1945. године *Фронти* постаје издање *Народне армије*. Излазио је у тиражима од 10.000 до 360.000 примерака. До његовог гашења и утапања заједно са *Народном армијом* у нови лист *Војска* 1992. године, објављена су 1.683 броја, који су оставили трајне и дубоке отиске на јавној, војној, медијској сцени. Последњих година СФРЈ, ради „јачања братства и јединства“ лист је штампан и на словеначком и македонском, а након распада СФРЈ уз префикс Нови штампано је само 13 бројева.

За 47 година *Фронти* су као главни и одговорни уредници потписали Исмет Мујезиновић, Нико Кадија, Мехмед Тоцкић, Миливој Деспот, Војислав Маричић, Василије Церовић, Шиме Кроња, Милан Кавгић, Стеван Корда, Предраг Пејчић и Радољуб Матовић.

Из штампарије „Борба“ у Београду, 2. октобра 1945, ка читаоцима је кренуо лист *Народна армија*, штампан у 50.000 примерака, са уводником кога је потписао министар народне одбране маршал Тито, уредник ратног Билтена Врховног штаба, чије је традиције нови лист настављао. Лист је почео као недељник и то ће, углавном, остати у свих 47 година непрекидног излажења, с тим што ће се, у краћим кризним раздобљима, током битних догађаја штампати и двапут седмично, па чак и у тиражу од 380.000 примера-

ка. Заједно са *Фронтом* утопио се у нови лист *Војска* 1992. године.

Током 47 година присуства Народне армије у животу оружаних снага и на југословенском информативном простору, њени главни и одговорни уредници (од 1956. и директори установе) у 2.781 објављених бројева били су: Бранко Драшковић, Саво Вукчевић, Душан Дозет, Јован Вујошевић, Мирко Калезић, Стево Маодуш, Миливој Деспот, Милорад Радуловић, Винко Милић, Мехмед Тоцкић, Милорад Мадих, Шиме Кроња, Владимир Хлаић, Иво Томинц, Милан Кавгић, Душан Јанковић, Гаврило Петковић, Стипе Сикавица, Бранислав Милетић и Иван Матовић.

Догађаји из 1991. и 1992. године, проглашење СРЈ као суверене савезне државе, преименовање ЈНА у Војску Југославије довели су до тога да је 28. маја изашао

140
ГОДИНА
ВОЈНЕ
ШТАМПЕ

ВОЈСКА ЈЕ БЕЗ СВОГА ЛИСТА КАО

РАТНИК

ФРОНТИ

НАРОДНА АРМИЈА

ВОЈСКА

НОВИНСКИ ЦЕНТ
ОДБРАНА

први број Војске, ново војно гласило. Лист *Војска* ће као основно издање истоименог Новинско-издавачког центра (НИЦ) од првог броја па у наредних 13 година, колико је под тим именом трајао, испратити све најзначајније догађаје у животу државе и војске. Један од најдраматичнијих догађаја из историје листа било је његово деловање у условима агресије НАТО-а на Србију. Агресија је почела 24. марта 1999. и трајала је наредних 78 дана, испуњена бомбардовањем из ваздуха војних и цивилних циљева најсавременијим убојним средствима, укључујући касетне бомбе и осиромашени уранијум. У ратним условима редакција Војске штампала је 40 ратних бројева листа, на укупно 640 страница, у тиражу који је достигао 50.000 примерака по броју. Објавила је више од 1.050 наслова, 700 фотографија и 60 илустрација.

Главни и одговорни уредници Војске у 13 година њеног излажења били су Станоје Јовановић, Милоје Шћекић, Звонко Пешић и Славољуб Ранђеловић.

Одлуком министра одбране Србије и Црне Горе лист Војска престао је да излази 8. септембра 2005, после 710 бројева. Истом одлуком отворено је још једно поглавље у историји војне штампе. Покренута је *Одбра-*

на, данашње гласило Министарства одбране, двонедељни магазин који ће излазити 1. и 15. у месецу.

Са променом назива и концепције листа наша војска није остала без свога гласила. Напротив, она је и даље била у центру пажње искусног редакцијског тима, а странице магазина *Одбрана* су још више отворене за активности свих осталих елемената система одбране и безбедности, за актуелне друштвене теме, геополитичке процесе и догађаје у свету, научна и техничка достигнућа. Магазин је врло брзо постао референтни извор информација о активностима Војске Србије и систему одбране земље у целини, чиме је испунио своју мисију и оправдао поверење као достојни наследник бројних генерација војних новинара које су у протеклих 140 година оставиле неизбрисиви траг у историји војне штампе.

Листови *Фронти*, *Народна армија*, *Војска* у току свога постојања одликовани су за свој рад и допринос. Народна армија одликована је Орденом Народне Армије са лоровим венцем 1965. године, Орденом за војне заслуге са великом звездом 1975. године, Орденом за слуга за народ са златном звездом 1985. године. НИЦ Војска одликован је 16. јуна 1999. године Орденом Вој-

ЧОВЕК БЕЗ ГОВОРА

Ђов. Миликовић
генерал-мајор

МИНИСТАР ВОЈНИ 1879.

ске Југославије III степена за заслуге у извештавању током НАТО агресије и Орденом Вука Караџића II степена 24. јануара 1999. године.

Традиције *Рајника*, *Фронџа*, *Народне армије* и *Војске* наставља Медија центар *Одбрана* и истоимени двонедељник Министарства одбране.

Магазин *Одбрана* је гласило Министарства одбране које излази од 1. октобра 2005. године. Оснивач магазина је Управа за односе с јавношћу, а издавач Медија центар „Одбрана“. Основни задатак *Одбране* је да информише припаднике Министарства одбране и Војске Србије, запослене у свим осталим елементима система одбране и најширу домаћу и инострану јавност о свим актуелним питањима о одбрани земље. Од 2006. године магазин је чланица Европског удружења војних новинара (ЕМПА), а 31. конгрес те асоцијације одржан је у Београду 2010. године.

Први главни и одговорни уредник *Одбране* био је Славољуб М. Марковић, потом Раденко Мутавцић, а од 2015. године ту дужност обавља Владимир Почуч. ■

Министарство војно

Ф№ 408.
6. јануара 1879. г.

31

Начелнику Главног ђенералштаба.

Доста је времена прошло од како је наша војска без свог гласила, без војног листа.

Уплив тога недостатка на нашу војску може да цени само онај, који зна, какву улогу игра данас у опште књижевност у свету.

Војска је без свог листа као човек без говора.

Војни проналасци и успеси ратне вештине остају нечувени и неопажени у такој војсци; војна знања остају својина и право само извесног броја људи.

Многи користан рад остаје довека непознат; многу плодну мисао поједе прашина.

Да се том мртвилу и немој тишини учини крај, мислим да је последњи тренут настао.

После свршених ратова, и у времену кад се наша војска, на основу стечених искустава бојних, има да препороди и учврсти, војни лист нам је и неоспоран и неопходан.

С тога сам решио: да почетком ове године одпочне изилазити војни лист под именом Ратник.

Овај лист штампаће се о трошку војног министарства, издаваће га Главни ђенералштаб, а уређивати историско одељење главног ђенералштаба.

Ратник ће излазити у месечним свезкама од 6 до 8 табака велике осмине са сликама, цртежима, плановима и картама. Кад буде потребе може и за два месеца у једној књизи изаћи, а може се и увећати.

Цена годишња је 90 гроша чаршијски. За народне старешине, питомце Војне академије, подофицире и војнике стајаће и народне војске цена је 60 гроша чаршијски, а за иностранство 2 дуката царска.

Садржина *Рајника* имаће три дела:

Први: Званични део. – У овом делу штампаће се сви војни закони, укази, прописи, објаснења, рапорти, извешћа, реферати, и томе подобно, што буде од значаја по службу и од вредности по војску.

Други: Научни и поучни део. – У томе делу штампаће се начела и поуке из свију војних грана: организације и администрације, тактике и стратегије, географије и топографије, фортификације и грађевине, артиљерије и технике, судства и лекарства, историје и етнографије, премеравања и крокирања, статистике и економије и т. д. Овај део обухватаће како излагање целокупних наука за специјалисте, тако и популарне поуке за шири круг војних читалаца.

Трећи део: Новине и Књижевност. – Овди ће се штампати како сви нови проналасци у свима вој-

ним гранама од вредности, тако и нова дела, било само адреса са ценом (библиографија), било и кратки извод са рефератом, из кога ће се видети садржај и вредност дотичног дела. – Ово се односи како на страну тако и на нашу књижевност. -

Који ће се од добивених чланака у листу штампати, а који одбацити, решавају референти ђенералштабног одељења, артиљеријског и инжењирског комитета, којима ће начелник историјског одељења све знатније чланке на оцену слати, и они су дужни ово у најкраћем времену да изврше, одређујући за оцену по једног или двојицу од овојих чланова. -

У случају да са стране не буде довољно материјала за лист, дужно ће бити и ђенералштабно одељење и комитети сами да спреме колико потребно буде.

Чланци се упућују на „начелника историјског одељења“, а претплата и све што се на ово односи слаће се на Администрацију Ратника.

НАРЕДБА МИНИСТРА ВОЈНОГ

за официре, народне старешине и подофицире
— ФН^о 408,
12. јануара 1879. године.

Доста је времена прошло од како је наша војска без свога гласила – без војног листа.

Уплив тога недостатка за нашу војску може да цени само онај, који зна какву улогу игра данас у опште књижевност у свету.

Војска је без свога листа као човек без говора. Војни проналасци и успеси ратне вештине остају нечувени и неопажени у таквој војсци, војна знања остају својина и право само извесног броја људи. Многи корисни рад остане довека непознат, многу плодну мисао поједе прашина.

Да се томе мртвилу и немој тишини учини крај, мислим да је последњи тренут настао.

После свршених ратова, и у времену кад се наша војска, на основу стечених искустава бојних, има да препороди и учврсти, – војни лист нам је неоспоран и неопходан.

Стога сам решио да почетком ове године одпочне излазити војни лист под именом Ратник.

Овај лист штампаће се о трошку Војног министарства, издаваће га Главни ђенералштаб, а уређиваће историјско одељење Главног ђенералштаба.

Ратник ће излазити у месечним свескама 6–8 табака велике осмине са сликама, цртежима, плановима и картама. Кад буде потребе може и за два месеца у једној књизи изаћи, а може се и увећати.

Цена је годишња 90 гр. чар. За народне старешине, питомце Војне академије и подофицире стајаће војске цена је 60 гроша чаршијски годишње.

У писању треба увек да се огледа такт, углађеност и војно васпитање; у критици чиста објективност. – Нападање на личност, исмевање и зачикавање никако неће бити дозвољено.

Да лист на време прописано излази биће непосредно одговоран начелник историјског одељења; а да садржина листа одговара свему горепоменутом, брине се начелник главног ђенералштаба, који и води главни надзор у томе и благовремено грешке исправља.

Начелник Историјског одељења одредиће једног официра за коректора и вођење администрације.

Хонорари даваће се за чланке у научном и поучном делу листа од штампаног табака и то: за преводе до 2, а за оригинале до 4 дуката, колико у тим границама нају референти да спис заслужује награде.

Молим вас да изволите одпустити нужне налоге за извршење свега овде изложеног, с тим да се на челу првог броја Ратника и овај пропис наштампа ради знања и управљања свију којих се ово тиче. ■

Овај ће лист бити научан и популаран, те по томе приступан свима и свакоме и зато треба да ухвати што већега земљишта у војсци.

Господи официрима, који имају научне спреме, створена је овим прилика, да покажу своје знање и вољу за рад, учећи узајамно себе и друге, а они, који нису у томе положају, дата је могућност да прибављају себи оно, што им недостаје, а од тако им је преке потребе, ако хоће да заузимају достојно место у кору официрском.

По томе ја с пуним уверењем рачунам, да неће бити ни једног официра у војсци, који неће с вољом прихватити овај лист, него да ће сви држањем, а који су кадри и радом на њему, припомоћи, да што кориснији буде.

Исто тако очекујем, да ће и старешине народне војске и они који се за то спремају, као год и нижи чиновни стајаће војске, држањем листа показати колико им је стало до свога успособљења за војнички позив.

Господи командантима, командирима и старешинама надлештава и завода у дужности је, да се старају у изобраењу својих потчињених, па ваља и сада, саветом и поуком, да буде вољу за држањем и читањем листа, а код оних који су кадри, и за радом на њему, јер ће лист само тако моћи постићи своју цель: да шири науку и потребна знања у војсци, која се уносе средством наставника и старешина њених.

Са овога, ја ћу водити рачуна како о онима који лист држе, тако и о онима који на њему раде; јер ћу по томе ценити заузимљивост и вољу за науком и радом.

Нека изволе команданти саопштити ову наредбу на потпис свима, којих се тиче, а народним старешинама угодном приликом. ■